

Almere door een rode bril

Fenomeenonderzoek naar seksuele dienstverlening



Almere door een rode bril

Fenomeenonderzoek naar seksuele dienstverlening

Auteurs: Dr. Brenda C. Oude Breuil en Prof. Dr. Dina Siegel

In samenwerking met: Roos de Wildt & Veronika Nagy

Juni 2011

Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Afdeling Criminologie

Universiteit Utrecht

(Onderzoek in opdracht van de Gemeente Almere)

Inhoudsopgave

Woord van Dank	5	5 ‘Thuiswerkers’; (semi)legale seksuele dienstverlening	29
		5.1 (Mobiel) thuiswerk	29
		5.2 Thuiswerkers; een typologie	30
		5.3 Persoonlijke veiligheid	32
		5.4 Stigmatisering & vooroordelen over thuiswerk	34
		5.5 Casus: Nikkie en de zoektocht naar legaliteit	35
		5.6 Verslavingsgerelateerde prostitutie	36
1 Inleiding	6	6 Onvergonde, ‘verborgen’ seksuele dienstverlening	39
1.1 Eerste indrukken: ‘het is stil in de stad’...	6	6.1 Massagesalons: legale bedrijven, illegale seksinrichtingen of (semi)legaal thuiswerk?	39
1.2 Seksuele dienstverlening. Het belang van empirisch onderzoek	6	6.2 ‘Gedwongen’ sekswerk en mensenhandel	40
1.3 Aanleiding & doel van het onderzoek	7	6.3 Transnationale ‘prostitutiemigratie’	42
1.4 Onderzoeksvraag	8		
1.5 (Il)legaal, (on)vergonde? Gebruikte concepten nader bekeken	9	7 Het huidige prostitutiebeleid en de weerbarstige praktijk	43
1.6 Methoden van onderzoek: een etnografische benadering	9	7.1 Het Almeerse prostitutie- en vergunningen-beleid	43
1.7 Vooruitblik	11	7.2 Aanwezigheid vergunde seksbedrijven: actuele stand van zaken	44
		7.3 Ondoorzichtigheid in de vergunningplicht ‘massagesalons’ & thuiswerk	45
2 De seksscape van Almere; dynamiek van een jonge stad	13	7.4 Overige bedrijven in de seksscape: het opzoeken van ‘grijze gebieden’?	46
2.1 Invloed van omringende steden op seksuele recreatie in Almere	13	7.5 (Coördinatie van) de handhaving van het prostitutiebeleid	47
2.2 Verbondenheid van lokaal sekswerk met omringende steden	14	7.6 Het sociale vangnet: relevante organisaties	48
2.3 Almere als snelgroeïende gezinsstad; attitudes over de seksscape	14		
		8 Conclusies	52
3 Recreatieve buitenseks of onvergonde sekswerk? ‘Urban legends’ nader beschouwd	17	Bibliografie	54
3.1 Geruchten en ‘urban legends’ over buitenseks en exploitatie	17	Bijlage 1: Samenvatting	57
3.2 Almere: the (non-)place to be? Een etnografische ‘walk on the wild side’	18	Bijlage 2: Cyberonderzoek	61
3.3 Enkele ‘non-places’ nader beschouwd	20		
3.4 Swingen in Almere	21		
4 Vergunde seksinrichtingen	23		
4.1 Clubs: SM	23		
4.2 Sekswinkels	23		
4.3 Escortbedrijven	24		
4.4 Erotische massagesalon annex privéhuis	25		
4.5 Werken in vergunde seksinrichtingen	26		

Woord van dank

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de medewerking van een aantal personen. In de eerste plaats bedanken wij alle medewerkers van de Gemeente Almere die op één of andere wijze in dit onderzoek betrokken waren, in het bijzonder: Monique Polder en Marc Van Kooten (Afdeling Kabinet en Veiligheid). Daarnaast gaat een woord van dank uit naar de leden van de begeleidingscommissie, te weten Prof. Dr. Henk van de Bunt (voorzitter), Diana Teters-Van West (Strategisch Beleidsadviseur Politie Flevoland), Frans Diebrink (Beleidsmedewerker Openbaar Ministerie, Parket Lelystad), Gerhard Dekker (Teamleider Onderzoek en Statistiek, Gemeente Almere), Marjan Huisman (Onderzoek en Statistiek, Gemeente Almere) en Wilfried Harberink (Vergunningen, Toezicht en Handhaving, Gemeente Almere). Team Visual en Simone Jansen van de Gemeente Almere bedanken wij voor de lay-out en administratieve ondersteuning.

In de uitvoering van dit onderzoek werd assistentie verleend door Dr. Sari van der Poel, Dr. Damián Zaitch, Anneke Haasnoot, Michal Merzel, Rosa Koenraadt (Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Universiteit Utrecht), Cornelis Mol en Ralph Rozema. Via deze weg danken wij hen hartelijk voor de enthousiaste betrokkenheid.

Tot slot danken wij alle respondenten in dit onderzoek, die vanwege toegezegde anonimiteit niet met naam kunnen worden genoemd. Dank gaat uit naar de GGD, Tactus (verslavingszorg), de Belastingdienst, de Kamer van Koophandel, het Algemeen Meldpunt Kindermishandeling, de Politie, Woningbouwvereniging Goede Stede, het Meldpunt Huiselijk Geweld, Welzijnswerk de Schoor, het Leger des Heils, Taxi Almere Collectief, Comensha en alle overige organisaties die ons telefonisch of via email te woord hebben gestaan. Ook danken wij de exploitanten van vergunde seksinrichtingen voor hun bereidheid tot een interview. Last but not least gaat onze bijzondere dank uit naar de sekswerkers en erotische masseuses die bereid waren ons een kijkje in hun werkende leven te gunnen.

Met dank,

Brenda C. Oude Breuil, Dina Siegel, Roos de Wildt en Veronika Nagy

1 Inleiding

1.1 Eerste indrukken: 'het is stil in de stad'...

Het is het begin van de middag op het bedrijventerrein Poldervlak, dat er verlaten bij ligt. Afgezien van de enkele werknemers die vóór hun bedrijf een rookpauze nemen in de zon, is er niemand te bekennen. Het is even zoeken naar de locatie waar een erotische massagesalon annex privéhuis, genaamd Morosa, zal verrijzen¹. We lopen langs verschillende bedrijven, parkeerplaatsen die voor de helft leeg zijn en bosschages, een fietspad en een brede sloot die het terrein scheiden van de woonwijk. Dan staan we voor het gebouw waar de salon zou moeten komen. Het is moeilijk voor te stellen dat de vestiging van het bedrijf op deze locatie - een op dit moment rustig bedrijventerrein zonder rondrijdend verkeer, met parkeerruimte te over en op grote afstand van een woonwijk - zoveel onrust en weerstand oproept bij omringende bedrijven en (sommige) bewoners van de aangrenzende woonwijk.

De bedrijven vrezen dat de massagesalon vergelijkbare bedrijven zal aantrekken; zij zijn bang voor een 'negatieve uitstraling' (Amsterdams Stadsblad, 8 april 2010), geluidsoverlast en parkeerproblemen (interview onderneemster, oktober 2010). Buurtbewoners maken zich zorgen, zo blijkt uit internetreacties (zie: website Amsterdams Stadsblad²), over de invloed van de salon en de op dit bedrijventerrein tevens geplande coffeeshop op hun kinderen, die langs de bedrijven fietsen als ze naar school gaan. 'Een Buurtbewoner' noemt de bedrijven "gevaarlijke evenementen" (ibid, reactie 14 november 2010) en de coffeeshop en massagesalon worden rechtstreeks in verband gebracht met 'criminele activiteiten'. 'Boze Buurtbewoner' vraagt zich af of er "voldoende garanties [kunnen worden ge]geven, dat deze kindertjes niets zal overkomen" (ibid, reactie 17 november 2010) en een moeder vraagt zich af hoe ze haar kinderen moet uitleggen wat daarbinnen gebeurt. Op het forum zijn ook positieve reacties te vinden; enkele deelnemers noemen de negatieve reacties kortzichtig en bekrompen. Maar de discussie geeft tevens blijk van weerstand, angst en afschuw. Bewoner 'Jan' schrijft verontwaardigd dat het omgevingsklimaat zo "moreel wordt ver-

pest" (ibid, reactie 19 november 2010).

De ondernemer die we aanspreken bij zijn bedrijf op zo'n vijftig meter afstand van de locatie, begrijpt de commotie wel. Hij vertelt dat in het omgrenzende groen van het bedrijventerrein wel eens sekscontacten plaatsvinden (of hebben plaatsgevonden). Dit wakkert volgens hem de onrust over de salon en de coffeeshop aan: "We hebben hier al zoveel van die dingen," zegt hij ongemakkelijk glimlachend. "Dan komt dat [de salon] er ook nog bij... dat trekt zulke mensen alleen maar verder aan". We moeten het maar eens navragen bij de wijkagenten, raadt hij ons aan. De politie blijkt inderdaad klachten te hebben ontvangen. Ze heeft die onderzocht, maar geen onregelmatigheden gevonden. Onze eigen nachtelijke veldwerkbezoeken aan het Poldervlak leveren evenmin iets op. Het bedrijventerrein ligt er verlaten bij en het is er 's nachts nog stiller dan overdag...

1.2 Seksuele dienstverlening.

Het belang van empirisch onderzoek

Een fenomeenonderzoek naar in een stad bestaande prostitutie krijgt te maken met geruchten en indrukken van bewoners, die soms breed worden gedragen. De emoties die erin doorklinken, zeggen in eerste instantie iets over de tolerantie van bewoners voor het aanbieden van seksuele dienstverlening in hun stad; ze zeggen niet altijd iets over het fenomeen op zich en de feitelijk bestaande prostitutie of seksuele dienstverlening. Hoewel seksuele dienstverlening, vergund en voldoende aan wetten en regels, legaal is in Nederland, is de sector bijna per definitie, en niet alleen in Nederland, omstreden - en dat is al lange tijd zo (e.g. Sanders, O'Neill & Pitcher 2009; Bossenbroek & Kompagnie 1998).

In de sociale afkeuring van het fenomeen wordt gewezen op het gevaar van moreel verval, overlast en criminele activiteiten die met prostitutie geassocieerd worden (Sanders, O'Neill & Pitcher 2009; 132), zoals vormen van georganiseerde misdaad (e.g. drugshandel), seksuele uitbuiting en mensenhandel (e.g. Ebbe & Das 2008; Agustin 2007) en slavernij (e.g. Kempadoo 2005; Kara 2009). Processen van stigmatisering en sociale exclusie hebben door de geschiedenis heen centraal gestaan in de ervaringen van sekswerkers (Sanders, O'Neill & Pitcher 2009: 2).

¹ Zie hierover ook: Hoofdstuk 4, paragraaf 4.4.

² Zie: <http://www.amsterdamsstadsblad.nl/almere/regionaal-nieuws/artikel/1838645/coffeeshop-en-erotische-massagesalon-op-poldervlak.aspx>, geraadpleegd: april 2011.

Nederland loopt van oudsher internationaal voorop in haar tolerant geachte houding over, en regulering van sekswerk. De opheffing van het bordeelverbod in 2000³ - bedoeld om sekswerk in seksinrichtingen uit het illegale circuit te halen en zo een betere controle op misstanden te verwezenlijken - kan als uitdrukking worden gezien van deze pragmatische nationale benadering. De verantwoordelijkheid voor het toezicht over de seksinrichtingen werd primair bij de *gemeenten* gelegd, die hun eigen prostitutiebeleid dienden te formuleren. Zij kunnen een vergunningenbeleid voeren, waarbij vergunde seksinrichtingen regelmatig gecontroleerd worden. Ondanks deze (in theorie) open en tolerante houding over sekswerk - dit is nu in Nederland een legaal beroep - zien we ook hier signalen van toenemende criminalisering en maatschappelijke morele ongerustheid. Door critici wordt dit ook wel als 'vertrutting' aangeduid (e.g. Boomkens 2009⁴). Het risicodenken (Beck 1999; Boutelier 2002) heeft de samenleving dusdanig in haar greep dat een politieke nadruk op veiligheid, preventie en regulering (ook wel: *securitization* genoemd, Aas 2007: 212) en een maatschappelijke hang naar repressie van allerhande vormen van 'afwijkend gedrag' prevaleren. Dit treft ook de seksuele dienstverlening⁵. Bovendien heerst internationaal onrust over het fenomeen mensenhandel, die de negatieve associaties die kleven aan seksuele dienstverlening, versterkt. Prostitutie wordt in verband gebracht met (onvrijwillige) uitbuiting en de prostituee gezien als een kwetsbaar slachtoffer. Voor de mogelijkheid dat prostitutie een gekozen beroep kan zijn, is in dat scenario geen aandacht (Oude Breuil e.a. 2011).

Dergelijke processen en daaruit voortkomende angsten vormen de context waarbinnen Gemeenten hun koers bepalen ten aanzien van te bieden mogelijkheden voor seksuele dienstverlening. Die angsten kunnen niet ontkend worden; als sociaal fenomeen zijn ze reëel en een factor om mee rekening te houden. Ze hoeven echter geen reëel (of volledig) beeld te geven van de in een stad bestaande seksuele dienstverlening. Waar empirische data ontbreken, overheersen vaak stereotype en normatieve beelden. Dat benadrukt het belang van wetenschappelijke,

empirische data. Dit belang ligt ten grondslag aan dit onderzoek.

1.3 Aanleiding & doel van het onderzoek

Almere is een jonge en snel groeiende stad; vanaf 1976 groeide hij in hoog tempo tot de huidige stad met 191.138 inwoners (zie: website Gemeente Almere⁶). In 2030 wordt een inwonertal van 350.000 verwacht (Moors c.s. 2009: 29); Almere zou daarmee tot de grootste steden van Nederland gaan behoren. Verwacht wordt dat daarbij ook een grootsteeds criminaliteitsbeeld zal gelden (Moors c.s. 2009). Dit geeft aanleiding om reeds nu kennis te vergaren over verschillende vormen van criminaliteit in Almere (zie: Moors c.s. 2009), teneinde preventief beleid te kunnen formuleren. Onderhavig onderzoek naar seksuele dienstverlening in Almere is uit deze behoefte voortgekomen.

Op het moment van dit onderzoek heeft Almere vijf vergunde seksbedrijven: één SM-club (Chelsea - Almere Muziekwijk-Noord), één seksshop (Erotica - Almere Haven), twee escortbedrijven (Almere Escort - Almere Buiten en Teddy Escort - Almere Haven) en bovengenoemde erotische massagesalon Morosa (Almere Buiten, Poldervlak). Daarbij moet opgemerkt worden dat één van de escortbureaus mogelijk niet meer (onder de bekende naam) actief is en de erotische massagesalon in concreto nog niet bestaat. Almere heeft geen legale tippelzone of red light district. Bij de Gemeente leeft het vermoeden, gebaseerd op berichten over vergunde en onvergunde (en meer verborgen) vormen van seksuele dienstverlening in andere Nederlandse steden, dat een stad van de huidige grootte waarschijnlijk méér seksuele dienstverlening zal kennen dan die binnen de momenteel bekende, vergunde bedrijven. Een blik op internet bevestigt zulk vermoeden: alleen al op de site kinky.nl bieden zich op een willekeurige doordeweekse dag rond de dertig sekswerkers (met name vrouwen) uit Almere aan voor commerciële seksuele dienstverlening en kinky.nl is natuurlijk niet de enige site op dit gebied, noch het enige mediamiddel om sekswerk aan te bieden⁷. Dit onderzoek heeft als doel zowel de vergunde sector, als deze en andere vormen van onvergunde (en min of meer 'verborgen') seksuele dienstverlening in Almere te verkennen.

³ Zie: Daalder (2007).

⁴ Zie: <http://www.groene.nl/2009/47/de-stad-wordt-aangeharkt-maar-het-onkruid-kruipt,geraadpleegd:april2011>.

⁵ De nog recente politieke discussie over de (verworpen) plannen voor de zogenaamde 'peespas' - een registratie- en controlemiddel voor legale sekswerkers - is een illustratie van de politieke behoefte aan regulering van de seksbranche. Op deze pas zouden de gegevens van vergunde sekswerkers worden vermeld, om onvergund sekswerk en mensenhandel eenvoudiger te kunnen opsporen. Zie voor deze discussie bijvoorbeeld: Nieuwsuur 3 januari 2011; nu.nl 11 februari 2011.)

⁶ http://www.almere.nl/de_stad/actueel/feiten_en_cijfers/content/pid/kolom1-1/_rp_kolom1-1_elementId/1_64954,geraadpleegd:april2011.

⁷ Voor een schatting van het aantal thuiswerkers in Almere dat zich via internet aanbiedt, zie Hoofdstuk 5.

1.4 Onderzoeksvraag

Op grond van bovengenoemde overwegingen is door de opdrachtgever een brede, exploratieve onderzoeksvraag geformuleerd (onderzoeksaanvraag d.d. 1 december 2009, Gemeente Almere):

Hoe is de huidige stand van zaken van prostitutie in Almere naar omvang, aard en dynamiek, welke maatschappelijke problemen brengt dit met zich mee en welke maatregelen kunnen partners (gemeente, politie, openbaar ministerie) op het terrein van handhaving van prostitutie treffen om adequaat beleid en instrumentarium te ontwikkelen en zich daarmee ook voor te bereiden op de toekomstige groei van de stad?

Bij nader inzien besloot de Gemeente Almere om het tweede deel van deze onderzoeksvraag (e.g. te nemen maatregelen) zelf uit te voeren; dit heeft betrekking op het eigen prostitutiebeleid. Voor het eerste deel - fenomeenonderzoek naar prostitutie in Almere - is het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, in het bijzonder de vakgroep Criminologie daarbinnen, aangetrokken om etnografisch onderzoek te verrichten. De opdrachtgever spitste de onderzoeksvraag toe naar de voor hen minder zichtbare - of 'verborgen' - seksuele dienstverlening in Almere.

De oorspronkelijke onderzoeksvraag is door de opdrachtnemers op enkele punten aangepast. In de eerste plaats is vanwege de grote diversiteit binnen de categorie 'verborgen prostitutie' en de stigmatiserende connotaties van de term 'prostitutie' in dit onderzoek gekozen voor de neutralere term 'onvergonde seksuele dienstverlening'. Dienstverlening impliceert tevens dat deze branche, mits vergund en voldoende aan daarvoor geldende regels en richtlijnen, legaal is. In de tweede plaats is het, door de illegaliteit en verborgenheid van het fenomeen, niet mogelijk gebleken betrouwbare uitspraken te doen over de precieze omvang van de onvergonde seksuele dienstverlening. (Wel is een poging gedaan het aantal werkenden in de categorie 'thuiswerkers' te schatten. Zie hiervoor Hoofdstuk 5.) In de derde plaats is het aspect 'maatschappelijke problemen' veranderd in 'beleidsdilemma's' - de term 'maatschappelijke problemen' suggereert al bij voorbaat dat de huidige stand van zaken problemen oplevert; dit is maar de vraag. Wel kan gesteld worden dat Almere zich bezint op haar beleid en dat hierbij dilemma's gelden. Ten slotte is de vraag naar de dynamiek van deze sector op grond van literatuurstudie toegespitst; omdat Almere uniek is in het feit dat

zij een relatief jonge, geconstrueerde stad is (Berg, Franken & Reijndorp 2007) met een suburbaan karakter en als gevolg daarvan een bepaalde sociale geografie en sociale ordening kent, is aandacht besteed aan de vraag hoe deze specificiteit van de stad zich mogelijk vertaalt naar een specifieke seksuele dienstverlening. Hiervoor is de term *seksscape* gebruikt. Onder de *seksscape* wordt in dit onderzoek verstaan: het fysieke en sociale 'landschap' van seksuele dienstverlening, inclusief de (officiële én informele) instanties en personen die met deze sector te maken krijgen⁸.

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt aldus:

Hoe ziet de lokale 'seksscape' van Almere eruit tegen de achtergrond van het profiel van een jonge, suburbane stad en wat is de aard (en geschatte omvang) van de onvergonde seksuele dienstverlening daarbinnen? Welke beleidsdilemma's brengt deze onvergonde dienstverlening met zich mee?

'Onvergonde seksuele dienstverlening' is een brede categorie die allerhande vormen van seksuele dienstverlening omvat (zie hoofdstuk 3, 5 en 6). In dit onderzoek is voor een exploratieve, etnografische aanpak gekozen: alle vormen van onvergonde seksuele dienstverlening die via etnografisch veldwerk zijn aangetroffen of waarvan signalen werden opgevangen, zijn meegenomen in dit onderzoek. Een uitzondering is de zogenaamde loverboy-problematiek. Aangezien de Stafdienst Politie Beleidsondersteuning van de Politie Flevoland hiernaar reeds een verkennend fenomeenonderzoek heeft verricht (Foppen & Snel 2010), is dit buiten beschouwing gelaten. Ook jongensprostitutie valt buiten het kader van dit onderzoek.

⁸ Denise Brennan (2004) gebruikte de term *sexscape* om de 'beweeglijkheid' binnen, en verschillende perspectieven op de seksindustrie aan te duiden. Het concept is afgeleid van Arjun Appadurai's (1996) *-scapes*, ofwel landschappen van geldstromen (*financescapes*), mensen (*etnoscapen*), technologieën (*techmoscapes*), ideeën (*ideoscapes*) en (media)beelden (*mediascapes*), waarbinnen (mondiale) mobiliteit en verschillende percepties op die bewegende stromen (al naar gelang de positie van het individu) centraal staan. Deze dynamiek en verschillende perspectieven (van bijvoorbeeld sekswerkers, exploitanten, hulpverleners, beleidsmakers) krijgen ook hier aandacht.

1.6 (Il)legaal, (on)vergund?

Gebruikte concepten nader bekeken

In dit rapport wordt onderscheid gemaakt tussen *legale* vormen van seksuele dienstverlening en *illegale* (of beter gezegd: strafbare) vormen. Daarbij geldt niet simpelweg dat legale seksuele dienstverlening (enkel) *vergund* sekswerk betreft, en illegale seksuele dienstverlening alle vormen van sekswerk betreft die *zonder vergunning* uitgeoefend worden. Immers voor sommige vormen van seksuele dienstverlening heeft men geen vergunning nodig (dit is ‘niet-vergunningplichtig’). Dit geldt bijvoorbeeld voor zelfstandig, niet-bedrijfsmatig sekswerk dat thuis wordt uitgeoefend, maar ook voor bedrijven die zich richten op het verkopen van seksspulletjes en erotische artikelen of internetbedrijven die zich op de erotica-markt richten. Wanneer men geen vergunning nodig heeft, is dit werk legaal én onvergund. (Ook het omgekeerde is denkbaar: illegaal, vergund sekswerk - bijvoorbeeld wanneer binnen een vergund bedrijf onregelmatigheden plaatsvinden die in strijd zijn met de vergunningvoorwaarden.)

Wanneer men voor het sekswerk geen vergunning nodig heeft, betekent dit echter ook niet automatisch dat het legaal is en men in overeenkomst met de wet handelt: het kan namelijk zo zijn dat men weliswaar niet de Gemeentelijke regelgeving ten aanzien van seksuele dienstverlening overschrijdt, maar wél andere wetten en regels, zoals bijvoorbeeld de belastingwet (men werkt terecht zonder Gemeentelijke vergunning, maar onterecht ‘zwart’) of de wet Ruimtelijke Ordening (men werkt in een woonpand in strijd met het bestemmingsplan van het woongebied). In dit laatste geval hebben wij dit sekswerk semi-legaal genoemd; vanuit het oogpunt van de vergunningplicht werkt men legaal, vanuit het oogpunt van andere wetten en regels niet.

In dit onderzoek wordt gesproken van ‘seksuele dienstverlening’, ‘sekswerk’, ‘randprostitutie’ en ‘recreatieve seks’. De term ‘**seksuele dienstverlening**’ verwijst naar alle vormen van commerciële dienstverlening die zijn gericht op seksuele of erotische activiteiten. Hieronder valt dus sekswerk (‘ prostitutie’), maar ook sekswinkels en groothandels of internetbedrijven gericht op deze markt. Seksuele dienstverlening kan vergunningplichtig zijn (dat geldt bijvoorbeeld voor seksinrichtingen), maar dat hoeft niet; dit is afhankelijk van het bedrijfsmatige karakter ervan en de regels die een Gemeente hierover heeft opgesteld. ‘**Sekswerk**’ is de term die wij gebruiken voor wat gewoonlijk wel ‘ prostitutie’ wordt genoemd. Sekswerk of prostitutie is het aanbieden van seks of erotische handelingen tegen betaling. Aangezien aan de term ‘ prostitutie’ of ‘ prostitutee’ een stigma kleeft, kiezen wij voor de

term sekswerk. Voor sekswerk geldt eveneens dat het vergunningplichtig kan zijn, maar dat niet noodzakelijkerwijs is. Seksuele dienstverlening is breder dan sekswerk, aangezien seksuele dienstverlening ook bedrijven omvat waarbinnen geen sekswerk plaatsvindt (bijvoorbeeld een seksshop).

‘**Randprostitutie**’ is het aanbieden van seks of erotische handelingen tegen een vergoeding, maar die vergoeding neemt niet altijd de vorm aan van geld, maar ook bijvoorbeeld een maaltijd of onderdak. ‘Randprostitutie’ wordt meestal niet als ‘werk’ gezien, maar als een overlevingsmiddel of incidentele financiële noodmaatregel. ‘**Recreatieve seks**’, ten slotte, is de term die wij gebruiken voor seks die zich uitstrekt buiten een relatie en ook derden omvat, maar die niet wordt gezien en ervaren als ‘werk’ en waarvoor dus ook geen betaling hoeft te geschieden. In dit rapport wordt deze term vooral gebruikt in relatie tot seks binnen de swingersscene van Almere.

Het spreekt voor zich dat deze termen in sommige gevallen niet zo zwart-wit te gebruiken zijn, overlap tussen de termen kan voorkomen.

1.6 Methoden van onderzoek: een etnografische benadering

Gezien het feit dat bij de Gemeente Almere nog weinig bekend was over de onvergunde seksuele dienstverlening, is gekozen voor een exploratief en etnografisch onderzoek. Een etnografie is oorspronkelijk een intensieve studie en rijke beschrijving van een volk; het betekent in dit urbane onderzoek een diepgaande, rijke beschrijving van een setting (de seksscape in Almere) en de actoren daarbinnen. De term ‘etnografie’ verwijst tevens naar de onderzoeksmethode die daarin gebruikelijk is, namelijk participerende observatie: kennis opdoen door zelf (in enige mate) te participeren in de bestudeerde setting (Hammersley & Atkinson 1992; zie ook: Decorte & Zaitch 2009: 96, 258). Het veldwerk vond plaats in de periode van augustus 2010 tot en met april 2011 door een team van drie vrouwelijke onderzoekers, soms aangevuld met twee mannelijke onderzoekers. Er is allereerst gebruik gemaakt van bovengenoemde participerende observatie als onderzoeksmethode in verschillende settings. De **participerende observatie** in dit onderzoek is - in tegenstelling tot bijvoorbeeld de wijze waarop Allison Murray (1998) haar onderzoek onder sekswerkers deed, namelijk door actief te participeren in het sekswerk - niet ‘volledig’, maar eerder ‘gematigd’ te noemen. Dit betekent dat het team aanwezig was in de ‘*scene of the action*’ en heeft gecommuniceerd met de betrokken individuen - sekswerkers, (mogelijke) klanten en ‘*bystanders*’ - maar niet in de actie van

het prostitueren, noch in het gebruik maken van seksuele dienstverlening, heeft geparticipeerd.

Het team heeft aldus ruim tien nachtelijke bezoeken gebracht aan plekken in Almere waarvan signalen van prostitutie kwamen, zoals benzinstations, stranden en parkeerplaatsen, en was aanwezig in bars, coffeeshops enzovoort. Tevens is overdag in verschillende wijken van Almere gesproken met buurtbewoners, sleutelrespondenten en *bystanders*. Onder sleutelrespondenten verstaan wij vertegenwoordigers (medewerkers) van instanties die door hun kerntaken met seksuele dienstverlening in aanraking kunnen komen. *Bystanders* zijn in dit onderzoek individuen die door de aard van hun werkzaamheden, het nachtelijk uur van hun activiteiten of om andere redenen aanwezig zijn op (of vlakbij) locaties waar mogelijk prostitutie plaatsvindt of heeft plaatsgevonden, maar die zelf geen sekswerker, klant of pooier zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan vuilnismannen, die konden wijzen op plekken waar veel condooms gevonden worden, taxichauffeurs die door hun klanten wel gevraagd worden om hen bij een prostituee af te zetten, uitsmijters en beveiligers. De methode van gematigde participatie verschaftte inzicht in de wijze waarop prostitutie in Almere plaatsvindt evenals de specifieke locaties die hiervoor gebruikt worden.

Er is met ruim dertig sleutelrespondenten gesproken; dit betroffen **informele gesprekken** binnen het kader van het veldwerk en **formele, open en semi-gestructureerde**⁹ interviews. De sleutelrespondenten betroffen werknemers van verschillende organisaties in Almere, zoals de Politie (en specifiek: de zedenpolitie), de GGD, Welzijnswerk de Schoor, het Algemeen Meldpunt Kindermishandeling, het Steunpunt Huiselijk Geweld, Tactus (verslavingszorg), het Leger des Heils, de Belastingdienst, de Kamer van Koophandel, de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving (Gemeente Almere), een woningbouwvereniging, toezichthouders, wijkregisseurs, medewerkers van gezondheidscentra enzovoort. Daarnaast is via email en telefonisch met nog zo'n twintig instanties gecommuniceerd, waaronder Slachtofferhulp Nederland (regio Noord), Vluchtelingenwerk Almere (AZC), enkele instanties voor geestelijke gezondheidszorg en anderen. Daarnaast is er contact geweest met CoMensha (Coördinatiecentrum Mensenhandel) en met Mariska Majoor van PIC (Prostitutie Informatie Centrum)/Rode Draad, de belangenvereniging voor sekswerkers. Deze gesprekken dienden om de Almeerse onverkende seksuele dienstverlening beter in beeld te

krijgen, signalen van misstanden daarbinnen op te vangen en zich te krijgen op de sociale voorzieningen voor deze sector.

Om de *sekscape* van Almere verder in kaart te brengen is **cyberonderzoek** gedaan. Het internet is een belangrijk communicatiemiddel binnen de seksindustrie. Op websites als kinky.nl en hookers.nl adverteren sekswerkers, zoeken ondernemers in de erotiekbranche werknemers en delen klanten hun ervaringen. Het onderzoeksteam heeft de meest relevante websites gevolgd om een beeld te krijgen van het aantal in Almere werkzame prostituees. Tevens zijn dames die zichzelf in Almere aanboden via advertenties benaderd voor persoonlijke interviews. (Zie voor een uitgebreide beschrijving van het cyberonderzoek bijlage 2.) In totaal zijn op deze wijze ongeveer 120 vrouwen, mannen en transgenders telefonisch, via sms of email benaderd voor een persoonlijk interview. Wanneer werd gebeld werd voorafgaand een sms of (indien bekend) een email verstuurd met beknopte uitleg over het onderzoek, de vraag om medewerking en de aankondiging dat men later die dag gebeld zou worden.

Het bleek, ondanks herhaaldelijke belrondes, moeilijk sekswerkers te bewegen tot een persoonlijke ontmoeting of telefonisch interview. Vele van hen maken gebruik van een voice-mail systeem, waarin een berichtje werd achtergelaten. De keuze om met nummerherkenning te bellen (veel sekswerkers geven in hun advertentie aan dat zij alleen opnemen indien met nummerherkenning wordt gebeld) en een open onderzoeksrol aan te nemen (sekswerkers werden op de hoogte gesteld van het onderzoek), gaf sekswerkers de mogelijkheid niet op te nemen als door hetzelfde nummer opnieuw gebeld werd en zij niet wensten deel te nemen. Hoewel deze methode respectvol is tegenover potentiële respondenten en in overeenstemming met de onderzoeksethiek van *informed consent*¹⁰, levert zij minder interviews op dan wanneer met een verborgen onderzoeksrol wordt gewerkt. In totaal hebben vijftien sekswerkers - twaalf vrouwen en drie mannen - deelgenomen aan het onderzoek. Eén van de geïnterviewde mannen was niet zélf sekswerker maar sprak uit naam van zijn vriendin.

⁹ Er werd gebruik gemaakt van een *topic-list*. De topics hoefden niet in een voorgeschreven volgorde aan de orde te komen; de informant vertelde het verhaal op eigen wijze.

¹⁰ Dit betekent dat de informant geïnformeerd is over het onderzoek en daaraan vrijwillig zijn of haar medewerking verleent. Er wordt dan geen verborgen onderzoeksrol door de onderzoeker aangenomen.

Zij zijn in de Almeerse *sekscape* actief als zelfstandige aanbieder van seks of erotische massage¹¹ tegen betaling (of een andersoortige vergoeding, in het geval van randprostitutie binnen de verslaafdenscene). Met elf van hen is een persoonlijk interview gehouden, met één een uitgebreid telefonisch interview, met drie een beperkt telefonisch interview en met één een zich over meerdere e-mails uitstrekkend schriftelijk interview.

Om inzicht te krijgen in de situatie van in Almere werkende sekswerkers werd het van belang geacht om voorbij dominante denkbeelden te kijken en juist de nadruk te leggen op specifieke ervaringen. Het **optekenen van levensverhalen en persoonlijke ervaringen** via open (semi-gestructureerde) interviews was hier de meest geschikte methodologie. Levensverhalen laten volgens literatuurwetenschapster Chanfrault-Duchet (1991: 89) de complexiteit van de relatie van het subject met de wereld, het verleden en de sociale en ideologische beelden die over hen heersen, zien. Deze methode stelde het onderzoeksteam in staat om de situatie van de vrouwen in een bredere context te plaatsen.

Naast de zelfstandig werkende sekswerkers zijn alle vergunde exploitanten in de seksindustrie in Almere benaderd voor een interview, alsmede het bedrijf dat weliswaar vergund, maar nog niet is begonnen is in afwachting van een beroepszaak (zie de veldwerknootities aan het begin van dit hoofdstuk). Twee vergunde bedrijven wilden of konden niet meewerken aan het onderzoek. Met de eigenaren van de overige vergunde bedrijven heeft een gesprek (of meerdere) plaatsgevonden; dit waren open, semi-gestructureerde interviews die één tot twee uur duurden. Het onderzoeksteam heeft aldus gesproken met een escortbureau, een winkel met erotische artikelen en een erotische massagesalon (in wording).

Ook heeft *desk-research* plaatsgevonden. Naast literatuuronderzoek en het lezen van relevante beleidsstukken, zijn twee *quickscans* gehouden van a) de bij de Gemeente binnenkomende klachtenmeldingen van bewoners en b) het Kamer van Koophandelregister. De eerste *quickscan* diende om de klachten van bewoners te evalueren, het daarin heersende discours te duiden en eventuele signalen over activiteiten binnen het kader van de onver-

gunde seksuele dienstverlening in kaart te brengen. De tweede *quickscan* diende om een beeld te krijgen van de wijze waarop (on)vergunde seksinrichtingen en onvergunde zelfstandige sekswerkers zich inschrijven bij de KvK, de mate van verborgenheid binnen deze sector en om een indruk te krijgen van manieren om het eventueel voorkomen van mensenhandel op te sporen. Ten slotte is aan het eind van de onderzoeksperiode een **expertmeeting** gehouden waar aanwezig waren: de GGD, de Afdeling Vergunningen van de Gemeente Almere, de Belastingdienst, Tactus, het Openbaar Ministerie, en de Politie Flevoland (zedenpolitie, een strategisch beleidsadviseur en een expert mensenhandel van de Regionale Recherchedienst). Het doel van deze meeting was het verifiëren van de onderzoeksgegevens, het bespreken van een concrete casus en het data verzamelen door respondenten op elkaar te laten reageren.

Uit bovenstaande uiteenzetting komt naar voren dat gekozen is voor triangulatie van methoden en invalshoeken om de validiteit van de gegevens te waarborgen. Door met verschillende methoden hetzelfde fenomeen te bestuderen, kan gevonden data gecontroleerd worden. Er is, zoals genoemd, gekozen voor een open onderzoeksrol. Om de identiteit van sleutelrespondenten, *bystanders* en zelfstandige sekswerkers in dit onderzoek te beschermen, zijn geen (of gefingeerde) namen gebruikt en waar nodig zijn gegevens die tot herkenning kunnen leiden, weggelaten. Naar interviews met sleutelrespondenten wordt in dit rapport verwezen door de naam van hun organisatie of afdeling te vermelden, evenals de maand (en jaartal) van het interview. Naar ondernemers in de seksuele dienstverlening wordt verwezen met de aanduiding ‘exploitant’ met daarbij maand en jaartal van het interview. Naar de sekswerkers wordt verwezen met een gefingeerde voornaam en maand en jaartal van het interview. Wanneer met een respondent enkel in het kader van het veldwerk, informeel, is gesproken, wordt hiernaar verwezen als: ‘veldwerknootities’ met maand en jaartal waarin dit veldwerk plaatsvond.

1.7 Vooruitblik

In het nu volgende hoofdstuk 2 wordt aandacht besteed aan het specifieke profiel van Almere als relatief jonge, geconstrueerde stad met een suburbaan karakter, die een bepaalde sociale geografie en sociale ordening kent. We bekijken hoe deze specificiteit van de stad terug is te zien in de kenmerken en dynamiek van de *sekscape*. In Hoofdstuk 3 komt *outdoor* seksuele recreatie in Almere aan bod. Almere kent veel zogenaamde *non-places* die zich lenen voor recreatieve, anonieme buitenseks. Aan

¹¹ Erotische massage wordt door de aanbieders daarvan onderscheiden van prostitutie, omdat sommige erotische masseurs/masseuses niet ‘intiem’ doen, oftewel: er wordt niet gepenetreerd in het sekscontact. In dit rapport wordt de term ‘sekswerkers’ gehanteerd, waarbinnen zowel degenen vallen die ‘intiem’ doen als degenen die dit niet doen.

¹² Met dank aan Anouk Schenk, Erasmus Universiteit, die één van deze interviews hield. Drie interviews, met respondenten uit de verslaafdenscene, werden in een informele setting gehouden.

de hand van etnografisch veldwerk en interviews met bezoekers van zulke sites, sleutelrespondenten en zogenaamde *bystanders* bekijken we in hoeverre op zulke plaatsen ook betaald, onvergund sekswerk plaatsvindt. Vervolgens (hoofdstuk 4) wordt een blik geworpen op de (*indoor*) zichtbare, vergunde seksuele dienstverlening in Almere. In hoofdstuk 5 komt een andere vorm van *indoor* seksuele dienstverlening aanbod, namelijk thuiswerk. Dit is in beginne niet vergunningplichtig in Almere, maar kan toch ‘illegaal’ zijn wanneer er bijvoorbeeld geen belasting wordt betaald. Daarom spreken we hier van (semi-)legaal thuiswerk. In hoofdstuk 6 komt in deze reeks voorkomende vormen van seksuele dienstverlening ten slotte de minst zichtbaren en (meestal) illegale prostitutie aan bod: die in onvergunde massagesalons en die binnen het fenomeen mensenhandel. Hoofdstuk 7 gaat in op het prostitutiebeleid van Almere, dat in 2000 werd opgesteld. Er wordt bekeken hoe de seksscape van Almere, ruim tien jaar na dato, eruit ziet. Tevens wordt aandacht besteed aan het sociale vangnet van hulpverleningsorganisaties in de stad. Hoofdstuk 8 sluit af met de conclusies uit dit onderzoek.

2 De seksscape van Almere; dynamiek van een jonge stad

“De stad Almere is begin jaren '70 ontworpen als tuinstad op de bodem van de voormalige Zuiderzee. Het principe van de tuinstad stamt uit Engeland en is in 1898 bedacht door Sir Ebenezer Howard. Doel was een gezonde leefomgeving te creëren voor arbeiders die destijds onder slechte leefomstandigheden tussen hun fabrieken woonden. Revolutionair voor die tijd was de groepering van woonkernen rond een centrale stad met daartussen veel natuur en huizen met tuinen in het groen. Geïnspireerd door dat voorbeeld is Almere opgezet als een meerkernige stad waarbij de kernen gescheiden zijn door onbebouwde ruimte met bossen, natuurgebieden, meren, stranden en landbouwgrond.”

(tekst op bordje op het Centraal Station van Almere)

Bij aankomst op het centraal station van Almere wordt door bovenstaande tekst op een informatiebordje de aandacht gevestigd op Almere als een relatief jonge stad, ontworpen op de tekentafels van architecten die kozen voor een stad met meerdere stadscentra, veel groenvoorziening en onbebouwde ruimte. In dit hoofdstuk bezien we hoe dit specifieke profiel als jonge stad, met haar eigen dynamiek en sociale ordening, het landschap van seksuele dienstverlening beïnvloedt. Met andere woorden: welke rol speelt het specifieke Almeerse stadsprofiel in de *seksscape* van de stad?

2.1 Invloed van omringende steden op seksuele recreatie in Almere

Eind 1976, nog geen tien jaar na het droogvallen van Zuidelijk-Flevoland, betraden de eerste bewoners van Almere hun woningen. Sindsdien is de stad in rap tempo gegroeid. Almere heeft momenteel 191.138 inwoners (zie: website Gemeente Almere¹³) en is de zevende stad van Nederland; in 2030 wordt een inwonertal van 350.000 verwacht (Moors et al 2009). Door Almere's ontstaansgeschiedenis wordt

zij wel als een zogenaamde *new town* aangeduid (Moors et al 2009; Berg et al 2007). *New towns* zijn snel groeiende, jonge 'tekentafelsteden', die veeleer aan de tekentafel van stadsplanners zijn ontworpen dan dat zij zijn ontstaan uit lange, historische patronen van vestiging en ad hoc ontwikkeling. Dat een stad gepland, geconstrueerd is, neemt echter natuurlijk niet weg dat wanneer zij eenmaal bestaat, zulke organische en ad hoc ontwikkeling wel degelijk plaatsvindt.

Almere was in eerste instantie ontworpen (en staat nog altijd bekend) als een woonstad (Deben & Schuyt 2001; Ulijn 2008; Moors et al 2009). Deben en Schuyt schrijven in 2001 dat inwoners weinig economische banden met de stad hadden omdat tweederde van de werkende populatie elders een baan had. De rol van omringende grote steden (Amsterdam, Utrecht) en regio's (zoals regio Amersfoort en de Schipholregio) is dan ook evident (Deben & Schuyt 2001). Ook bestaat een groot deel van de inwoners van Almere uit ex-Amsterdammers die indertijd de stad en de vervallen huizen wilden verruilen voor het ruimer opgezette en nieuwe Almere (Deben & Schuyt 2001; Berg et al 2007). Almere's positie als forensenstad speelt, naast het feit dat de stad zich op dit gebied nog volop aan het ontwikkelen is, wellicht een rol in de geobserveerde achterblijvende economische bedrijvigheid en stedelijke voorzieningen, zoals bijvoorbeeld horeca, detailhandel en het cultureel- en zorgaanbod. Dat aanbod is aanmerkelijk lager dan in steden van vergelijkbare omvang (Moors et al 2009).

Het feit dat het uitgaansleven in Almere in algemene zin (nog) niet zeer uitgebreid en divers is - "*it is still a village in terms of nightlife*", stellen Deben & Schuyt (2001) - lijkt zich ook te weerspiegelen in de mogelijkheden tot seksuele recreatie in Almere; denk hierbij aan clubs, privéhuizen, *red light districts* en dergelijke. Op de vraag, gesteld aan verschillende taxichauffeurs in Almere, waar zij klanten naar toe zouden brengen wanneer die naar mogelijkheden voor betaald sekscontact vroegen, gaven zij unaniem het antwoord dat ze die in eerste instantie naar Amsterdam zouden brengen; de visitekaartjes van Amsterdamse clubs zaten in hun portemonnee of lagen klaar op het dashboard. De taxichauffeurs waren zeker wel op de hoogte van het bestaan van de Almeerse SM-club Chelsea en kenden ook wel

¹³ http://www.almere.nl/de_stad/actueel/feiten_en_cijfers/content/_pid/kolom1-1/_rp_kolom1-1_elementId/1_64954, geraadpleegd: april 2011.

een paar privé-adressen waar thuiswerkers klanten ontvingen, maar "...in Amsterdam is er veel meer keus en je bent er zo".

Hetzelfde geluid wordt gehoord op het forum van Almeerders (zie: website *Amsterdams Stadsblad*¹⁴) naar aanleiding van de voorgenomen vestiging van de erotische massagesalon uit de casus aan het begin van dit rapport. Forumdeelnemer 'Stephan' becommentarieert: "Op erotisch gebied is Almere, dat zich nu de 6e stad van Nederland mag noemen, nog minder ontwikkeld dan menig streng gereformeed dorp uit de Biblebelt. Niet alleen voor het erotische vertier zoeken vele Almeerders hun gezellige avond elders en gaan bijvoorbeeld liever stappen in die 2 andere grote en dichtbij gelegen steden Amsterdam en Utrecht" (reactie 16 november 2010). In het kader van dit onderzoek plaatsten wij (met een verborgen onderzoeksrol als klant) de vraag op de website *hookers.nl*, waar je in Almere moet zijn voor betaalde seks. De eerste reactie was illustratief: "Waarom ga je niet gewoon naar Amsterdam? Dat is toch vlakbij?"¹⁵ Seksuele recreatie voor Almeerders speelt zich dus voor een niet onbelangrijk deel af buiten Almere. Amsterdam is de meest genoemde stad, maar geïnterviewde sekswerkers noemen ook Amersfoort, Utrecht en Lelystad als populaire steden voor hun klanten.

2.2 Verbondenheid van lokaal sekswerk met omringende steden

De Almeerse *seksscape* is op nog een andere manier verbonden met de omringende steden, namelijk bezien vanuit de Almeerse sekswerkers. Uit interviews met sekswerkers en experts (GGD, maart 2011; KvK, april 2011; verschillende sekswerkers, juli 2010 - april 2011) blijkt dat de meerderheid van de sekswerkers werkgerelateerde banden met andere steden hebben of hebben gehad. Vooral Amsterdam en Lelystad springen daarbij in het oog. Sekswerkers die in clubs of massagesalons werken, doen dat meestal - om redenen van discretie en het verborgen houden van de werkidentiteit - bij voorkeur in een andere stad dan die waar zij wonen (Sanders 2005: 129-131; interview expert GGD, maart 2011) - en dat zal nog sterker gelden wanneer de sekswerker in een kleine of middelgrote stad woont en in een lokale club of salon eenvoudig de buurman tegen het lijf zou kunnen lopen.

Ook de geïnterviewde thuiswerkers geven blijk van werkgerelateerde banden met (voornamelijk)

Amsterdam, Amersfoort en Lelystad. Zij hebben daar bijvoorbeeld gewerkt vóórdát zij in Almere thuiswerk gingen doen en/of bezoeken er soms klanten, ondanks dat zij het merendeel van hun werk thuis in Almere doen. Een groot deel van hun klanten komt sowieso uit omringende steden als Amsterdam, Amersfoort en Lelystad. Op advertentie-websites als *kinky.nl* kan het dus bijvoorbeeld voorkomen dat een sekswerker expliciet vermeldt dat zij óók in de Schipholregio werkt. Eén van de geïnterviewde sekswerkers vertelde dat zij regelmatig haar nichtje in Lelystad bezoekt, die ook sekswerker is, om samen uit te gaan en te werken. Zij hebben ook samen op de Wallen in Amsterdam gewerkt (interview Truus, september 2010).

Op nog een laatste manier kunnen andere steden, indirect, invloed uitoefenen op de Almeerse *seksscape*, ditmaal betreffende randprostitutie binnen het verslaafdencircuit (zie verder Hoofdstuk 5). De geïnterviewde sleutelrespondenten van Tactus (Verslavingszorg, interview september 2010) in Almere vertelden dat toen de dagopvang Domus in Almere werd geopend, dit een verschuiving teweegbracht van verslaafde vrouwen uit Lelystad naar Almere. Dit had geen zichtbare gevolgen voor de randprostitutie door verslaafden in Almere - zoals in hoofdstuk 5 naar voren zal komen vindt deze vooral binnenshuis plaats en niet op straat - maar gezien het gegeven dat een groot deel van de verslaafden zich wel eens heeft geprostitueerd om de verslaving te kunnen bekostigen, menen wij te kunnen concluderen dat ontwikkelingen in de verslaafdenopvang in omringende steden impact hebben op de (niet zichtbare) verslavingsgerelateerde randprostitutie binnen de Almeerse *seksscape*.

2.3 Almere als snelgroeïende gezinsstad; attitudes over de seksscape

Vanaf 1975 investeerde Almere in het creëren van nieuwe woonplekken voor jonge gezinnen, die vanuit omliggende steden aantrekkelijke woonruimte zochten. Een belangrijk reden om te verhuizen naar Almere was het stichten van een gezin; vrijgezellen vormden een kleiner deel van de Almeerse gemeenschap. Dit is nog steeds zo, blijkt wanneer we de cijfers voor Almere vergelijken met de rest van Nederland: in 2008 was 28,3 procent van de Almeerse huishoudens eenpersoonshuishoudens, versus 35,5 procent in Nederland (CBS 2009: 12). Daarentegen waren er (in 2008) 46,8 procent huishoudens met kinderen, versus 34,8 procent in heel Nederland (CBS 2009: 12). Almere kan dus gerust een 'gezinsstad' worden genoemd.

Een andere reden om naar Almere te verhuizen, was de wens van veel nieuwe bewoners het

14 Zie: <http://www.amsterdamsstadsblad.nl/almere/regionaal-nieuws/artikel/1838645/coffeeshop-en-erotische-massagesalon-op-poldervlak.aspx>, geraadpleegd: april 2011.

15 Daarna volgden slechts twee andere reacties met respectievelijk een verwijzing naar een zelfstandige thuiswerker in Almere en naar de website *www.kinky.nl*.

stadsleven achter zich te laten. Almere strekt zich uit over een groot gebied; vergeleken met de grote steden is zij ruimer, met minder bevolking en meer groen. De verschillende stadscentra en de ruime indeling van de stad zorgen ervoor, volgens Deben en Schuyt (2001), dat inwoners zich kunnen identificeren met het stadscentrum van hun eigen woongebied. Dit leidt tot een onvermijdelijke nadruk op de directe en individuele leefomgeving. De identiteit van de buurt en haar bewoners en de (gepercipiëerde) levensstijl van medebewoners is daardoor van groot belang voor veel Almeerders – tenminste volgens het genoemde onderzoek (Deben & Schuyt), dat in 2001 plaatsvond. Het meer recente onderzoek van Moors en de zijnen (2009: 130) wijst echter eveneens op een nadruk op de directe leefomgeving: “Veel Almeerders ervaren hun stad (...) als een gebied dat dorpsse trekken vertoont”. De onderzoekers verwijzen naar “een dorps gevoel van veiligheid” dat onder Almeerders zou worden ervaren (ibid: 82), benoemen een zekere angst om uit te groeien tot een grote stad, met alle problemen die daarmee geassocieerd worden, en wijzen op de rol van de media hierin (ibid: 119).

Wellicht verklaren deze (nu nog) kleinstedse beleving en het grote aantal kinderrijke gezinnen in Almere de reacties van een aantal buurtbewoners op de geplande komst van een erotische massagesalon (waarmee we dit rapport begonnen). Zij spraken hun vrees uit over de invloed van zo’n salon op hun kinderen. Ook in de formulering van de (overigens weinige) klachtmeldingen die bij de Gemeente binnenkomen ten aanzien van de leefomgeving, en die op één of andere wijze verwijzen naar de Almeerse *sekscape*, klinkt een nadruk op kindvriendelijkheid, een angst voor grotestadsproblemen en de behoefte aan een ‘veilige en schone’ leefomgeving door. Zo benoemt een buurtbewoner, die melding doet van een woonpand dat als (illegaal) privéhuis wordt gebruikt, het feit dat de betreffende straat ‘kinderrijk’ is, dat in de zomer de moeders ‘gezellig voor de deur zitten’ en dat de kinderen ‘lekker voor de deur’ spelen. De klagende partij concludeert dat “dit soort praktijken [...] niet in een woonwijk thuis[horen]” (melding afgehandeld in november 2009). Ook meldingen die binnenkwamen tussen mei 2009 en april 2011, over een speeltuin die als hangplek door jongeren is ‘overgenomen’, wordt gewezen op de onwenselijke gevolgen voor kinderen uit de wijk. Er wordt geklaagd dat kleine kinderen condooms vinden die de jongeren achterlaten en becommentarieerd: “niet echt een plekje voor je kinderen om te spelen dus.” (Meldingen Registratiesysteem Gemeente Almere 2009-2011).

Hoewel dus de sociale controle in kinderrijke

wijken op basis van bovenstaande gegevens groot lijkt te zijn, is er volgens Deben en Schuyt, tenminste in 2001, sprake van een lage mate van sociale cohesie in Almere. De inwoners ervaren onderling dus weinig verbondenheid. Veel Almeerders gaan hun eigen gang, ook al zijn ze wel geïnteresseerd in de algemene ontwikkelingen in de stad. Eerdere ervaringen van sociale cohesie waren er wel; het ‘nieuw zijn’ in Almere, dat door velen in de jonge stad werd gedeeld, schiepte een band. Dit vertelde ook Natasja, een voormalige (thuiswerkende) erotisch masseuse, die het aan deze band toeschreef dat haar burens nooit moeilijk deden over haar werkzaamheden aan huis.

“Ik heb geluk gehad dat ik ontzettend goede burens heb die geen klacht indienen ofzo. We zijn allemaal tegelijk hier komen wonen. De ene is een Amsterdamse die veel heeft meegemaakt, de ander is een moslim, man. Die zei tegen me: ‘je zult je beweegredenen wel hebben [om dit werk te doen]’. Heel uniek als je dat [zulke burens] hebt”
(interview Natasja, april 2011).

De gedeelde ervaring van het nieuw zijn in een wijk, heeft echter niet geleid tot meer onderlinge verbondenheid op de lange termijn. Het feit dat Almere verschillende etnische minderheden heeft (in 2011 is 37 procent van de Almeerse inwoners van niet-Nederlands afkomst, en van die groep zijn Surinaamse Nederlanders de grootste groep: 11 procent¹⁶) kan hier een rol in spelen, al is dit volgens Deben en Schuyt (2001) niet zo. Hoe diverser de samenstelling van de bevolking, des te geringer de sociale cohesie en sociale controle, menen Moors en de zijnen (2009: 131). Zij wijzen echter tevens op de groei van de stad en de toenemende ‘stedelijkheid’; er is hierdoor volgens hen sprake van grotere anonimiteit en afnemende sociale controle (ibid: 72). Er wordt verwacht dat die verstedelijking in de komende jaren enkel zal toenemen (ibid: 130-133).

Dat dit voor thuiswerkers in de Almeerse *sekscape* geen nadeel hoeft te zijn, laat het gesprek met Nikkie, een erotisch masseuse, zien. Toen zij haar beide burens op de hoogte stelde van haar werkzaamheden thuis, antwoordden die dat het háár huis was en ze zelf moest weten wat ze daar deed. Een dergelijke tolerantie zien we ook terug in de forumreacties op de komst van een erotische massagesalon in Almere (website Amsterdams

¹⁶ Zie: Statline 2011.

Stadsblad¹⁷): “Een massagesalon op een bedrijventerrein. Verder weggestopt kan het niet. Waar maakt men zich toch druk om? We leven toch niet meer in de jaren vijftig?” (reactie ‘Gerardus’, 10 november 2010); “Het is toch belachelijk dat er in deze grote stad van zeker 180.000 inwoners geen hoerentent te vinden is, net zoals het belachelijk is dat er maar 1 seksshop is in heel Almere.” (reactie ‘Linkse Raker’, 11 november 2010, zie: website Amsterdams Stadsblad¹⁸).

Samengevat zien we dus in Almere zowel een behoefte aan veilige, kindvriendelijke woonwijken, alsmede de invloed van de uit (vooral) Amsterdam meegenomen stadse onverschilligheid. Vanuit dit gegeven kan worden verwacht dat de reacties van bewoners op discrete vormen van seksuele dienstverlening en commerciële seksuele activiteiten die ver genoeg van de eigen woning of buurt plaatsvinden, beperkt zullen zijn. Hier overheerst nonchalance en een bemoei-je-met-je-eigen-zaken-attitude. Anderzijds valt te verwachten - en dit bleek ook uit de reacties op de massagesalon op het Poldervlak - dat men tegen seksuele dienstverlening die te dicht aan de eigen leefomgeving raakt, stevig te hoop zal lopen. Daarin speelt de angst een rol “om toe te groeien naar iets wat niet gewenst is” (Moors et al: 119).

Net als in andere studies en debatten zien we ook in Almere verwijzingen naar (de zorg om) kinderen in de uitgesproken angst en weerstand tegen prostitutie in een woonwijk. In Britse buurtcampagnes tegen straatprostitutie wordt hetzelfde geobserveerd: “*protestors [declare] it undermines the ‘family’ character of the neighbourhood. Specific concerns may also be voiced about children witnessing street sex work (...)*” (O’Neill et al 2008: 78). Andere internationale studies (O’Connell Davidson 2005: 18; Oude Breuil 2008) laten zien dat kinderlijke onschuld symbool staat voor het beschermen van de meest fundamentele waarden van een groep: “*Children are vital to many people’s sense of community and connection, and they often act as conduits for collective concerns*” (Brace 2003 in O’Connell Davidson 2005: 18). Het feit dat in Almere verwijzingen naar kinderen opvallen in debatten over (zichtbare) seksuele dienstverlening is dus niet uniek voor Almere, noch voor Nederland.



Omringende steden beïnvloeden de Almeerse seksscape:

- clubs & salons trekken klanten van Almere naar omringende steden;
- sekswerkers uit Almere hebben gewerkt/ werken in omringende steden in clubs, als escortdame of bij wijze van ‘uitstapje’ in de thuisprostitutie;
- de dynamiek binnen de verslaafdenopvang in bijvoorbeeld Lelystad beïnvloedt de randprostitutie in de Almeerse verslaafdenscene.



Almere kent enerzijds een suburbane, buurtgerichte oriëntatie die een geringe tolerantie voor (zichtbaar) sekswerk met zich meebrengt. Claims om sekswerk te weren, worden onderbouwd met verwijzingen naar het potentiële effect van zulke activiteiten op (kleine) kinderen (dit wordt ook in studies buiten Nederland geobserveerd). Anderzijds groeit Almere snel en zien we ook een grotere tolerantie voor met name discrete seksuele dienstverlening die zich verder van de eigen leefomgeving afspeelt.

17 Zie: <http://www.amsterdamsstadsblad.nl/almere/regionaal-nieuws/artikel/1838645/coffeeshop-en-erotische-massagesalon-op-poldervlak.aspx>, geraadpleegd: april 2011.

18 Zie: <http://www.amsterdamsstadsblad.nl/almere/regionaal-nieuws/artikel/1838645/coffeeshop-en-erotische-massagesalon-op-poldervlak.aspx>, geraadpleegd: april 2011.

3 Recreatieve buitenseks of onvergund sekswerk?

‘Urban legends’ nader beschouwd

In studies over prostitutie wordt onderscheid gemaakt tussen *indoor* en *outdoor* sekswerk. Onder *outdoor* sekswerk wordt vooral tippelprostitutie verstaan. Almere heeft geen vergunde tippelzone, maar dat hoeft niet te betekenen dat er niet getippeld wordt; het is mogelijk dat illegaal (onvergund) wordt getippeld of dat zogenaamd ‘omgekeerd’ tippelen (Korf et al 2005; Goderie & Boutellier 2006) plaatsvindt: de pooier gaat de straat op om klanten te werven voor de sekswerker, die in een privé-woning of hotel wacht op klanten. Om *onvergund* outdoor sekswerk te vinden, bieden bestaande etnografische studies een handvat; zij geven inzicht in de soort plekken in een stad die hiervoor geschikt zijn. De etnografische onderzoeksmethode is geschikt om zulke plekken te onderzoeken en bezoekers en *bystanders* te bevragen. In dit hoofdstuk gaan we ‘op zoek’ naar plekken in Almere waar *outdoor* sekscontacten plaatsvinden en bekijken we in hoeverre die contacten ook onvergund sekswerk impliceren. We richten de aandacht eerst op in Almere bestaande geruchten en ‘*urban legends*’ en de functie van zulke stadslegenden.

3.1 Geruchten en ‘urban legends’ over buitenseks en exploitatie

Outdoor locaties voor seksuele dienstverlening lijken op het eerste gezicht (relatief) eenvoudig te observeren; ze bevinden zich immers in de publieke ruimte waartoe in principe iedereen toegang heeft. In een stad als Utrecht kan de vergunde tippelzone eenvoudig gelokaliseerd worden. Almere heeft echter niet zo’n vergunde tippelzone. Ook randprostitutie door personen met een verslavingsproblematiek is er niet duidelijk zichtbaar, omdat Almere sowieso geen omvangrijke verslaafden straatscene kent en prostitutie binnen deze groep meestal in privé-woningen plaatsvindt (zie Hoofdstuk 5). *Outdoor* sekswerk in Almere kan dus niet worden onderzocht door eenvoudigweg ‘bekende’ tippelzones te bezoeken.

Het ligt vanwege die verborgenheid dan ook voor de hand goed te luisteren naar in Almere bestaande geruchten over zulk werk. Verschillende bewoners in Almere vertellen verhalen over plaatsen waar seksuele dienstverlening zich zou voordoen. Zo kwamen ons verhalen ter ore over seksfeesten

binnen de swingersscene, waarbij sekscontacten ook buiten de feestlocatie (in de open lucht) plaats zouden vinden of over vrouwen die met hun autoportier op een kier op betalende klanten (vooral vrachtwagenchauffeurs) zouden wachten en over sekscontacten in de open lucht op een bedrijventerrein (zie de Inleiding van dit rapport). Veel van deze geruchten blijken bij verificatie niet te kunnen worden bevestigd. Wanneer we de stelregel hantieren: ‘één signaal is geen signaal’ (zie ook: Intraval 2010) dan blijven de meeste geruchten niet over-eind. Dat kan te maken hebben met de korte duur van het onderzoek: wanneer wij langer door hadden gezocht, waren sommige geruchten misschien wel bevestigd. Ook kan het tijdstip van het onderzoek een rol spelen. Het onderzoek vond plaats in het najaar en vroege voorjaar; het is waarschijnlijk dat *outdoor* seksuele activiteiten zich vooral in de zomermaanden afspelen.

Maar er speelt ons inziens nog een andere factor mee in het niet kunnen bevestigen van bestaande geruchten, namelijk dat sommige precies zijn wat het woord zegt: geruchten, die niet (altijd) zijn gebaseerd op feiten. Zulke geruchten worden ook wel ‘*urban legends*’ of (misdaad-) sagen genoemd. Volgens Joel Best (Best & Horiuchi 1985) zijn (misdaad-)sagen ‘ongeconstrueerde sociale problemen’ ofwel: gevoelde sociale problemen die echter nog niet als zodanig zijn herkend en geformuleerd door politieke of media actoren. Geruchten kunnen dus worden gezien als informele manieren voor stadsbewoners om informatie over de (stedelijke) leefomgeving onderling uit te wisselen (Miller 1992: 384). Ze zetten persoonlijke ideeën – of die nu ‘wáár’ zijn of ingebeeld – om in gedeelde overtuigingen. In die hoedanigheid bieden ze stadsbewoners een gedeelde oriëntatie ten opzichte van sociale kwesties die eventueel omgezet kan worden in sociale handelingen (Miller 1992: 383). Voor stadsbewoner is het uitwisselen van geruchten een zinvolle sociale reactie op situaties die als ambigue en onzeker worden ervaren (Burger 2008; Oude Breuil & Rozema 2009).

Geruchten en roddels zijn dus, zelfs wanneer zij niet op werkelijk gebeurde omstandigheden zijn gebaseerd, allerm minst irrelevante informatie. Ze zijn interessant omdat ze iets zeggen over de vraag waarom mensen bepaalde geruchten, roddels en ‘sagen’ vertellen en in welke context hun verhalen

begrepen moeten worden. Zij kunnen worden gezien als aanvullende gegevens over de vraag hoe de stedelijke werkelijkheid wordt waargenomen. De geruchten over buitenseks rondom seksfeesten, vrouwen die op parkeerplaatsen ‘posten’ als sekswerkers en sekscontacten op een bedrijventerrein vertellen hoe de stadbewoners die deze informatie verstrekken, dergelijke gedragingen of gebeurtenissen zien en interpreteren en welke zij als potentiële dreigingen percipiëren. Ze geven uitdrukking aan een bepaald wereldbeeld en kunnen inzichten verschaffen in de culturele constructie van voorstellingen over prostitutie en misdaad. Zo kan een gerucht over buitenseks rondom seksfeesten een afkeer weerspiegelen van bepaalde vormen van seksueel gedrag, of een angst voor het verlies van normen en waarden. Een gerucht over sekswerkers in auto’s en sekscontacten op een bedrijventerrein kan iets zeggen over de angst voor een geschaad bedrijfs(terrein)-imago of voor een vergroot risico op vermogenscriminaliteit op zulke verlaten terreinen.

Buitensekslocaties lijken zich goed te lenen voor ‘wilde’ verhalen over prostitutie of zelfs seksueel misbruik. Op grond van het veldwerk en interviews lijken de meeste van deze locaties echter vooral homo ontmoetingsplekken (zonder commerciële functie) en plaatsen waar swingers of liefhebbers van ‘buitenseks’ zijn te vinden¹⁹. Zij hebben hier vrijwillig, zonder dwang (en zonder betaling) seksuele contacten. Wanneer die in de buitenlucht ‘geconsumeerd’ worden, zijn de participanten weliswaar in strijd met de regels voor openbare orde (APV 2011) maar niet met de wetgeving op het gebied van prostitutie; ook seksueel misbruik kan hiermee niet worden geassocieerd. Concluderend kunnen we stellen dat locaties voor outdoor onvergunde seksuele dienstverlening weliswaar zijn te vinden, maar dat het lastig is te bepalen in hoeverre geruchten over deze plaatsen reflecties zijn van bij stadbewoners bestaande angsten, of dat zij een reëel beeld schetsen. Geruchten zijn dus meer informatief in wat zij zeggen over de angsten en zorgen van de stadbewoners die ze uiten, dan als concrete aanwijzingen voor locaties en aard van buitenseks in Almere.

3.2 Almere: the (non-)place to be? Een etnografische ‘walk on the wild side’

Half tien, op de dijk bij het Almeerderstrand, rechts van de grote weg. Er rijden zo’n zes auto’s met mannelijke bestuurders rond. We raken in gesprek met de bestuurder van een Mercedes en vragen hem hoe het er hier toegaat; komen er ook vrouwen? “Ja, daar wacht ik ook op.” Volgens hem komen zij ook in auto’s. “Wat voor vrouwen komen hier dan?”, vragen we. “Van alles, jong en oud, buitenlandse ook.” Schijnbaar naïef vragen we of je er ook voor moet betalen. “Ja, je betaalt wel.” Maar er zijn op dit moment geen vrouwen op de dijk. Zouden we lang moeten wachten? “Het kan lang duren hoor, soms wel vijf uur”, vertelt onze informant. Dan wil hij nog wat laten zien, het lijkt cocaïne. Of we ook wat willen. Nou nee, daarvoor zijn we hier niet. De tweede bezoeker die we aanspreken, bevestigt dat hier ‘van alles’ is te vinden: man, vrouw, tegen betaling of gratis. Wanneer we rond middernacht opnieuw de locatie bezoeken, zijn er nog maar twee auto’s, waaronder de Mercedes. Maar is onze informant nu betalende klant van een onvergunde sekswerker, een swinger op zoek naar andere liefhebbers van buitenseks, een drugsdealer of doet hij aan ‘omgekeerd tippelen’? Het blijft moeilijk te bepalen. Duidelijk is wel dat onvergund sekswerk hier in potentie een afzetmarkt heeft, alsmede dat het andere vormen van criminaliteit aantrekt. (Veldwerknooties, april 2011)

Wanneer *outdoor* sekswerk wordt onderzocht, zijn we niet alleen afhankelijk van geruchten. Bestaande studies over tippelprostitutie geven indicaties waar outdoor sekswerk kan worden gezocht. Straatprostitutie vindt doorgaans vooral plaats in marginale gebieden van de stad (Sanders, O’Neill & Pitcher 2009) en op zogenaamde ‘*non-places*’: plaatsen die op het tijdstip van de prostitutie activiteiten geen (andere) duidelijke, stedelijke functie hebben. Te denken valt aan bushokjes, benzinestations, enigszins verlaten parkeerplaatsen enzovoort. Dit zijn meestal marginale plekken in de stad. Zulke *non-places* moeten aan een aantal eigenschappen voldoen, willen ze een interessante plek worden voor het leggen van sekscontacten. Ze moeten gemakkelijk bereikbaar zijn met de auto, maar ook een zekere discretie en verborgenheid bieden, aangezien de activiteiten die hier plaatsvinden voor de lokale autoriteiten onzichtbaar moeten blijven (en wellicht ook voor de sociale omgeving van de bezoeker). Vrouwelijke sekswerkers geven volgens de studie

¹⁹ Zie bijvoorbeeld de vermelding van het Zilverstrand en het Almeerderstrand in Almere op deze site voor buitenseks afspraken: www.seksafpraak.com.

van Pitcher et al (2006) bovendien vaak de voorkeur aan plekken vanwaar zij nog relatief eenvoudig contact kunnen maken met bewoners van de stad, teneinde hun eigen veiligheid te waarborgen; de plekken moeten dus niet te ver van de bewoonde wereld af liggen. Tegelijkertijd moeten er donkere, beschutte plaatsen op de locatie aanwezig zijn waar men zich kan terugtrekken. Je zou kunnen zeggen dat de ideale plekken voor onvergunde buitenseks (betaald of gratis) een zekere *liminaliteit* kennen: ze horen niet helemaal bij de stad, maar staan er ook niet los van.

Zulke *non-places* - marginale plaatsen zonder duidelijke functie - zijn er veel in Almere. Juist vanwege haar karakter als new town is veel stedelijke ruimte nog niet ingedeeld - misschien op papier, maar (nog) niet in de praktijk. Nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen liggen vlakbij open ruimtes en recreatiegebieden. Ook Moors en de zijnen signaleren dit (2009: 73) en concluderen:

“In de afgelopen jaren is er veel gebouwd en werden veel gebieden (buurten) gekenmerkt door een weinig stabiele aanwezigheid van bewoners (die als toezichhouders kunnen functioneren). Gebieden die deels bewoond dan wel gebruikt worden en deels nog worden afgebouwd, zijn extra kwetsbaar voor criminaliteit. (...) Een vergelijkbaar probleem doet zich voor op bedrijventerreinen die in ontwikkeling zijn (en waar bijvoorbeeld de collectieve beveiliging nog niet goed geregeld is).”

In de volgende paragraaf worden een aantal *non-places* in Almere onder de loep gelegd op grond van ons veldwerk op deze locaties.

De etnografische methode van onderzoek doen - het rondhangen op plekken waar *outdoor* sekswerk zich voor zou doen - biedt bovendien de mogelijkheid te praten met mensen die, door hun nachtelijke activiteiten of werkzaamheden, regelmatig aanwezig zijn op de plaatsen. Dit kunnen betrokkenen zijn in *outdoor* sekswerk (sekswerkers, klanten of pooiers), maar ook zogenaamde *bystanders*. *Bystanders* zijn mensen die door hun baan of andere bezigheden mogelijkterwijs in contact komen met seksuele dienstverlening, maar niet als sekswerker of klant.

Belangrijke *bystanders* in dit onderzoek waren²⁰:

- a- **straatschoonmakers**; zij kunnen vertellen op welke plekken zij condooms, tissues, drankblikjes en dergelijke vinden;
- b- **taxichauffeurs**; door de veelvuldige sociale contacten in hun werk, alsmede de gedegen kennis van Almere, beschikken zij over informatie over buitenseks-pleaatsen, clubs en (soms) thuiswerkers;
- c- **medewerkers van straatteams** van hulpverleningsorganisaties; zij weten doorgaans goed wat zich in de ‘straatscene’ in Almere afspeelt;
- d- **baliemedewerkers van benzinestations** langs de snelweg; door hun nachtelijke werktijden vangen zij mogelijk signalen op van sekswerk rondom benzinestations;
- e- **andere ‘nachtwerkers’**, zoals personen die wegwerkzaamheden uitvoeren, uitsmijters, coffeshopmedewerkers, horecapersoneel, nachtportieren/ receptionisten van hotels, enzovoort (de laatsten hebben mogelijk zicht op hotelprostitutie²¹);
- f- **buurtbewoners/ jongeren** die wonen of zich regelmatig ophouden in de buurt van de plekken waarover geruchten de ronde doen;

²⁰ In andere studies op basis van etnografisch veldwerk zijn ook zulke *bystanders* gesproken; zie bijvoorbeeld Intraval (2010), Goderie & Boutellier (2006) en (Korf et al 2005).

²¹ In dit onderzoek waren zij geen formele respondenten aangezien de benaderde hotels weigerden medewerking te verlenen aan dit onderzoek.

3.3 Enkele 'non-places' nader beschouwd

In dit onderzoek kwamen uit geruchten en gesprekken met relevante bystanders verschillende locaties naar voren die gebruikt zouden worden voor outdoor seksuele activiteiten en mogelijk voor betaalde, onvergonde seksuele dienstverlening. Al die locaties zijn als liminale plekken of non-places te duiden. Ze zijn in het kader van dit onderzoek meerdere keren, 's nachts en overdag bezocht, en besproken met bezoekers en bystanders:

(veldwerknooties periode augustus 2010 tot april 2011)

Basketbalpleintje & (fiets)dijkje centrum:

Vlakbij het Centraal Station in Almere, naast de parkeerplaats bij de Blowboot en grenzend aan het Spoorbaanpad, worden door straatschoonmakers bij het fietsdijkje nog wel eens condooms gevonden (veldwerknooties augustus 2010). Zij menen dat dit te maken heeft met de feesten in de aangrenzende club van evenementen organisatie Eindelijk Weer. Jonge meisjes zouden tijdens deze feesten voor een drankje of wiet van de blowboot, seksuele diensten verlenen. Tijdens het onderzoek heeft één dergelijk feest plaatsgevonden; dit was een themafeest, namelijk een 'erotisch feest'. Er zijn buiten geen handelingen geobserveerd die de signaleringen van de straatschoonmakers kunnen bevestigen. De veldwerkobservaties op wisselende tijdstippen van de dag tonen de regelmatige aanwezigheid hier van een groep druggebruikende en 'hosselende' mannen. Het straatteam van Tactus Verlavingszorg heeft geen contact met deze groep. "Er hangt een groep alcoholisten en ook dealers, die ik niet mijn rug durf toe te keren. Er komen ook een paar van onze cliënten..." (interview Tactus, september 2010). Tijdens de veldwerkobservaties werden bij deze groep geen vrouwen aangetroffen, noch was er sprake van signalen die zouden kunnen duiden op sekswerk. Er werden door ons ook geen condooms gevonden. Mogelijk is dit tijdens een feest anders; echter van georganiseerde seksuele dienstverlening lijkt geen sprake.

Poldervlak: Hier zouden volgens enkele respondenten vrouwen in auto's staan te wachten op potentiële betalende klanten. Met name vrachtwagenchauffeurs zouden hier dames oppikken. Ook was er een signaal van sekscontacten in de bosjes rondom het bedrijventerrein. Op grond van het (herhaaldelijk) nachtelijk veldwerk alhier kon dit signaal niet worden bevestigd; op verschillende veldwerkbezoeken 's nachts was hier niemand te vinden en reden er geen auto's rond. Ook de politie (wijkagenten) hebben hier geen onregelmatigheden geobserveerd.

Garden of Love and Fire, Pampushout: Dit is een kunstwerk bestaande uit kanalen, bruggetjes en rechtopstaande metalen vormen. Er zouden hier homocontacten plaatsvinden. Tijdens de nachtelijke observaties hebben wij hier geen bezoekers gezien. De locatie is wel geschikt voor dergelijke activiteiten; het is gemakkelijk bereikbaar, er is voldoende parkeerruimte en de plek heeft, na haar recreatieve functie overdag, 's avonds geen functie meer, waardoor men niet gestoord wordt door voorbijgangers. Op grond van de verschillende signalen uit diverse databronnen (informele gesprekken tijdens veldwerk, interview zedenpolitie april 2011, interview toezichthouders Haven augustus 2010 en andere) concluderen we dat (bij goed weer) dit inderdaad een homo ontmoetingsplaats is.

Zilverstrand: Dit is de locatie links van de A6, komend vanuit Almere. De plek staat bekend als een homo-ontmoetingsplek. Dat signaal kunnen we bevestigen aan de hand van observaties en gesprekken met bezoekers van de locatie (veldwerknooties). Hier rijden op een willekeurige avond zo'n vijf tot tien auto's heen en weer. Zij rijden achter elkaar, halen elkaar in om te kijken wie er in de auto zit en 'communiceren' met aan-uit-signalen van de koplampen. De plek heeft alles weg van een homo-ontmoetingsplek. Stellen en vrouwen hebben wij er niet gezien.

Almeerderstrand, doodlopend dijkje: Deze locatie bevindt zich rechts van de A6, komend vanuit Almere. Ook hier rijden zo'n vijf tot tien auto's rond met wederom enkel mannelijke bestuurders. Er zijn signalen die suggereren dat deze locatie méér is dan een homo-ontmoetingsplek. Een bezoeker vertelde dat het in de eerste plaats een homo-ontmoetingsplek is zonder commercieel doel, maar dat achterop het dijkje meestal een stelletje te vinden was. Volgens hem ging het hier om swingers (veldwerknooties september 2010). Een andere bezoeker vertelde dat hier ook vrouwen komen die betaalde seks

aanbieden. Tijdens onze bezoeken aan deze locatie (er is hier zo'n vijf keer 's nachts geobserveerd) hebben wij geen één keer vrouwen aangetroffen. Dat wil echter niet zeggen dat hier geen betaalde seks plaatsvindt; de aanwezigheid van enkel mannen zou ook kunnen duiden op een fenomeen dat door Korf en de zijnen (2005) en Goderie en Boutellier (2006: 74) wel is aangeduid als 'omgekeerd tippelen', waarbij niet de sekswerker zélf op pad gaat om klanten op te pikken, maar haar/zijn pooier de straat op gaat om klanten voor haar/hem te werven. Klanten worden vervolgens naar de sekswerker toegebracht.

Benzinestations langs de A1: Ook op benzinstations langs de A1 zouden vrouwen zijn te vinden die hun autoportier op een kier zetten, teneinde klanten te werven. Eén van onze onderzoekers postte een avondlang op de parkeerplaats van zo'n benzinstation, sprak met werknemers van het station die er regelmatig werken en mannen in de buurt ervan, die hier schaften wanneer ze wegwerkzaamheden uitvoeren, maar de geruchten werden niet bevestigd.

Wat bovengenoemde *non-places* betreft, concluderen wij dat het doorlopende dijkje bij het Almeerderstrand, rechts van de A6, vanuit het oogpunt van mogelijk betaald sekswerk de meeste aandacht verdient. Ook de zedenpolitie heeft meldingen ontvangen van deze locatie, maar dit heeft nooit geleid tot een opsporingsonderzoek bij gebrek aan bewijs. Op de andere plekken zijn geen onderzoeksbevindingen gedaan die de signalen of geruchten van onvergund sekswerk bevestigen. Ook zijn hier geen signalen van het vóórkomen van sekscontact onder dwang; de meeste plekken lijken homo- of swingers- ontmoetingsplaatsen, waar vrijwillig sekscontacten worden aangegaan. De homo- en swingersscene zijn andere scenes dan die van betaald sekswerk of mensenhandel en moeten hiermee niet verward worden. Ten slotte: dat in dit onderzoek op veel *non-places* geen onvergund sekswerk is gevonden, wil niet zeggen dat het er niet is. Zoals genoemd was de tijdspanne van het onderzoek niet gunstig voor het observeren van buitenseks.

3.4 Swingen in Almere

Verschillende respondenten in dit onderzoek (met name exploitanten en sekswerkers) vertellen dat Almere een grote en bloeiende swingersscene heeft. Hoewel 'swingers' in eerste instantie geen onderdeel uitmaakten van dit onderzoek, geven het veldwerk en de interviews toch aanleiding om aan deze groep kort aandacht te besteden.


In principe vindt binnen het 'swingen' geen sekswerk plaats; sekscontacten zijn recreatief, vrijwillig en onbetaald. De swingers die wij spraken (drie, mogelijk vijf respondenten) benadrukten met klem het onderscheid tussen de swingersscene en prostitutie en meenden dat het stigmatiserend is beide 'scenes' over één kam te scheren. Die indruk delen wij. Bovendien is er, naast de al dan niet betaalde sekscontacten, nóg een belangrijk verschil tussen de 'scenes': terwijl bij sekswerk de betrokkenen hun werkidentiteit en hun persoonlijke identiteit doorgaans gescheiden houden en hun werk redelijk geïsoleerd van anderen uitvoeren, is bij swingen juist sprake van een *persoonlijke levensstijl*, die bovendien *gedeeld* wordt met anderen.


De werelden van betaalde en die van recreatieve, onbetaalde seks lijken elkaar echter wel te raken. In de eerste plaats was er een signaal van betaald sekswerk op een buitenseks locatie die met de swingersscene wordt geassocieerd (zie boven). Zelfs al zou het hier om een incident gaan, dan nog kan worden geconcludeerd dat locaties die voor swingende buitenseks geschikt zijn, dit doorgaans óók zijn voor onvergund tippelen. Het is interessant nog verder te bestuderen in hoeverre op zulke locaties beide 'markten' of scenes actief zijn en, indien dit *niet* het geval blijkt, welke interne regels of gewoonten binnen de swingersscene gelden, die ervoor zorgen dat commercieel sekswerk buiten 'eigen' locaties en netwerken wordt gehouden.


In de tweede plaats blijken sommige swingers voor het vinden van sekspartners gebruik te maken van dezelfde advertentiemogelijkheden als sekswerkers, zoals de websites kinky.nl en speurders.nl. Daarmee ligt het voor de hand dat een deel van hun klantenkring ook overlapt. In de derde plaats blijken (ex-) sekswerkers soms nog actief in de swingersscene nadat zij hun sekswerkactiviteiten hebben beëindigd; zijn zij gelijktijdig als swinger én sekswerker actief (Interview Robert, Angela, september 2010) en/of gaan regelmatig naar swingersfeestjes; óf raken via recreatief 'seksdaten' betrokken in betaald sekswerk. Wanneer een escortbureau of seksinrichting op internet zoekt naar nieuw personeel, kunnen chatsites van 'seksdaters' aanknopingspunten bieden; in één geval in dit onderzoek was een recreatieve 'seksdater' op deze manier geworven voor betaald escortwerk (anoniem). Volgens een respondente in dit onderzoek wordt binnen de swingersscene bovendien aan 'paydaten' gedaan, ook al wordt dit in het algemeen door swingers afgekeurd. Zo worden op internetfora, na afloop van erotische themafeestjes, privéfeestjes thuis aangekondigd waar forumbezoekers tegen betaling (van ongeveer 100 euro) kunnen langskomen voor een seksfeestjes

(Interview Demy, oktober 2010).

Hoewel dus de swingersscene en de wereld van betaald sekswerk onderscheiden dienen te worden als twee verschillende fenomenen, is er wel sprake van verbanden tussen beide fenomenen.

 **In Almere bestaande geruchten over (onvergunde) outdoor seksuele dienstverlening zeggen méér over de wijze waarop stadsbewoners hun sociale en fysieke omgeving interpreteren en de angsten en zorgen die zij daaromtrent ervaren, dan over de precieze aard van de sekscontacten die op outdoor locaties plaatsvinden. Etnografisch onderzoek biedt handvatten daar dit inzicht biedt in voor de hand liggende locaties en methoden voorstelt om die locaties te bestuderen. Gesprekken met bezoekers en bystanders van zulke locaties zijn onderdeel van zulk onderzoek.**

 **In Almere zijn verschillende buitenseksplaatsen (de stad kent vele non-places). Dit zijn overwegend homo-ontmoetingsplaatsen en plaatsen waar vrijwillige, onbetaalde seks plaatsvindt. De locatie Almeerderstrand, op het doodlopende dijkje, is de enige plek die ons inziens nadere aandacht vraagt, aangezien hier signalen zijn (geweest) van onvergunde, betaalde seks.**

 **Etnografisch vervolgonderzoek naar buitenseks en de swingersscene in Almere kan inzicht geven in de wijze waarop deze scene zelf misstanden reguleert.**

4 Vergunde seksinrichtingen

Indoor sekswerk vindt in Almere plaats op vier manieren: binnen vergunde seksinrichtingen op daarvoor toegestane plekken, bij ‘thuiswerkers’ thuis in verschillende wijken in Almere, bij individuen met een verslavingsproblematiek (of hun partners/klanten) thuis en in niet-vergunde massagesalons. In dit hoofdstuk richten we ons op de eerste categorie - vergunningplichtige seksinrichtingen die een vergunning hebben toegewezen gekregen. In Almere zijn dat er vijf, waarvan er één nog niet actief is en één mogelijk niet meer actief is. Dit brengt het aantal actieve seksinrichtingen op drie. Vergunde seksinrichtingen hebben het imago dat ze voor sekswerkers meer veiligheid en voorzieningen bieden; sekswerkers moeten er echter wel een deel van hun verdiensten afstaan aan de clubexploitant. In dit hoofdstuk maken we een rondgang langs de vergunde Almeerse seksinrichtingen, spreken we met de exploitanten van die bedrijven en besteden we aandacht aan de meningen van enkele sekswerkers over hun (voormalige) werk in vergunde (Almeerse en andere) seksinrichtingen; voelen zij zich veilig en vinden ze de werkomstandigheden acceptabel?

4.1 Clubs: SM

²²Chelsea Unlimitations is een vergunde SM-club op het bedrijventerrein van Almere Muziekwijk²³. De club beschikt over een pand met vier verschillende ‘speelkamers’ die speciaal zijn ingericht op BDSM²⁴: de ‘VIP/ front room’, ‘medical/ nursing room’, ‘red room’ en ‘rubber room’. De ‘nursing room’, bijvoorbeeld, is ingericht als een steriele dokterspraktijk met medische apparatuur. De club promoot diverse SM feesten en andere bijeenkomsten en verkoopt daarnaast eigengemaakte SM video’s. Daarnaast promoot Chelsea het feit dat zij de enige studio is in Nederland die is gespecialiseerd in rubber, leer en fetisjisme.

Chelsea heeft acht vrouwen in dienst; zij zijn meesteressen, slavinnen of ‘switches’ (zij spelen

beide rollen). Van drie vrouwen wordt de leeftijd vermeld; die liggen tussen de 36 en 50. De overige vrouwen lijken ook binnen die marge te vallen, één van hen lijkt jonger dan 36. Van drie vrouwen wordt iets over de etnische achtergrond vermeld: twee van hen zijn autochtoon Nederlands (‘Hollands’ noemen zij het zelf) en één verwijst naar haar ‘Oost-Europese temperament’. Op de site staat welke diensten zij leveren en welk type BDSM praktijken zij uitoefenen (zoals: rubber, psychologisch spel, erotisch SM en klassieke SM). Klanten kunnen telefonisch of via de e-mail contact opnemen met de club, of rechtstreeks met de sekswerkers, voor het maken van een afspraak. Chelsea kan worden bereikt via twee websites: www.sm-almere.nl en www.studiochelsea.net. Op de eerste site is van elke sekswerker een korte beschrijving te vinden en staat vermeld op welke tijden ze beschikbaar is. De tweede, meer internationaal gerichte site benadrukt bij het aanklikken ervan dat bezoekers boven de 18 jaar moeten zijn. Ook wordt vermeld dat de vrouwen die zijn afgebeeld op de video’s en foto’s van de site, boven de 18 jaar oud zijn. Daarmee benadrukt het bedrijf haar legale status. Voor geïnteresseerden is het mogelijk tegen betaling lid te worden van de site waarmee ook toegang wordt verkregen tot een afgeschermd deel.

Studio Chelsea is kort geleden gecontroleerd en positief beoordeeld door de Technische Hygiënezorg van de GGD.

4.2 Sekswinkels

Almere had ten tijde van het begin van dit onderzoek twee seksshops: Miranda in Almere Centrum op de Grote Markt en Erotica, gevestigd in een souterrain in Almere Haven. Seksshop Miranda is tijdens het onderzoek gestopt met haar werkzaamheden. Volgens de Afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente heeft de winkel nooit een vergunning aangevraagd (schriftelijke communicatie, augustus 2010) en momenteel bestaat zij dus niet meer.

Sekswinkel Erotica biedt een breed assortiment erotica artikelen aan, zoals sexy lingerie, *toys* (sekspeeltjes), seksbladen, dvd’s en video’s. Tevens biedt de seksshop de mogelijkheid om films te kijken in achter in de winkel gelegen cabines (deze worden ook wel ‘trekhokken’ genoemd omdat klanten zich hier kunnen aftrekken). Klanten kunnen een film

²² De exploitant van Chelsea is benaderd, maar was niet in staat medewerking aan dit onderzoek te verlenen. De data in deze paragraaf zijn gebaseerd op de informatie op de websites www.sm-almere.nl en www.studiochelsea.net.

²³ Een andere vestiging van Chelsea Unlimitations bevindt zich in Rotterdam, zie: www.sm-rotterdam.nl.

²⁴ BDSM: Afkorting afkomstig uit het Engels, staat voor een combinatie van de praktijken BD & DS & SM, oftewel ‘Bondage and Discipline’, ‘Dominance and Submission’ en ‘Sadism and Masochism’.

uitzoeken die vervolgens in hun cabine getoond wordt. De winkel heeft naast de ingang een prikbord hangen waar mensen berichten op kunnen plaatsen. De berichten betreffen bijvoorbeeld aankondigingen van erotische feestjes en oproepjes voor (commerciële) seks.

De eigenaar van Erotica is een ervaren ondernemer in de seksbranche; hij verkoopt al vijftien jaar seksartikelen. Hij vertelt (interview december 2010), dat vooral veel ouderen zijn winkel bezoeken op zoek naar ‘spulletjes’. Ten tijde van het onderzoek hangt er op het prikbord bijvoorbeeld een berichtje van een oudere man uit Almere die op deze wijze in contact hoopt te komen met vrouwen die hij (gratis) wil ‘verwennen’. Daarnaast wijst de eigenaar op de grote swingers-scene in Almere (zie ook paragraaf 3.4), die voor hem een afzetmarkt vormt.

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat een seksshop een geschikte intermediair zou kunnen zijn voor sekswerkers om met klanten in contact te komen. Wij vroegen de eigenaar van Erotica hiernaar. Hij gaf aan dat bemiddelen tussen vrouwen en potentiële klanten voor hem niet interessant is. Het bovengenoemde prikbord zou in theorie wel een intermediaire rol kunnen vervullen. Daarnaast is het denkbaar dat klanten een seksshop associëren met sekswerk en aldus bijvoorbeeld baliemedewerkers vragen om seksuele dienstverlening tegen betaling. De baliemedewerker van seksshop Miranda vertelde aan het begin van dit onderzoek (toen de winkel nog bestond, veldwerknootities september 2010) dat klanten haar hier inderdaad wel eens naar vroegen en boos wegliepen als zij geen seksuele diensten wilde leveren. De medewerker achter de balie van Erotica heeft dit nog nooit meegemaakt (veldwerknootities september 2010). De respondenten uit beide seksshops vertelden in hun werk in contact te komen met sekswerkers, die hier bijvoorbeeld kleding of accessoires kopen. De respondent van Miranda noemde sekswerkers die soms met hun pooier in de winkel kwamen om ‘boodschappen te doen’.

Erotica is volgens zowel de eigenaar als de Afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving (interview april 2011) regelmatig gecontroleerd op het naleven van de vergunningsvoorwaarden.

4.3 Escortbedrijven

In Almere zijn twee escortbedrijven vergund: Teddy Escort en Almere Escort²⁵. Teddy Escort is vergund sinds 2007. Wanneer via internet gezocht wordt naar dit bedrijf, zijn enkel oude vermeldingen te vinden; er kan niet worden doorgelinkt naar een recente site van het bedrijf. Dat is vreemd, want een escortbedrijf is doorgaans (mede) afhankelijk van adverteeractiviteiten om klanten te bereiken. Teddy Escort is op internet echter niet te bereiken - tenminste: niet onder de bij de Gemeente bekende naam van het bedrijf. Het wekt de indruk dat het bedrijf niet meer actief is als escortbedrijf, dan wel voor haar activiteiten niet meer de oorspronkelijke naam gebruikt²⁶. De Afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente heeft het bedrijf sinds het een vergunning heeft, niet gecontroleerd en kon over het nog bestaan ervan dus geen informatie geven. Volgens de bij de Kamer van Koophandel opgevraagde gegevens staat het bedrijf sinds 1 januari 2008 onder de naam Teddy Escort Service in het register ingeschreven. Vanaf die datum staat het bedrijf tevens onder de naam Teddy bekend. Die handelsnaam is op 10 november 2010 beëindigd. Onder hetzelfde dossiernummer en op hetzelfde adres staat nu een bedrijf gevestigd waarvan uit de (geheel andere) naam niet meer blijkt dat het hier om een escortbedrijf gaat - de naam verwijst naar consultancy-activiteiten. Bij de bedrijfsomschrijving staat vermeld: “Consultatieadvies en begeleiding (persoonlijke begeleiding van personen met problemen van seksuele aard).” Op grond van de huidige bekende informatie kan niet worden vastgesteld of het oorspronkelijke bureau Teddy Escort nog bestaat.

Het tweede escortbedrijf in Almere, Almere Escort, heeft een vergunning sinds 7 januari 2010. Het bedrijf is opgericht op 13 november 2009 door twee ondernemers die via de activiteiten die zij reeds verrichtten voor hun belasting adviesbureau, sekswerkers tegenkwamen die aanliepen tegen de vele regels en verplichtingen van het ‘wit’ bijverdienen in de seksuele dienstverleningsbranche. Zij besloten een bureau te starten dat voor zelfstandig werkende sekswerkers dergelijke administratieve zaken regelt.

²⁵ Op internet zijn nog andere escortbedrijven te vinden die in Almere actief zijn. Dat hoeven echter niet per se onvergunde bedrijven te zijn; het kunnen ook legale escortbedrijven zijn die de hoofdvestiging in een andere stad hebben, en aldaar vergund zijn.

²⁶ De eigenaresse van Teddy Escort is telefonisch benaderd, maar wilde niet meewerken aan dit onderzoek.

De sekswerker die zich bij hen aanmeldt, komt niet in loondienst maar werkt feitelijk als zelfstandige, via de zogenaamde Opting-In-regeling²⁷. Het bureau regelt voor hen de afdracht van BTW en inkomsten-/ loonbelasting.

Bij Almere Escort stonden op het moment van het interview (september 2010) acht vrouwen en twee mannen ingeschreven, die uit verschillende steden in Nederland afkomstig waren (Almere, Amsterdam, Haarlem, Lelystad, Den Haag en Rotterdam). In die zin is Almere Escort geen ‘typisch’ Almeers bedrijf waarin klanten, sekswerkers en de oprichters van het bedrijf allemaal uit de stad zelf komen; juist de (in Hoofdstuk 2 besproken) connecties tussen de Almeerse seksscape en andere steden komen hier naar voren. Het bureau moedigt de bij haar ingeschreven sekswerkers aan om klanten in de eigen regio te zoeken, teneinde niet te hoge reiskosten te hoeven vergoeden.

Het bureau werft actief personeel via advertenties, het UWV, de site speurders.nl en de zoekmachine google. Wanneer iemand solliciteert, wordt door de eigenaar een gesprek met de betreffende werknemer gevoerd voordat die wordt aangenomen. Daarbij wordt gelet op eventuele signalen van dwangsituaties. Dat gebeurt door in het gesprek te letten op hoe zenuwachtig de sekswerker overkomt; te vragen naar de huwelijks staat of de aanwezigheid van een eventuele partner en te kijken naar ‘hoe de ogen staan’ (in verband met mogelijk druggebruik). Het merendeel van de bij Almere Escort ingeschreven sekswerkers doet het werk naast een reguliere baan; zij benoemen het werk als ‘een hobby’. De eigenaren hebben ook voorkeur voor vrouwen die het werk als een hobby zien; volgens hen hebben zij een positieve ‘drive’ (ofwel: zin) in hun werkzaamheden en is er meer structuur in hun leven (dan geldt voor vrouwen die het werk doen om ervan te leven), waardoor afspraken beter worden nagekomen.

De sekswerkers staan doorgaans op de website met een profiel, dat bestaat uit informatie over de sekswerkers (zoals maten, mogelijkheden op seksueel gebied - e.g. pijpen, Russisch²⁸ en dergelijke - en meestal een aantal foto’s). Ook wanneer de seks-

werkers niet met foto op de site willen, krijgen zij klanten, want telefonisch wordt door Almere Escort ook verwezen naar de sekswerkers die niet op de site staan, maar werknemers met een foto op de site trekken de meeste klanten aan. Op de site van Almere Escort²⁹ staan aan het eind van het onderzoek nog vier vrouwelijke sekswerkers, in de leeftijd van 20 tot 41 jaar, waarvan twee van origine Nederlands zijn en dit van twee onduidelijk is. Ook staan er twee mannelijke sekswerkers op de site van 36 en 40 jaar, één autochtoon Nederlands, bij de ander is dit niet uit het profiel af te leiden (bij de beschrijving van de huidskleur staat vermeld: donker).

De sekswerkers geven zelf hun rooster door aan het bureau en moeten zich vervolgens aan die opgegeven beschikbaarheid houden. Het bureau regelt vervolgens de afspraken. Zij regelen ook een auto met chauffeur om de sekswerker naar de klant toe te brengen. Sekswerkers worden naar een woonadres of een hotel gebracht. In het laatste geval dient de klant zelf de kamer te regelen; als Almere Escort dit voor hem zou doen, zou er sprake zijn van bordeelactiviteiten en het hotel dus een bordeelvergunning nodig hebben. Klanten betalen per uur. Een uur met een sekswerker kost 150 euro, waarvan de laatste zelf 52 euro netto overhoudt. De overige verdiensten gaan naar de belasting (bijna de helft) en naar het bureau. Klanten betalen voorafgaand aan het contact aan de sekswerker.

De eigenaren van Almere Escort vertellen dat zij op verschillende manieren trachten de veiligheid van de sekswerkers te waarborgen. Bij klanten die ‘raar klinken’ wordt goed doorgevraagd aan de telefoon om te controleren of alles wel in orde is. De chauffeur blijft altijd in de buurt van het adres waar de sekswerker aan het werk is en moet binnen vijf minuten ter plaatse kunnen zijn wanneer een sekswerker belt. Er wordt door het bureau bovendien geëxperimenteerd met armbandjes, die een alarm doen afgaan wanneer ze los worden getrokken. Tevens is een cursus ‘beveiliging’ voor de werknemers in ontwikkeling, waarin zij kunnen leren hoe zij zichzelf kunnen verdedigen met bijvoorbeeld gangbare huishoudelijke voorwerpen. De cursus is nog niet begonnen.

4.4 Erotische massagesalon annex privéhuis

In de inleiding van dit rapport is reeds verwezen naar een nieuwe, geplande erotische massagesalon annex privéhuis. De ondernemster is in 2007 gestart met het ontwikkelen van dit plan. Op het moment van schrijven heeft het bedrijf een Gemeentelijke Vergunning, maar is nog niet actief wegens een

27 De opting-in regeling houdt in dat de werknemer en de werkgever een fictieve dienstbetrekking aangaan. Hierdoor geldt een werknemer als ‘pseudo-werknemer’ en gelden de normale loonbelasting en premie volksverzekeringen: er wordt door de werkgever loonbelasting ingehouden en sociale premies afgedragen. Daarnaast wordt van de werknemer 4,95 procent inkomstenafhankelijke bijdrage Zvw ingehouden. Met deze regeling voorkomt een werknemer dat hij/zij ondernemer wordt. Zie: http://www.belastingdienst.nl/zakelijk/ondernemen_hulp/ondernemen_hulp-17.html, geraadpleegd: april 2011.

28 Dit verwijst naar het afrekken van de klant tussen de borsten van de sekswerker.

29 Zie: <http://www.almere-escort.nl/sex/>, laatst geraadpleegd: april 2010.

nog lopende rechtszaak van omringende bedrijven tegen de verleende ontheffing van het bestemmingsplan (dit was nodig om vestiging van het bedrijf mogelijk te maken) en de nog lopende bezwaartermijn tegen de vergunningverstrekking.

Idealiter zou de ondernemster een salon willen starten met een ontvangstruimte en vier kamers. Alle vier de kamers moeten minimaal voorzien zijn van een bed en een douche. Als dames ook andere seksuele diensten willen aanbieden, zoals SM, zullen hier ook de benodigde spullen voor aanwezig zijn. De salon zou dagelijks geopend zijn van 10.00 tot 19.00 uur aangezien verwacht wordt dat mannen met name onder werktijd of direct na hun werk langs zullen komen. Tijdens openingstijd zullen er altijd zes dames aanwezig zijn zodat mannen enige keus hebben.

De ondernemster wil de dames in eerste instantie werven in haar kennissenkring: "het is een kleine wereld". Bij het aannemen van dames zal de ondernemster expliciet lette op kenmerken van dwang aangezien zij geen dames voor zich wil laten werken die gedwongen worden. Bij kenmerken van dwang zou zij de politie raadplegen. De ondernemster denkt meisjes die gedwongen worden snel genoeg te herkennen; in de eerste plaats aan het signaal dat vrouwen continu worden gebeld tijdens het werk ter controle op hun bezigheden, en ten tweede: wanneer zij alles doen wat een klant wil, zoals anale seks en seks zonder condoom. De ondernemster vertelt dat dit niet alleen een signaal van gedwongen prostitutie is, maar ook kenmerkend voor verslaafde prostituees. Ze wil geen verslaafde dames in de salon laten werken.

De ondernemster zal klanten werven via advertenties in bijvoorbeeld de Telegraaf; dit is volgens haar dé krant waarin wordt geadverteerd door seksbedrijven. De klantenkring bestaat volgens haar vooral uit mannen uit Almere, en zij noemt met name mannen op leeftijd en (zaken)mannen die voor werk in Almere zijn. Klanten kunnen Morosa bellen, krijgen het adres van de salon door en kunnen langskomen. De verwachting is dat na verloop van tijd ook mannen zullen langskomen zonder vooraf te bellen. Eenmaal bij Morosa worden mannen in de ontvangstruimte ontvangen. Een man kan vervolgens een dame kiezen en haar voor een half uur of een uur meenemen naar een kamer. De kosten voor een half uur zijn 80 euro. Hiervan is 40 euro voor de dame en 40 euro voor de salon. Een uur kost 120 euro waarvan 60 euro voor beide partijen. Als een dame extra seksuele diensten aanbiedt, bijvoorbeeld SM, dan kan de dame in overleg met de klant de extra kosten bepalen. De prijs die aan de salon wordt afgedragen blijft hetzelfde (respectie-

velijk 40 of 60 euro). Van het bedrag dat de dames en de salon op deze manier verdienen gaat nog wel belasting af via de opting-in regeling³⁰.

Volgens de respondent kent het werken in een salon de volgende voordelen:

- Klanten hoeven niet thuis ontvangen te worden; de privacy kan zo beter bewaakt worden en het werk kan worden verborgen gehouden voor familieleden en naasten;
- Er is een redelijk constante en gegarandeerde toestroom van klanten, waar thuiswerkende sekswerkers zelf advertenties moeten plaatsen en reacties daarop afwachten;
- Het is veiliger om in een privéhuis te werken omdat er meer mensen aanwezig zijn en er cameratoezicht is. De ondernemster wil graag een noodknop laten installeren waarmee de politie direct gealarmeerd kan worden. Relschoppers kunnen buiten de deur gehouden worden.

Toen de respondent in 2007 is gestart met het ontwikkelen van haar eigen zaak, heeft ze de gemeente verschillende locaties voorgelegd maar deze werden veelal meteen afgewezen. Op het moment van schrijven is een geschikte locatie gevonden op het bedrijventerrein Poldervlak. De aangekondigde vestiging van haar bedrijf heeft echter veel onrust veroorzaakt onder de omringende bedrijven en bewoners in de aangrenzende woonwijk (zie de casus aan het begin van Hoofdstuk 1) wat het proces van vergunningverstrekking heeft vertraagd. De respondent is een rechtszaak begonnen om het proces te bespoedigen. Vooralsnog loopt deze zaak nog, hetgeen maakt dat Morosa nog niet actief is als erotische massagesalon.

4.5 Werken in vergunde seksinrichtingen

Bovenstaande beschrijvingen van de vergunde seksinrichtingen in Almere zijn gebaseerd op wat de exploitanten er zelf over vertellen. Dat draagt uiteraard het gevaar in zich van sociaal wenselijke antwoorden; om die reden gaan wij hier in op hetgeen sekswerkers vertellen over deze, en andere seksinrichtingen waar zij hebben gewerkt.

Twee respondenten die voorheen in een erotische massagesalon werkten, vertellen dat zij zijn gestopt met hun werk in de salon omdat ze er, na aftrek van de belastingafdracht en het 'zitgeld' (het bedrag dat zij aan de salon betaalden) te weinig geld aan overhielden (Interview Nikkie, september 2010 en Natasja, april 2011).

30 Zie noot 27.

“Het heet een massagesalon, maar je moet het eigenlijk zien als een soort kamerverhuurbedrijf... Je huurt er een kamer waar je je massages doet. In die salon [in Lelystad] verdienen wij 47,50 euro en de salon 52,50 euro. Maar van mijn eigen verdiensten moesten nog mijn reiskosten af [woonde in Almere], je kosten voor water, zeep, massage-olie enzo... Ik hield er misschien 20 euro aan over. Dat vond ik de moeite niet.”

(Interview Nikkie, september 2010)

Ook voor sekswerkers die bij een escortbedrijf werken, geldt dat de kosten die zij maken, nogal drukken op de werkbeleving. Demy (interview december 2010) vertelt dat ze als escortdame weliswaar een chauffeur kan krijgen via haar bedrijf, maar dat ze die wel zelf moet betalen; daarmee wordt de verdiende 50 euro meteen gehalveerd. Volgens Demy maken de meeste escorts dan ook geen gebruik van een chauffeur, maar rijden ze zelf naar de klant toe. Daarmee is de extra veiligheid die hierboven genoemd werd, in de vorm van de zich dicht bij het werkadres bevindende chauffeur, dus ook afwezig. Hoewel zij bezwaren uitten over de extra kosten die zij maken en die niet vergoed worden, uitten de respondenten geen bezwaren tegen de hoogte van het bedrag dat zij aan de club, salon of het escortbureau moesten afstaan. Sekswerkers vonden het bovendien wel gemakkelijk dat de seksinrichting voor hen de financiële administratie regelde. Ook was één van hen positief over het feit dat ze bij haar bedrijf met korting condooms kon kopen.

Terwijl exploitanten wijzen op het voordeel voor sekswerkers in een club of escortbureau dat zij verzekerd zijn van voldoende klanten, noemen twee respondenten die in een seksinrichting en voor een escortbureau werkten dit juist als nadeel: in een club heb je klanten ‘aan de lopende band’ en dit werd juist niet als prettig ervaren. Formeel mag je wel klanten weigeren, maar volgens Natasja is dat toch lastig als je in een club werkt. Een ander nadeel van het werken in een club of salon is de onderlinge concurrentiestrijd (‘haat en nijd’) tussen sekswerkers.

De meeste sekswerkers voelden zich veilig in het werken binnen een vergunde seksinrichting. Eén sekswerker zei het prettig te vinden dat er een bureau achter haar staat ‘als er iets zou gebeuren’ (Interview Demy, december 2010) en een ander voelde zich beschermd door de baas van de salon waar zij werkte (Interview Natasja, april 2011). Maar bij de gevoelde veiligheid wezen zij vooral op door *hen-*

zelf genomen veiligheidsmaatregelen en minder op hierboven door de seksinrichtingen genoemde veiligheidsmaatregelen. Het ontbreken van een chauffeur op korte afstand van de werkplek wordt door escorts bijvoorbeeld opgelost door voorafgaand aan hun klantcontact én direct erna, het escortbureau of een vriendin of kennis te bellen ³¹. Met lastige klanten moeten sekswerkers in eerste instantie zélf zien om te gaan, aangezien zij tijdens het sekscontact of de erotische massage alléén met de cliënt zijn. Zij lossen problemen op door te praten en humor te gebruiken om de klant weer ‘in het gareel’ te krijgen; ook zijn er ‘truukjes’ om ervoor te zorgen dat de klant snel klaarkomt.

Op de vraag of zij wel eens situaties van misbruik of exploitatie zijn tegengekomen binnen de vergunde seksinrichtingen waar zij werk(t) en, namen de antwoorden nogal eens de verrassende wending dat volgens de respondenten niet de sekswerkers, maar de klanten nog wel eens werden uitgebuit.

“In Thaise salons bijvoorbeeld, daar betaal je voor een bepaald soort massage maar dan komt er negen van de tien keer van alles bij. Zo’n vrouw vraagt dan aan de klant: ‘u kunt ook nog kiezen voor dit, en voor dat...’, en dat kost allemaal extra. De klant wordt gewoon geroept!”


(Interview Nikkie, september 2010)


“Vrouwen die worden uitgebuit? Eerder andersom: de klant zijn creditcard wordt gestolen, hij wordt ingepalmd, vrouwen maken hem verliefd... (...) Dáár moet eigenlijk eens controle op zijn: krijgt de klant wel waar hij voor betaalt?”

(Interview Natasja, april 2011)

Tenslotte blijkt uit de gesprekken met sekswerkers dat hoewel exploitanten vrij positief zijn over het kunnen herkennen van uitbuitingssituaties bij de sekswerkers die bij hen werken, dit volgens de sekswerkers nauwelijks mogelijk is en zij zelf bovendien van controle hierop niets hebben gemerkt.

³¹ Dit doen thuiswerkers op dezelfde wijze; zie hoofdstuk 5.

 Er zijn in Almere vijf vergunde seksinrichtingen, waarbij één vergunning nog niet in een seksinrichting heeft geresulteerd, en één bedrijf mogelijk niet meer actief is. Dit brengt het aantal actieve seksinrichtingen op drie. Deze betreffen: een seksshop, een escortbureau en een SM-club. Alledrie bedrijven zijn (sinds kort) met enige regelmaat gecontroleerd door de Gemeente en/of (sinds 1 januari 2010) de GGD (technische hygiënezorg) en/of de zedenpolitie. Er zijn bij die controles geen onregelmatigheden aangetroffen.

 Sekswerkers in vergunde bedrijven voelen zich doorgaans veilig in hun werk. Dat heeft minder te maken met de veiligheidsmaatregelen die de bedrijven nemen dan met de maatregelen die de werkers zélf nemen. Waar exploitanten het aanleveren van voldoende klanten als een voordeel van het werken in een club/salon zien, benoemen sekswerkers dit ook als nadeel (namelijk het afwerken van de één na de andere klant). Andere nadelen zijn de onkosten die zij maken (bovenop de belastingafdracht en de afdracht aan de club/salon/ escortbureau) en de concurrentie tussen sekswerkers in een club.

5 ‘Thuiswerkers’; (semi)legale seksuele dienstverlening

De meest zichtbare (tenminste: in de digitale wereld) en wijdverspreide vorm van seksuele dienstverlening in Almere is zelfstandig thuiswerk. Thuiswerkers bevinden zich in Almere in een ambigue positie aangezien zij enerzijds, volgens het prostitutiebeleid, niet vergunningplichtig zijn, maar anderzijds wel actief adverteren, hun werk daarmee een publiek karakter geven en zich zo in een grijs gebied bevinden tussen een vergunningplichtig seksbedrijf en niet-vergunningplichtig thuiswerk. Op deze *in-between* positie gaan we in dit hoofdstuk in. We bekijken daarbij welke gevolgen deze positie heeft voor sekswerkers. Tevens gaan we in op randprostitutie in de verslaafdenscene, die in Almere een *indoor* karakter heeft en daardoor als een specifieke vorm van thuiswerk valt te beschouwen.

5.1 (Mobiel) thuiswerk

Almere heeft een omvangrijke sector thuiswerkers. Onder **thuiswerkers** verstaan wij: zelfstandig werkende sekswerkers die vanuit hun eigen of anderzins woning seksuele handelingen aanbieden tegen betaling. Hieronder vallen ook **erotisch masseuses/masseurs**, wanneer zij zelfstandig thuis werken (en dus geen ‘salon’ hebben buiten de eigen woning en/of met meerdere masseuses). Wanneer meerdere sekswerkers op eenzelfde adres werken, valt dat volgens onze definitie niet onder thuiswerk maar gaat het om een (onvergunde) vorm van het voeren van een privéhuus of massagesalon. Sommige thuiswerkers leveren (ook) seksuele diensten bij de klant thuis of in een hotel (of andere locatie). Dit is een vorm van zelfstandige escort. Wij rekenen deze groep sekswerkers echter tot de thuiswerkers, aangezien hun kernactiviteiten vergelijkbaar zijn: ze werken zelfstandig zonder vergunning, adverteren op dezelfde sites, bieden vergelijkbare diensten aan en werken vaak óók thuis. De sekswerkers die op deze wijze escortwerk verrichten, noemen wij **mobile thuiswerkers**, teneinde hen te onderscheiden van escortwerkers die een opting-in regeling hebben bij een vergund escortbureau en als pseudo-werknemers gezien worden (zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.3).

Thuiswerkers adverteren via internet, televisie en kranten en hoeven het dus niet te hebben van visuele tekens aan de buitenkant van hun huis of ‘bedrijfsruimte’ wat betreft de klantenwerving.

Hoewel op grond van de vooronderstelling dat thuiswerk vooral dient om ‘de eindjes aan elkaar te knopen’, werd verwacht dat de meeste thuiswerkers zich in de sociaal zwakkere wijken van Almere zouden bevinden, is dat in dit onderzoek niet bevestigd. Thuisprostitutie bleek onder vrouwen uit uiteenlopende sociale klassen plaats te vinden en de wijken waarin het plaatsvindt zijn divers wat betreft sociaal economische positie. Thuiswerk in Almere is dus niet zomaar in de stad te vinden en herkennen; het kan niet gevonden worden door (bij wijze van spreken) een wandeling door de stad te maken.

Over de gehele periode van dit onderzoek zijn daarom de bekende websites bekeken waarop sekswerkers adverteren om klanten te werven (e.g. kinky.nl; sexjobs.nl en hookers.nl waren de voornaamste) en op een aantal momenten is deze lijst met adverterende sekswerkers aangevuld met advertenties uit de krant (De Telegraaf) van sekswerkers in Almere. Op grond van deze ‘screening’ zijn er in totaal ongeveer 120 sekswerkers geteld, waarbij sekswerkers met een verschillende naam, maar eenzelfde telefoonnummer, slechts éénmaal zijn meegeteld. Hierbij dient vermeld te worden dat er een grote dynamiek is in het aanbod van sekswerkers; sommige advertenties staan slechts kort op internet en er kan dus niet gesteld worden dat al deze 120 sekswerkers op hetzelfde moment seks aanbieden. Volgens een geïnterviewde thuiswerker neemt in de maanden juni tot en met augustus het aantal advertenties toe, omdat “sommige mensen dan even snel geld willen verdienen voor de vakantie” (interview Nikkie, september 2010). Wanneer rekening wordt gehouden met het feit dat niet alle advertentiemogelijkheden zijn gescreend (er zijn meerdere websites dan die welke door ons zijn bijgehouden, er wordt ook geadverteerd via televisie et cetera) en met het feit dat sommige thuiswerkers niet adverteren maar via mond-op-mond-reclame klanten werven, zal het werkelijke aantal zelfstandig werkende thuiswerkers in Almere hoger liggen dan deze 120 personen.

Of het aantal sekswerkers in Almere hoger is dan in vergelijkbare steden is moeilijk vast te stellen zonder een uitgebreid vergelijkend onderzoek in zulke steden. Wel kan, ter indicatie, worden aangegeven hoeveel advertenties er op kinky.nl staan in twee steden van vergelijkbare omvang: Tilburg

en Groningen. Tilburg heeft 204.853 inwoners en er zijn 35 seksadvertenties op kinky.nl; Groningen heeft 187.298 inwoners en 8 advertenties en Almere heeft 191.267 inwoners en 34 advertenties. Ter vergelijking: wordt gezocht op advertenties van sekswerkers in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht dan liggen deze aantallen respectievelijk op 197, 233, 137 en 49 advertenties.

5.2 Thuiswerkers; een typologie

Op grond van de informatie die uit interviews met sleutelrespondenten van verschillende organisaties, literatuurstudie en (telefonische, email- en persoonlijke) gesprekken met twaalf zelfstandige sekswerkers is verzameld, zijn binnen die groep grofweg drie ‘typen’ herkend. Daarbij wordt benadrukt dat een typologie altijd een stereotypering impliceert waarbij geldt dat binnen de typen wel degelijk diversiteit bestaat; een typologie is een versimpeling van de werkelijkheid die ertoe dient om die beter te begrijpen. De typen zijn zelden in de beschreven, ‘pure’ vorm te vinden; ook is er soms overlap tussen de typen. De drie gevonden typen thuiswerkers noemen we de ‘bijverdiener’; de ‘professional’ en de ‘hobbyist/ dienstverlener’.

De ‘bijverdiener’ is een thuiswerker die sekswerk doet enkel vanwege een financiële reden. Zij³² is een bijstandsmoeder of moeder van een gezin dat zich laag op de sociaaleconomische ladder bevindt en woont in oude, sociaal zwakkere stadswijken (bijvoorbeeld de Wierden, Almere Haven). Zij doet het werk om in financieel opzicht ‘het eind van de maand te halen’, om grote gezinsuitgaven te kunnen bekostigen of om ‘iets extra’s’ voor zichzelf of voor het gezin te kunnen betalen. Zij werkt dan ook niet altijd op regelmatige basis; sommige werken enkel wanneer er geld nodig is. Bovendien stelt hun gezinsleven hen niet in staat op alle tijden van de dag te werken; zij passen hun werkuren aan de tijden aan waarop de eventuele partner en kinderen uit huis zijn. Soms werken zij in het huis van een vriend of kennis om geen klanten thuis te hoeven ontvangen; gescheiden vrouwen werken bijvoorbeeld in de weekenden dat de kinderen bij de ex-partner zijn (interview GGD, maart 2011). De ‘bijverdieners’ die wij spraken, behoorden niet tot de jongste groep, noch tot de oudste groep sekswerkers, maar waren in de ‘tussenleeftijd’ (dertig-plus). Hun thuiswerk was een geïsoleerde bezigheid: kinderen waren niet op de hoogte en ook was er geen contact met andere thuiswerkers. De vrouwen hebben dus weinig sociale ondersteuning. Zij werkten zwart

(of gedeeltelijk zwart); het werk brengt daardoor het risico met zich mee dat de belasting de werkzaamheden ontdekt. Het type ‘bijverdiener’ kan kwetsbaar zijn in drie opzichten: ten eerste kan de financiële noodzaak ertoe leiden dat zij zich niet vrij voelt bepaalde (typen) klanten of handelingen te weigeren; ten tweede zorgt het verborgen houden van de werkzaamheden voor geringe sociale steun en geïsoleerdheid en ten derde speelt aanvullende (gezondheids-, schulden-, gezins- of relatie-) problematiek soms een rol.

Truus is 34 jaar oud. Ze wilde liever niet op haar thuisadres afspreken en voelt zich al snel ook niet op haar gemak in de snackbar waar we hebben afgesproken, dus we ‘verhuizen’ naar een bankje bij een bushalte. Truus heeft een echtgenoot, een jonge zoon en een puberdochter. Ze doet het werk ‘uit geldnood’ (“een beetje goede baan is moeilijk te vinden”), vooral om grote gezinsuitgaven te kunnen bekostigen. Haar man vindt het niet leuk, maar laat de keus aan haar. Truus werkt niet in haar eigen huis, omdat ze niet wil dat haar kinderen met haar werkzaamheden worden geconfronteerd. Ze gebruikt daarom de zolder van een vriend in de buurt. Ze hebben geen afspraken over de huur, maar Truus steekt hem een klein deel van het verdiende geld toe. Truus belandde in het werk door een nichtje van haar, die indertijd op de Wallen werkte en nu als zelfstandige werkt binnen de Lelystadse seksbranche. Ze vertelde Truus over de verdiensten en Truus is het toen zelf gaan proberen. Het aantal klanten is wisselend: “De ene keer heb ik er één op een dag, de andere keer drie.” Truus heeft op recreatieve wijze cocaïne gebruikt en doet dat soms nog. In het verleden ‘liep dit een beetje uit de hand’ en ze is hierdoor bekend met de organisatie Tactus (verslavingszorg). Truus geeft haar verdiensten niet op aan de belasting, want: “ik werk heel weinig... als ik heel regelmatig zou werken, zou ik wel een deel opgeven.” Soms gaat Truus een weekendje naar haar nichtje in Lelystad om te werken en samen ‘een snuifje te nemen’. (Truus, september 2010).

De ‘professional’ is een thuiswerker die het werk eveneens om financiële redenen doet, maar niet perse uit financiële noodzaak: het sekswerk kan ook dienen om duurdere spullen te bekostigen (merkleding, mobiele telefoons et cetera). De ‘professionals’ die wij spraken, behoren tot de jongste en de tussenleeftijd groep. Zij zien er doorgaans goed uit, werken veel, adverteren intensief op internet en doen naast thuiswerk vaak ook zelfstandig escort-

³² Wij schrijven hier ‘zij’ omdat vrouwen in deze groep überhaupt in de meerderheid zijn en onze onderzoeksgroep enkel vrouwelijke ‘bijverdieners’ had.

werk. Soms is de ‘professional’ een erotisch masseuse en zegt zij ‘niet intiem’ (geen penetratie) te doen. De professional heeft vaak eerst in een privéhuis, massagesalon of voor een escortbedrijf gewerkt, maar is daarmee gestopt omdat zij op deze manier te weinig geld voor zichzelf overhield. Volgens Natasja (interview april 2011) willen veel jonge meisjes niet meer in een salon werken. “Ze moeten 33 procent belasting betalen en van de rest moeten ze de helft afdragen aan de salon. Van hun eigen deel moeten ze ook nog olie en zeep kopen”. De door ons gesproken ‘professionals’ dragen (een deel van) hun verdiensten af aan de belasting, aangezien zij door hun actieve adverteerders gemakkelijk getraceerd kunnen worden door de belastingdienst. Zij benadrukken in interviews het feit dat zij het werk ‘leuk’ vinden (“en ik verdien er nog geld mee ook”) en wijzen op hun eigen professionaliteit, vergeleken met vrouwen die tot het type ‘bijverdiener’ kunnen worden gerekend. Ons inziens is de ‘professional’ doorgaans goed op de hoogte van de regels ten aanzien van sekswerk en weten zij de weg naar instanties voor (gratis) gezondheidscontroles goed te vinden (ook: uit interview GGD, april 2011), onder andere doordat zij al in de vergunde sector hebben gewerkt. Hun kwetsbaarheid lijkt gering; wel zijn sommige ‘professionals’ financieel afhankelijk van hun werk.

Joyce is een zelfstandige thuiswerker van 30 jaar oud. Op haar site staat vermeld dat ze 26 is, maar dit doet ze enkel omdat ‘mannen graag jongere vrouwen willen’. Ze heeft al in verschillende steden gewerkt en noemt Deventer, Almelo, Den Haag (hier stond zij ‘achter de ramen’) en Amsterdam. Nu doet zij thuiswerk in Almere, fulltime: “de hele week door en eigenlijk wel elke dag.” Ze werkt in principe alleen wanneer ze zin heeft, “maar er is natuurlijk wel geld nodig.” Joyce werkt momenteel alleen, maar ook wel eens samen; ze verhuurt dan een kamer. Ze heeft in het verleden ook wel eens voor andere sekswerkers afspraken gemaakt, maar dat vond ze toch te druk. Joyce vindt dat het thuiswerk als voordeel heeft dat het hygiënischer is dan bijvoorbeeld het werk achter de ramen, omdat je je eigen badkamer ter beschikking hebt. Ze heeft vooral zakenmannen en ondernemers als klanten. Ze weigert ‘buitenlandse’ klanten en klanten die er ‘onhygiënisch’ (vies) uitzien. Joyce heeft nooit contact gehad met hulpverleningsinstanties, maar gaat eens per twee maanden naar de huisarts voor een SOA-controle. Ze overweegt om dat binnenkort bij de GGD te doen, aangezien haar arts “steeds gekker gaat kijken dat ik steeds langskom.” Joyce wijst

tevens op de website www.werkplekforum.nl, waar allerlei informatie is te vinden “die je kan helpen als je met het werk begint.” (Joyce, juli 2010).

De ‘**hobbyist/ dienstverlener**’, ten slotte, was binnen onze respondentengroep een relatief (binnen de seksbranche) oudere sekswerker, die in grote mate zelf de voorwaarden bepaalt waaronder zij werkt. Ze doet het werk ‘als hobby’, werkt wanneer ze zin heeft en kiest zelf haar klanten uit. Vaak heeft ze een grote vaste klantenkring. Een groot deel van haar werkzaamheden typeert ze zelf als ‘dienstverlening’ – zij ontvangt relatief veel klanten die op zoek zijn naar een goed gesprek, tederheid en/of de ‘girlfriend experience’. Ook is opmerkelijk dat twee respondenten die als ‘hobbyist/ dienstverlener’ zijn te duiden, zeggen graag seksuele diensten te verlenen aan gehandicapten. Zij hebben de ervaring dat de ‘gewone prostituee’ dergelijke klanten weigert of klantvriendelijk behandelt. De hobbyist/ dienstverlener neemt doorgaans veel tijd voor de klant en ziet het werk als een vorm van sociale dienstverlening aan deze groep. De ‘hobbyisten/dienstverleners’ in dit onderzoek boden ook speciale modaliteiten als soft-sm of erotische massage aan. Zij waren minder sociaal geïsoleerd dan bijvoorbeeld de ‘bijverdiener’; de eventuele partner en uithuiszige kinderen waren op de hoogte van het sekswerk en twee sekswerkers die binnen dit type vallen, hadden zelfs hun bureaus op de hoogte gesteld, die geen problemen hadden met hun werkzaamheden. De respondenten werkten ‘wit’ (dus zonder vergunning, maar zij betaalden belasting over hun verdiensten) of droegen een deel van hun verdiensten af. Opvallend is dat bij dit type sekswerker enige overlap bestaat met de swingersscene; respondenten gaven aan tot die scene te behoren of wel eens op swingersfeestjes te komen. De ‘hobbyist/ dienstverlener’ lijkt de minst kwetsbare positie in te nemen van de drie typen omdat zij meestal geen sociale steun ontbeert, (gedeeltelijk) ‘wit’ werkt (en daardoor minder noodzaak ervaart om haar werk verborgen te houden), geen prangen- de financiële noodzaak ervaart en ervaren is.

Delilah is 46 jaar en komt van origine niet uit Nederland maar uit een ander (west-europees) land. Ze werkt sinds ongeveer drie jaar thuis als sekswerker. Ze begon ermee door een keer via teletekst op televisie te adverteren. “Je gaat het eens uitproberen, krijgt ineens wat geld...” Ze doet het werk, naar eigen zeggen, omdat ze ‘het zelf ook leuk vindt’; haar specialiteit is lichte SM en bondage. Delilah werkt thuis, maar gaat ook wel naar klanten toe. Ze

werkt niet heel regelmatig en soms zelfs helemaal niet. “Op bepaalde momenten heb je meer zin om het te doen en op andere momenten minder,” licht ze lachend toe. Ze heeft nog nooit vervelende ervaringen met klanten gehad: “Nederlandse mannen zijn heel aardig.” Om haar veiligheid te waarborgen, belt ze voorafgaand en na afloop van het werk een vriend of vriendin. Dat is niet lastig voor haar, want haar vrienden weten dat ze dit werk doet. (Delilah, april 2011)

Demy (veertig plus) was al een aantal jaren aan het internetdaten. Ze ging dan op dates die seksueel contact impliceerden. Iemand bracht haar op het idee om daar eens geld voor te gaan vragen en dat heeft ze gedaan. Ze ontving niet thuis maar ging altijd naar de klant toe. Het leukste aan dit werk vindt ze “de spanning en adrenaline in je lijf. En dan krijg je er ook nog centjes voor.” Ze vindt het heel sociaal werk en vindt het heerlijk om mannen te verwennen. Ze heeft nooit veel gewerkt, “ongeveer anderhalve klant per maand.” Het werk viel wel wat anders uit dan ze had verwacht. “Ik deed het ook wel een beetje voor de seks, maar dat valt tegen. Mannen willen meestal helemaal niet neuken.” Vaak is het vooral praten, strelen, zoenen en likken. Sinds Demy een partner heeft die deze werkzaamheden niet zo ziet zitten, is ze gestopt. Ze gaat nog wel naar erotische feestjes binnen de Almeerse swingersscene. Volgens Demy doen veel mensen binnen de erotische feestjes scene aan ‘paydaten’. (Demy, december 2010).

Uit de bovenstaande korte schetsen wordt duidelijk dat sekswerkers soms eigenschappen hebben van verschillende hier beschreven typen. Zo is Natasja (interview april 2011) met haar werk als erotisch masseuse begonnen uit economische noodzaak (“we gingen thuis door een ‘arme tijd’ heen”) en was ze toen te duiden als ‘bijverdiener’; vervolgens professionaliseerde ze haar werkzaamheden (door met een vriendin thuiswerk te doen) en was ze vooral te duiden als een ‘professional’ en nog later overwoog ze om enkel nog voor fysiek gehandicapten bij haar thuis sekswerk te doen, waarmee ze dan vooral als ‘(hobbyist)/ dienstverlener’ zou zijn te typeren, ware het niet dat ze deze plannen niet heeft doorgezet.

Ook Nikkie (interview september 2010 en zie casus paragraaf 5.5) was in een eerdere fase van haar werk eerder als ‘professional’ te duiden, terwijl haar huidige werkzaamheden binnen het type ‘hobbyist/dienstverlener’ vallen³³. Ook kan recreatieve seks - waarvoor geen betaling wordt gevraagd - later tot sekswerk verworden, zoals we zagen bij Demy (zie hierboven).

Hoewel in het populaire vertoog nog wel eens het beeld naar voren wordt gebracht van thuiswerkers als kwetsbare vrouwen die zich door geldnood gedwongen zien om (tegen hun wens in) sekswerk te verrichten, is dit niet het beeld dat onze respondenten schetsten. Hoewel er voorbeelden waren van behoorlijke financiële afhankelijkheid, leek de druk die dat opleverde niet groter dan bij andere werkende vrouwen het geval is. Daarmee zeggen we niet dat kwetsbaarheid en onvrijwilligheid bij thuiswerkers niet vóórkomen. Wij hebben dergelijke schrijnende voorbeelden echter niet gevonden. De respondenten vertelden allemaal dat zij het werk ‘leuk’ vonden of ten minste een afgewogen beslissing hadden genomen om dit werk te doen. Daarin speelt mogelijk selectiviteit van de respondenten een rol: zij die toestemden in een interview vielen allemaal in de tussen- en hogere leeftijdsgroep en waren doorgaans vrij ervaren. Indien wij meer jongere sekswerkers hadden kunnen interviewen, had het beeld er mogelijk anders uitgezien. Tegelijkertijd moet echter gewezen worden op de invloed van het actuele discours rondom prostitutie in Nederland (en daarbuiten), dat sekswerkers gemakkelijk over één kam scheert met ‘verhandelde vrouwen’ en hen zonder onderscheid als slachtoffers beschouwt. Verschillende etnografische studies³⁴ nuanceren dit beeld en tonen bewuste, eigen keuzes van sekswerkers - en zelfs soms van ‘slachtoffers van mensenhandel’ - en het eigen handelend vermogen binnen hun werk.

5.3 Persoonlijke veiligheid

Zoals we in Hoofdstuk 4 zagen, noemen exploitanten in de vergunde sector als groot voordeel van het werken in een seksinrichting het feit dat de veiligheid daar beter kan worden gewaarborgd dan bij thuiswerk het geval is. Bovendien wordt het privéleven bij werk in een seksinrichting niet geschaad. De respondenten die als thuiswerkers werkzaam zijn, zien echter een aantal voordelen in het thuiswerk, boven het werk in een vergunde inrichting. Ten eer-

33 Mogelijk is er een verband tussen het bovengenoemde type en de fase waarin een sekswerker zich bevindt in haar sekswerk carrière. Om die hypothese te toetsen zou verder onderzoek met een grotere groep respondenten nodig zijn.

34 Zie bijvoorbeeld: Siegel & Yesilgöz 2003; Sanders 2005; Janssen 2007; Agustín 2007; Brunovskis & Surtees 2008.

ste wordt, zoals gezegd, aan thuiswerk uiteindelijk meer geld overgehouden (zeker als het werk 'zwart' is). Daarnaast wordt thuiswerk gezien als meer 'relax' omdat de sekswerker niet naar een bepaalde locatie hoeft te gaan voor het werk. Vooral voor vrouwen met kinderen biedt het werk de mogelijkheid de werktijden aan te passen aan de schooltijden van de kinderen en voor één respondent vergemakkelijkt de flexibiliteit van het thuiswerk de voltooiing van haar studie. Ook wordt als voordeel naar voren gebracht dat de thuiswerker niets te maken hoeft te hebben met andere sekswerkers; ze hebben dus geen (of minder) last van jaloezie en concurrentie. Thuis kun je, volgens sekswerkers die voorheen in clubs hebben gewerkt, bovendien meer je eigen gang gaan, je bent eigen baas; als je geen zin hebt om te werken, is er niemand die dat stoort. Twee respondenten wijzen bovendien op het verschil in sfeer rondom het sekswerk; thuis kunnen ze een eigen sfeer creëren die voor hen prettig voelt. "Thuiswerk is veel socialer, intiemer, je kunt meer van jezelf geven naar de klant toe." (Natasja, interview april 2011).

De geïnterviewde thuiswerkers zijn zich bewust van het risico van het thuis ontvangen van klanten en noemen allemaal een of enkele strategieën om hiermee om te gaan. Tegelijkertijd relativeren hun verhalen ook deze risico's: de meeste zeggen nog nooit een vervelende ervaring te hebben gehad met een klant. Degenen die dat wel eens hebben gehad, geven er blijk van daar effectief mee te zijn omgegaan: ze hebben de klant 'eruit gegooid', soms 'met kleren en al'. Het is mogelijk dat respondenten zich in hun antwoorden sterker en meer zelfredzaam voordeden dan zij waren, maar het kan (zoals gezegd) ook zo zijn dat zij daadwerkelijk de risico's van het vak het hoofd weten te bieden.

Een alom gehanteerde strategie om de eigen veiligheid te waarborgen wordt al bij het eerste contactmoment ingezet: in het telefoongesprek of de email correspondentie. In hun advertentie wijzen zij erop dat de klant nummerweergave moet hebben als hij belt, anders wordt er niet opgenomen, mede vanwege eventuele problemen; mocht er iets gebeuren, dan beschikt de sekswerker ten minste over het telefoonnummer van de klant. Thuiswerkers 'screenen' in het gesprek bovendien de bedoelingen, wensen en eventueel dronkenschap van de potentiële klant in het gesprek aan de telefoon. Als klanten op grond van het telefoongesprek al worden geweigerd, heeft dat te maken met het feit dat zij niet goed 'scoren' op de lijst met eigenschappen die de thuiswerkers in hun hoofd hebben - e.g. nummerweergave, dronkenschap, beleefdheid, geloofwaardigheid enzovoort - of met het feit dat de

sekswerker op basis van haar 'gevoel' of 'instinct' het contact niet ziet zitten. Verschillende respondenten weigeren mannen uit bepaalde etnische groepen, omdat zij die 'vies' vinden of ze zich bij hen niet veilig of prettig voelen. Vaak ligt hier geen concrete (slechte) ervaring aan ten grondslag; het gaat hier om persoonlijke voorkeuren³⁵. Socioloog Teela Sanders, die kwalitatief onderzoek deed (in Groot-Brittannië) naar 55 vrouwelijke sekswerkers (waaronder thuiswerkers), observeerde vergelijkbare technieken om risico's te mijden, zelfs al bij het telefoongesprek (Sanders 2005: 66-68). De stem van de klant, zijn al dan niet beleefde houding, aanspreektermen en het controleren van het telefoonnummer (is het een vaste klant, bijvoorbeeld) worden door haar respondenten genoemd als methoden om de klant te 'screenen'. Bij internetcontact noemt zij bovendien de gekozen bewoordingen van de klant in het email bericht en zijn eventuele reacties op eerdere sekscontacten als controlemiddelen (Sanders 2005: 68-70). (In Nederland kunnen die eenvoudig worden gecontroleerd op klantensites als hookers.nl.)

Overigens wordt door onze respondenten gewezen op het feit dat niet alleen zij, maar ook de klant een risico loopt bij een sekscontact met een thuiswerker via telefonisch of email contact³⁶: klanten worden volgens hen soms door thuiswerkers bedrogen met foto's op de site van een andere vrouw dan degene die gebeld wordt, ze worden bestolen en volgens een respondent is het naar een privéwoning komen ook voor een klant risicovol: "Hij weet niet of ik wel alleen thuis ben!" (Nikkie, interview september 2010).

Ook wat betreft de werklocatie hebben de thuiswerkers in dit onderzoek manieren om de eigen veiligheid te waarborgen. Voor een deel komen die overeen met de strategieën van de vrouwen in Sanders' onderzoek. Zo vertelde één respondent de klant nooit aan de telefoon haar adres te geven; ze dirigeerde hem naar een nabijgelegen herkenningpunt en instrueerde van daaruit de weg naar haar huis (Natasja, interview april 2011; zie ook Sanders 2005: 69). Een andere respondent deed het sekswerk sowieso niet thuis, maar bij een vriend, en ervoer dit als veiliger (Truus, interview september 2010). Verschillende respondenten zorg(d)en dat er altijd iemand in de woonkamer aanwezig is wanneer de klant langskomt - dit kan een partner of ander familielid zijn, of een vriend. Anderen sms-en voorafgaand en na afloop van het contact met een vriend of vriendin om door te geven dat alles goed is (e.g.

35 Over het weigeren van klanten uit bepaalde etnische groepen in Groot-Brittannië zie: Sanders 2005: 59-62.

36 Dit wordt bevestigd door Sanders (2005: 53). Zij noemt het wederzijdse aftasten (figuurlijk gezien) van klant en sekswerker 'the prostitution trust game'.

Joyce, interview augustus 2010). Eén respondent had een knop op haar telefoontoestel (dat naast het bed staat waar het sekscontact plaatsvindt) waarmee ze direct een vriendin in kon seinen in geval van nood, een ander had een pepperspray in haar nachtkastje (Joyce, interview augustus 2010) en een laatste verwees op onze vragen naar haar veiligheid, naar haar hond. “Die doet niks, maar dat weten die mannen niet natuurlijk.” (Delilah, telefonisch interview april 2011).

Om ervoor te zorgen dat de thuiswerkers hun geld krijgen, dienen bij bijna alle respondenten de klanten te betalen voorafgaand aan het contact, tenzij het vaste klanten betreft. Nikkie is hierop een uitzondering:

“Ze hoeven bij mij niet vooraf te betalen, ik doe dat naderhand. Krijg ik ook nog wel eens een leuke tip.” Op de vraag of ze dan niet bang is dat de klant weg gaat zonder te betalen, antwoordt ze lachend: “Ja, wat wil ‘ie doen dan, naar buiten rennen met zijn broek op zijn knieën?”
(Nikkie, september 2010)

Problemen *tijdens* het sekscontact, bijvoorbeeld als een klant dingen wil doen die niet zijn afgesproken, lossen de meeste thuiswerkers op door te praten; zij lijken, op grond van hun verhalen, over goede verbale vaardigheden te beschikken waar het de omgang met de klant betreft. Dit observeerde ook Sanders (2005: 77): “*Sex workers in my sample learned to communicate with clients strategically and negotiate clients’ emotions, moods and body language as part of the preventive repertoire.*” In dit praten met de klant is humor een belangrijk element:

“Als iemand heel opgewonden is, wil hij wel eens aan je komen [NB. dit mag meestal niet bij een body to body massage]. Het ligt er echt aan hoe je het brengt... Ik zeg dan bijvoorbeeld: ‘Heej boef, achter de deur staat een zweep!’ De hint is dan wel duidelijk.”
(Natasja, april 2011)

“Openheid is heel belangrijk. En ik maak wel eens een grapje als ze iets willen wat niet mag, dan zeg ik dat ze met het zweepje krijgen of in de kooi moeten [NB. respondent heeft een kooi in haar soft-SM werkplek]. (...) Ik ben heel straight: je mag me overal aanraken, maar met respect... want ja, dat is toch gek: ik mag hem overal aanraken en hij mij niet?”
(Nikkie, september 2010)

Ook gebruiken vrouwen in het sekscontact strategieën om te voorkómen dat de klant fysieke overmacht heeft. Zo vertelde Truus (interview september 2010) dat zij wel eens een klant had gehad die het ‘op zijn hondjes’ wilde doen. Zonder dat zij het in de gaten had, had hij het condoom verwijderd. Sindsdien pakt Truus het anders aan: “Als hij het op zijn hondjes wil, prima, maar dan stop ik hem er zelf in” (interview september 2010). In het onderzoek van Sanders (2005: 76) weigeren sekswerkers bepaalde posities of manoeuvreren zij zich dusdanig dat de klant geen fysiek overwicht heeft.

Ten slotte is met respondenten gepraat over gezondheidsrisico’s. Alle thuiswerkers zeggen condoomgebruik te eisen van de klant en deze eis staat ook op hun profiel op internet. Van één respondent is bekend dat zij orale seks heeft zónder condoom. Verschillende respondenten weigeren om gezondheidsredenen nog andere praktijken, zoals beffen (“Je weet niet waar die [klant] heeft gezeten met zijn mond!” Interview Truus, september 2010). Alle thuiswerkers zeggen bovendien zich regelmatig te laten controleren op STD’s; zij doen dit bij de huisarts of de GGD.

5.4 Stigmatisering & vooroordelen over thuiswerk

Hoewel sekswerk in Nederland, mits voldoende aan bepaalde regels en wetten, een legaal beroep is, vertellen verschillende respondenten (sekswerkers) én sleutelrespondenten (van organisaties als de GGD, het AMK enzovoort) dat zijzelf of hun cliënten werkzaam als sekswerker met enige regelmaat te maken krijgen met het bestaan van vooroordelen over thuiswerk, processen van stigmatisering en ongelijke behandeling van thuiswerkers ten opzichte van andere uitoefenaren van beroepen aan huis. Dat hoeft niet te verbazen; alle studies over sekswerk maken gewag van processen van stigmatisering en ongelijke behandeling (zie bijvoorbeeld: Agustín 2007; Janssen 2007; Sanders, O’Neill & Pitcher 2009; Siegel 2009).

Thuiswerkers wijzen op vervelende ervaringen met burens in het verleden; burens verklikten hen bij de Belastingdienst of de Gemeente of maakten vervelende opmerkingen tegen de partner van de sekswerker (in de trant van: ‘jij zit lekker op de bank terwijl zij thuis op haar rug geld ligt te verdienen’). Maar twee thuiswerkers gaven juist ook blijk van tolerantie van hun burens voor het sekswerk³⁷. Het stigma dat op sekswerk rust, blijkt ook uit hoe klanten omgaan met hun bezoek aan een thuiswerker;

³⁷ Deze twee thuiswerkers zijn beide erotisch masseuses en één van hen gelooft dat dit – en het feit dat ze ‘niet intiem’ doet – meespeelt in de acceptatie van haar werk.

verschillende thuiswerkers vertelden dat klanten hun auto's verderop in de straat parkeren om zo niet met de thuiswerker in verband gebracht te worden. Méér dan van burens, zeggen thuiswerkers last te hebben van stereotypering en stigmatisering door overheidsinstanties en de media. In het algemeen vinden ze de Nederlandse hedendaagse 'vertrutting' ten aanzien van sekswerk storend en de terughoudende houding van de Gemeente Almere ten aanzien van sekswerk onwenselijk, stigmatiserend en - sommigen - hypocriet:

“Prostitutie wordt in een negatief daglicht gesteld, niet alleen in Almere maar in heel Nederland. Je wordt niet serieus te woord gestaan, ze hebben geen know-how. Ik ben één van de weinige [in Almere] die het legaal doet [belasting betaalt] en ik baal er echt van dat je helemaal niet goed geholpen wordt [e.g. door de Gemeente]. Als je erheen belt, wordt je niet goed [beleefd] te woord gestaan, twintig keer doorverbonden. Ik heb hele slechte ervaringen met [Gemeente] Almere.”

(Isa, april 2011)

Sleutelrespondenten (van gecontacteerde organisaties en de Gemeente) gaven in dit onderzoek soms blijk van beelden van thuiswerk die niet overeenkwamen met hetgeen thuiswerkers daarover zelf vertelden. Zo vertelden verschillende sleutelrespondenten in dit onderzoek dat je 'thuiswerk niet moet willen in een woonwijk', omdat dat volgens hen leidde tot overlast, klagende burens, parkeerproblemen en onwenselijke situaties in verband met het in huis aanwezig zijn van minderjarige kinderen (verschillende sleutelrespondenten, anoniem). Het beeld dat thuiswerk tot overlast kan leiden, is door de thuiswerkers niet bevestigd; zij hebben er belang bij geen overlast te veroorzaken en nemen daartoe zelf bepaalde maatregelen, zoals het op de hoogte stellen van de burens, de klant laten parkeren op aangewezen parkeerplaatsen in de wijk (en niet voor de deur), het niet uitnodigen van dronken of brutale klanten en het altijd 'netjes gekleed' gaan. Enkele thuiswerkers hebben, zoals hierboven genoemd, ervaring met klagende burens en er is bij de Gemeente Almere inderdaad één klachtmelding geweest van burens over hun sekswerkende burens in het Meldingen Registratiesysteem Gemeente Almere (2009-2011). De Belastingdienst krijgt ook nog wel eens (klik-)meldingen binnen van burens (Belastingdienst, april 2011). Echter, zoals vermeld hebben thuiswerkers ook ervaring met burens die geen problemen hebben met hun werkzaamheden.

Wat betreft de aanwezigheid van jonge kinderen in huis, geven alle thuiswerkers in dit onderzoek aan dat zij dit zelf onwenselijk vinden. Zij werken wanneer de kinderen niet thuis zijn, hebben geen kinderen (meer) thuis of werken in het huis van een vriend om kinderen niet met het werk te confronteren. Verschillende sleutelrespondenten bevestigen dit: “Als de vrouwen kinderen hebben, regelen ze het meestal zo dat de kinderen er niet zijn. Gescheiden vrouwen doen het bijvoorbeeld in de weekenden dat de kinderen bij de partner zijn” (GGD, maart 2011; zie ook Belastingdienst, april 2011). Een medewerker van het AMK (interview oktober 2010) heeft wel eens zaken gehad waarin ouders van cliënten sekswerk deden. Wanneer dat sekswerk gepaard ging met verwaarlozing van kinderen of overlast van mannen in het huishouden (bijvoorbeeld, respectievelijk, wanneer sekswerkers druggebruikers zijn of wanneer de man een pooierfunctie heeft), heeft dit een nadelige invloed op kinderen. Zij benadrukt echter dat het – buiten zulke situaties om – niet zeker is dat sekswerk van ouders per definitie een negatieve invloed op kinderen heeft. Ze zou verder onderzoek hiernaar binnen haar eigen organisatie daarom toejuichen. Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de respondenten in dit onderzoek geen aanwijzing gaven die de beelden van minderjarige kinderen in huis tijdens klantbezoeken kunnen bevestigen.

Thuiswerkers hebben, naast heersende stereotype beelden, last van ongelijke behandeling of onheuse bejegening door instanties (waaronder de Gemeente), banken en verzekeringsmaatschappijen (Belastingdienst, april 2011 en GGD maart 2011; telefonische gesprekken Isa, Bianca en Nikkie, april 2011). Wanneer zij openheid van zaken geven over de aard van hun (legale!) werkzaamheden wordt hen het openen van een bankrekening, het afsluiten van een arbeidsongeschiktheidsverzekering of een hypotheek, niet zelden geweigerd. Dina Siegel (2009: 13) stelde dit ook al vast met betrekking tot sekswerk in Nederland, ná de opheffing van het bordeelverbod:

“Legalization has (...) done nothing to diminish the taboo associated with the sex trade. There is still discrimination and stigmatization of this profession. Many prostitutes face, for example, refusals of banks to grant mortgages.”

5.5 Casus:

Nikkie en de zoektocht naar legaliteit

Nikkie is een hippe, goedverzorgde erotisch massieuze van veertig-plus. Zij belandde pas op latere leeftijd in het massagewerk, via een klassieke

‘ontspannende massage cursus’. Een vriendin werkte als meesteres (SM) en bood Nikkie aan om een kamer bij haar te huren. Zo rolde Nikkie in de erotische massages. Momenteel verleent ze erotische diensten aan huis.

Nikkie wil legaal en in openheid haar werk doen. Ze schrijft zich in bij de Kamer van Koophandel als erotisch masseuse. Ze vraagt de KvK-medewerker of ze voor dit werk in Almere ook een vergunning nodig heeft, maar dat weet de medewerker niet. Nikkie geeft ondertussen haar verdiensten op bij de Belasting. Ze maakt geen geheim van het werk dat ze doet want ze heeft “geen zin in stiekem gedoe”. Ze is gemakkelijk te vinden op internet. Ook licht ze haar beide burens in over haar werk en vertelt hen dat de Belastingdienst daarvan op de hoogte is. Haar burens reageren rustig: “Het is jouw huis meid, moet je lekker zelf weten wat je daar doet hoor, zeiden ze.” Toch vraagt ze zich af of zij ook nog een vergunning van de Gemeente nodig heeft voor haar werkzaamheden. Ze benadert daarom de afdeling die daarover gaat. “Ze zeiden dat ik een aanvraag moet doen, die kan afgewezen worden en dan moet ik 250 euro betalen, nou, dat wil ik wel, maar als het dan weer afgewezen wordt, zei die vrouw, ‘dan moet u toch echt ander werk zoeken.’ Wat is dat nou voor vreemd gedoe?” Nikkie is geadviseerd om een gratis bestemmingsplantoets te doen. Die zal, zo wordt verwacht, uitwijzen dat er een ontheffing van het bestemmingsplan nodig is om haar thuiswerkzaamheden toe te staan. De aanvraag voor ontheffing kost ongeveer 250 Euro, en het is verre van zeker of hij wel verleend wordt. Bovendien worden aanvragen tot ontheffing publiekelijk bekend gemaakt; betrokkenen kunnen ertegen bezwaar maken. Het is maar de vraag of iedereen zo tolerant is als Nikkie’s burens...

Nikkie vindt het verbazingwekkend dat het aanvragen van een vergunning voor haar werkzaamheden, waarover zij belasting betaalt, zo moeilijk is. “Ik doe dit werk op een normale manier, niemand heeft er last van, mijn burens zijn op de hoogte (...) Ik maak er geen geheim van hoor, je mag alles zien.” Inderdaad: in tegenstelling tot sommige andere respondenten, die niet willen afspreken of alleen op een ‘neutrale’ locatie, nodigt Nikkie de onderzoeker thuis uit, die mag haar werkplek bekijken en ze vertelt er open en enthousiast over. Haar verbazing over het lastige vergunningproces legt een paradox bloot: thuiswerkende vrouwen die hun werk ‘stiekem’ doen – ze dragen geen belasting af en houden hun werk verborgen voor hun omgeving – voeren hun werkzaamheden uit in de onbeschermdheid van anonimiteit en verborgenheid. Deze ‘onzichtbare’ vorm van prostitutie overtreedt niet alleen de belas-

tingwet, zij lijkt bovendien gevoeliger voor uitbuitingssituaties en (economische of andere) dwang, dan Nikkie’s ‘witte’, openlijke thuiswerk. Die openheid maakt haar echter gemakkelijk vindbaar. Omdat zij via internet adverteert, zou de Gemeente dit kunnen typeren als een seksinrichting, namelijk een erotische massagesalon en bestaat de kans dat zij ooit zal moeten stoppen vanwege het gebrek aan een vergunning voor het voeren van een salon. En dat terwijl zij in de letterlijke betekenis van het woord helemaal geen salon heeft, maar zelfstandig thuiswerker is. In hoofdstuk 7 gaan we nader in op deze paradox.

5.6 Verslavingsgerelateerde prostitutie

Zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven, kent Almere een gebruikersscene³⁸. In heel Flevoland is ongeveer 2/3e deel van de verslaafden autochtoon Nederlands; de rest is overwegend Surinaams. Over de opvang van deze groep in Almere wordt in 2009 vastgesteld dat de dagopvang te ver weg is voor de doelgroep uit Almere-Haven en onvoldoende bekend onder gebruikers. Ook ontbreekt nachtopvang in de vorm van een passantenverblijf zowel in Almere als in Lelystad (Barendregt & Wits 2009). Binnen de groep verslaafden doet zich, volgens de sleutelrespondenten van Tactus én volgens hun cliënten zelf, ‘randprostitutie’ voor. Dit is in Almere echter nauwelijks zichtbaar omdat de meeste verslaafde vrouwen uit Almere over een woning beschikken of in de opvang zitten (Tactus, september 2010), hetgeen een rem is op een zichtbare daklozenseen (Moors et al 2009: 61) en zeker de eventuele straatprostitutie daarbinnen³⁹. Randprostitutie binnen de verslaafdenseen zal dus veelal de vorm aannemen van thuiswerk en wordt om die reden in dit hoofdstuk behandeld.

Hoewel de medewerkers van Tactus zeggen dat dit onderwerp taboe is en er niet over wordt gepraat door cliënten, wil één van de (mannelijke) bezoekers van de koffieochtend er wel iets over zeggen: “Iedereen die verslaafd is, heeft zich wel eens geprostitueerd om aan z’n spul te komen” Twee

38 Volgens het onderzoek van Barendregt en Wits (2009) heeft Almere 100 ‘chronisch problematische verslaafden’.

39 Door een aantal *bystanders* is gewezen op het (zichtbare) bestaan van groepen dakloze jongeren in Almere (en zie ook: Korf et al 2004). Binnen die groepen kan randprostitutie worden verwacht gezien de economische precaire leefomstandigheden. Navraag bij het preventieteam van Tactus, de organisatie voor verslavingszorg in Almere, wees uit dat deze problematiek zich niet binnen haar cliëntpopulatie voordoet (schriftelijke communicatie expert Tactus, april 2011). Zo de groep van dakloze jongeren al bekend is met de problematiek van randprostitutie, wordt dus door hen geen hulpvraag op dat gebied aan Tactus gesteld. Om dergelijke signalen beter in beeld te krijgen, zou nader onderzoek nodig en wenselijk zijn.

andere gebruikers bevestigen dit in een interview (september 2010):

Jos: “Je wilt dat niet en normaal gesproken zou je het nooit doen, maar ja, als je gebruikt dan doe je dat om je gebruik te betalen.”

Interviewer: “Zijn er bepaalde afwerkplekken waar het gebeurt?”

Jos en Lindsey: “Nee...”, “het gebeurt bij mensen thuis.”

Jos: “Niet alleen vrouwen hoor, ook jonge jongens.”

Lindsey: “Er is ook zo’n plek achter de sauna...”

Jos: “En de *paradise of fire* [Garden of Love and Fire] is een homoplek, daar gebeurt het ook.”

(Jos en Lindsey, september 2010)


Volgens de respondenten van Tactus hebben alle verslaafde vrouwen in Almere een eigen woning; de opmerking hierboven, dat randprostitutie zich vooral ‘thuis’ afspeelt en niet op straat, is daarmee te verklaren. Vrouwen nemen hun klanten mee naar huis of (vaker) gaan met de klant mee naar diens huis (Tactus, expertmeeting, april 2011). Het maakt de verslaafdenprostitutie lastiger zichtbaar. Jos en Lindsey vertelden echter tevens dat jonge, verslaafde jongens de bekende homo-ontmoetingsplaatsen bezoeken om geld te verdienen of onderdak te hebben voor een paar nachten. Volgens de verpleegkundige van Tactus is er een aantal signalen onder haar patiënten dat in de richting van prostitutie wijst. Vrouwen die door verschillende mannen worden afgezet bij hun afspraak met haar, of die steeds om condooms vragen, geven te denken. Ook hoort zij soms per ongeluk gesprekken tussen vrouwen onderling die wijzen in de richting van randprostitutie.


Verschiedende medewerkers (telefonisch interview Tactus, april 2010; dubbelinterview Tactus september 2010) denken dat vrouwen met een verslaving kwetsbaar zijn voor situaties van misbruik binnen hun relatie en/of binnen de randprostitutie⁴⁰. Dat bevestigt ook het verhaal van Lindsey. Zij vertelt dat ze tijdelijk ‘op straat’ is omdat ze niet meer wil slapen bij haar ‘slaapadres’. De man die haar onderdak bood, zit volgens Lindsey “ook in die zaken, misbruik enzo.” Ze leerde hem zeven jaar geleden kennen en vertelde hierover dat hij haar de eerste avond dat ze met hem meeging ‘bedwelmd en misbruikt’ heeft. Hoewel het verhaal van Lindsey door haar (mentale) gezondheidstoestand warrig was, is door verschillende medewerkers bevestigd dat


Lindsey in een door misbruik getypeerde relatie zat en waarschijnlijk seks aanbood in ruil voor onderdak. Een vergelijkbaar verhaal staat in het rapport van Barendregt en Wits (2009), over een verslaafde vrouw, Ilse, die met prostitutie in haar levensonderhoud voorziet en haar verslaving bekostigt. Het verhaal lijkt sterk op dat van Lindsey en het kan niet worden uitgesloten dat in dit eerdere onderzoek van Barendregt en Wits dezelfde vrouw is geïnterviewd. Uit dit verhaal komt in ieder geval naar voren dat verslaafden zich in een kwetsbare en afhankelijke positie kunnen bevinden, waarvan (op seksuele en andere wijze) misbruik kan worden gemaakt.

Vanwege de vaak slechte fysieke en mentale conditie van gebruikers, het feit dat randprostitutie op minder zichtbare plekken en binnenshuis plaatsvindt en de observatie dat zij gemakkelijk in afhankelijkheidsrelaties kunnen belanden, is de verslaafden(rand)prostitutie een fenomeen dat bijzondere aandacht vraagt. De geringe voorzieningen kunnen bijdragen aan de ‘onzichtbaarheid’ van deze problematiek, stellen Barendregt en Wits (2009: 41): “Nu is er sprake van veel ‘verborgen problematiek’, dat wil zeggen, bij gebrek aan voorzieningen zoeken mensen oplossingen in het informele circuit (familie, vrienden en kennissen)”. Hulpverleners in dit onderzoek vertelden dat zij niet altijd alert zijn op prostitutie- en uitbuitingssituaties (zie hoofdstuk 7, paragraaf 7.6), wat ertoe kan leiden dat de ernst van uitbuitingssituaties binnen randprostitutie niet wordt herkend. Tijdens de expertmeeting in het kader van dit onderzoek (april 2010), gaven verschillende deelnemers aan dat er op het gebied van prostitutievoorzieningen volgens hen in Almere nog wel wat te verbeteren valt. Zo moeten sekswerkers die uit de prostitutie stappen, voor opvang naar omliggende steden – hulpverleners doen bijvoorbeeld een beroep op P&G292 (Prostitutie en gezondheidscentrum) in Amsterdam of Huiskamer Aanloop Prostituees (HAP) in Utrecht. Eigen voorzieningen op dit terrein – een crisisopvang of inloopcentrum bijvoorbeeld – zijn volgens de respondenten voor een groeiende stad als Almere onmisbaar, niet in de minste plaats voor de kwetsbare groep vrouwen en mannen in de verslaafdenprostitutie.

⁴⁰ Ons inziens geldt hetzelfde voor verslaafde jongens en mannen in de randprostitutie.

 Almere kent een bloeiende thuiswerkbranche van een observeerbare (ongeveer) 120 sekswerkers. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk hoger. Onder thuiswerkers worden hier ook zelfstandige erotische masseurs/ masseuses en zelfstandige sekswerkers die (ook) de klant op locatie bezoeken (ofwel: 'mobiele thuiswerkers', te onderscheiden van escort als 'pseudo-werknemer' in de vergunde branche) verstaan.

 Binnen de thuiswerkers in dit onderzoek zijn drie typen te herkennen: 'bijverdieners', die 'zwart' werken uit financiële noodzaak, vaak verborgen voor hun omgeving; 'professionals' die veel werken, intensief adverteren en soms gedeeltelijk 'wit' werken en oudere, ervaren 'hobbyisten/ dienstverleners' die onregelmatig, 'wit' of deels 'wit' werken en dit als hobby of sociale dienstverlening zien.

 Veel thuiswerkers hebben voorheen binnen vergunde seksinrichtingen/ escort gewerkt. Zij zijn thuis gaan werken omdat dit hun voordelen biedt, zowel financieel als de werkomstandigheden betreffend. Zij hebben verschillende strategieën om om te gaan met risico's. In dit onderzoek zijn binnen het thuiswerk geen vormen van exploitatie gevonden. Er is voor sommige thuiswerkers (m.n. 'bijverdieners') wel sprake van financiële afhankelijkheid en het verborgen moeten houden van de werkzaamheden.

 Randprostitutie binnen de verlaafdenscene komt voor bij zowel verlaafde mannen als vrouwen. In Almere is dit een vorm van (mobiel) thuiswerk waarbinnen de betrokkenen kwetsbaar zijn voor exploitatie en misbruik, vanwege de relatieve onzichtbaarheid van dit sekswerk (o.a. door gebrek aan voorzieningen), afhankelijkheidsrelaties en de vaak slechte fysieke en/of mentale conditie. De groep (m/v) zou volgens de bestaande hulpverlening gebaat zijn bij een eigen crisisopvang en laagdrempelige voorzieningen als een inloopcentrum.

6 Onvergunde, ‘verborgen’ seksuele dienstverlening

In de vorige hoofdstukken hebben we ons gericht op *outdoor* seksuele dienstverlening in Almere; legaal, vergund *indoor* sekswerk in seksinrichtingen/escort; en (semi-)legaal (mobiel) thuiswerk. In dit hoofdstuk gaan we in op de *minst zichtbare* vormen van sekswerk die meestal illegaal zijn: niet-vergunde massagesalons en exploitatief sekswerk binnen het fenomeen mensenhandel. Beide vormen van seksuele dienstverlening zijn moeilijk zichtbaar en daarmee gevoelig voor stereotypen; het gevaar van het *vooronderstellen* van exploitatieve arbeidsomstandigheden ligt dan op de loer. Voorzichtigheid in het trekken van conclusies lijkt dan ook op zijn plaats.

6.1 Massagesalons: legale bedrijven, illegale seksinrichtingen of (semi-) legaal thuiswerk?

Al enige jaren verschijnen in de media berichten over de betrokkenheid van massagesalons in onvergunde seksuele dienstverlening⁴¹. Hierbij worden vooral Thaise (zie ook: Goderie & Boutellier 2006: 71) en Chinese (zie: Korf et al 2005) salons genoemd als plekken waar op aanvraag van de klant erotische diensten tegen betaling worden geleverd. In Almere bestaat op dit moment één vergunde erotische massagesalon (Morosa, zie hoofdstuk 4), weliswaar nog niet actief. Daarnaast bestaan in Almere *niet-erotische* massagepraktijken en onvergunde, erotische massagepraktijken. Deze zijn, zowel op papier als in hun verschijningsvorm, lastig van elkaar te onderscheiden. Dat niet alleen; ook is niet duidelijk wanneer van een ‘salon’ moet worden gesproken (e.g. van een ‘bedrijf’ met méér dan één werknemer), van een éénmansbedrijf van een zelfstandig ondernemer of van activiteiten die als ‘bijverdiensten’ zijn te duiden en belastingtechnisch onder ‘neveninkomsten’ vallen. Kortom: de term ‘massagesalon’ omvat zowel legale en niet-erotische massagepraktijken, illegale seksinrichtingen en (semi-)legaal thuiswerk.

Bij de Kamer van Koophandel staan in Almere 48 massagesalons ingeschreven in de categorie ‘massagesalons (geen schoonheidssalons)’⁴². Daarnaast is er een grote categorie die ‘massagesalons

(schoonheids-), ‘schoonheidsverzorging, pedicuren, manicuren’, ‘schoonheidssalons’, ‘schoonheidsinstituten’ en ‘schoonheidsspecialisten’ omvat⁴³; hierop zijn er 295 treffers in Almere. Ten slotte is een belangrijke categorie in dit register die van de ‘overige dienstverlening’⁴⁴. Deze laatste categorie omvat honden trimsalons, strijkservice en dergelijke diensten, maar ook erotisch masseuses/masseurs en andere sekswerkers zijn hieronder soms te vinden. Van de totaal 102 organisaties in deze laatste categorie is van 68 aan de naam van het bedrijf af te leiden dat het om andere dan seksuele dienstverlening gaat; zij benoemden zichzelf als hondenuitlaatservice, trimsalon, consultancy bedrijf en dergelijke.

Zoals gezegd is het lastig om van deze ingeschreven bedrijven aan te geven of zij erotische, dan wel ‘gewone’ massages geven. De bedrijven bieden een diversiteit aan massages, waaronder bijvoorbeeld therapeutische, sport- en ontspanningsmassage. Bovendien worden ook andere activiteiten vermeld, zoals zonnebankstudio’s. Hoewel deze op het eerste gezicht niets hebben te maken met seksuele dienstverlening, valt toch (bijvoorbeeld) de vergunde SM-club Chelsea ook onder deze categorie. Hoewel dus meestal niet aan de categorie, noch aan de bedrijfsomschrijving is af te lezen dat erotische/seksuele handelingen worden verricht, kan dat toch het geval zijn. Van de 48 bedrijven die als ‘massagesalon (niet schoonheids-)’ te boek staan, is van 23 de website bekeken. Sommige vermelden expliciet dat er *geen* erotische massage plaatsvindt. Slechts enkele salons geven in hun bedrijfsomschrijving in het KvK-register expliciet aan dat het om erotische massages gaat.

Van de rest blijft het erg lastig hierover met zekerheid iets te zeggen zonder een bezoek aan en behandeling in zo’n salon. Bij de massagesalons waar we in het kader van het veldwerk aan de buitenkant langsliepen was meestal aan de woning waarin de praktijk gevestigd was, niet af te leiden of het ging om ‘normale’ of erotische massages. Er waren geen stickers met logo’s van officiële instanties op deuren of ramen te vinden en de functie als ‘masseur’ was niet op het naambordje vermeld. Ook werkten beide typen dienstverleners aan huis in vergelijkbare woonwijken, en niet op een bedrijventerrein (zoals voor vergunde erotische massagesalons een vereiste is, zie hoofdstuk 7). Naast overeenkom-

41 Zie bijvoorbeeld: nu.nl (26 oktober 2010).

42 Kamer van Koophandel code 9604.

43 Kamer van Koophandel code 96022.

44 Kamer van Koophandel code 9609.

sten in de locatie van het werk, zijn beide vormen van dienstverlening meestal een nevenactiviteit; ze worden ondernomen om het inkomen aan te vullen en vinden vaak plaats naast andere inkomenswerving (eventueel door andere gezinsleden). Het werk in beide sectoren is nauw verknoopt met de thuisomgeving; zo zijn de telefoonnummers van het werk vaak dezelfde als het privénummer en zijn familieleden soms betrokken bij het werk doordat zij bijvoorbeeld de telefoon beantwoorden. Zelfs de bij erotische massage voorkomende escortvorm of 'mobiel thuiswerk' (de erotisch masseur of masseuse gaat naar de locatie van de klant) heeft zijn equivalent in de sector van reguliere massage, in de hoedanigheid van de 'Masseur aan de deur' - een organisatie van masseurs die met massagetafel en andere benodigde attributen bij de klant thuishomen⁴⁵.

Van de vijf eigenaren van als 'massagesalon' ingeschreven bedrijven, zeiden er vier geen erotische diensten te leveren aan klanten; zij hadden wel klanten die hierom vroegen. Volgens hen is het, ondanks hierboven beschreven overeenkomsten, wel mogelijk om de sectoren van elkaar te onderscheiden (zonder een massage te ondergaan). In de eerste plaats is de plek op internet of de categorie in de krant een aanwijzing van het soort massage dat geboden wordt. Erotisch masseurs adverteren doorgaans op andere websites en in andere advertentie categorieën dan reguliere masseurs, zeggen de respondenten. Dit onderscheid is echter volgens ons cyberonderzoek niet scherp; er is sprake van overlap. Wanneer uit de plaats van de advertentie niet duidelijk is binnen welke categorie de massagepraktijk valt, wordt dat tijdens het eerste telefonische contact met de klant wel duidelijk, vertellen zowel de niet-erotisch masseurs/masseuses als de erotische masseuses in dit onderzoek. Ook kan het al dan niet aangesloten zijn bij een professionele organisatie een indicatie zijn van het niet-erotische karakter van de massages; volgens de regels van zulke organisaties worden de bij hen aangesloten massagepraktijken getoetst⁴⁶.

Naast het feit dat erotische en niet-erotische massagesalons bijzonder moeilijk zijn te onderscheiden, is het verwarrend dat 'erotische massagesalons' soms eigenlijk beter als 'thuiswerk' zijn te kwalificeren. Het gaat dan om zelfstandige erotisch masseurs/masseuses die bijverdienen of een eenmansbedrijfje voeren aan huis. Momenteel wordt in Almere (en ook daarbuiten vaak) geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen enerzijds erotische massagesalons met meer dan één werknemer, die

als seksinrichting kunnen worden gekwalificeerd (zij zijn vergunningplichtig en hebben een vestigingsbeperking in Almere, zie hoofdstuk 7), en anderzijds erotische masseurs/masseuses die zelfstandig thuis werken en dus als 'thuiswerkers' kunnen worden beschouwd. Hierdoor is ook niet duidelijk of zulke 'salons' een vergunning van de Gemeente nodig zouden hebben en zonder zo'n vergunning illegaal zijn, of niet. Hierop komen we in hoofdstuk 7 terug.

6.2 'Gedwongen' sekswerk en mensenhandel

Illegaliteit is uiteraard, in tegenstelling tot de vorige paragraaf, helder in het geval van mensenhandel, waarbij het gaat om uitbuiting van de sekswerker onder in de wet nader bepaalde vormen van dwang. Is mensenhandel aanwezig in Almere? Bij een politiek en mediagevoelig fenomeen als mensenhandel ligt het gevaar op de loer de aanwezigheid ervan in een stad te *vooronderstellen*. Politiek en media schetsen een beeld van machtige mensenhandelnetwerken die in elke locatie weten te penetreren en waartegen nooit genoeg regels, beleid en handhavingmiddelen in stelling kunnen worden gebracht. Verschillende wetenschappers stellen dergelijke stereotypen aan de kaak (zie bijvoorbeeld: Agustín 2007; Janssen 2007; Zhang 2009; Oude Breuil e.a. 2011). Zij bekritisieren het feit dat ondanks het huidige gebrek aan degelijke empirische studies beleidsaanbevelingen worden gedaan en verregaande beleidsmaatregelen worden genomen. Ook wordt het feit bekritiseerd, dat mensenhandel en (vrijwillig) sekswerk in deze 'morele paniek' vaak over één kam worden geschoren⁴⁷, alsmede het feit dat wanneer buitenlandse vrouwen geïmpliceerd zijn (met name Roemenen, Bulgaren en Hongaren), er bijna per definitie vanuit wordt gegaan dat het wel om gedwongen prostitutie en mensenhandel zal gaan. Sekswerk door deze groepen is echter vaak 'prostitutiemigratie', waarin vrouwen uit financiële noodzaak of om andere redenen bewust migreren om in West-Europa sekswerk te doen (zie bijvoorbeeld: Davies 2009; Oude Breuil 2009; Siegel 2005). Daarbij kan sprake zijn van vormen van dwang, maar dat hoeft niet zo te zijn: het relatief snel verdiende geld kan een motivatie zijn voor werk in deze sector.

Het lijkt ons hier dus van belang niet zomaar mee te gaan in een 'morele paniek' en het idee dat mensenhandel zich overal voordoet - dus ook in Almere. Het andere uiterste is ervan uit te gaan dat het fenomeen zich niet in Almere voordoet, 'omdat

45 Zie: <http://www.masseuraandedeur.nl/>. Geraadpleegd: april 2011.

46 Zie voor deze informatie bijvoorbeeld de bovengenoemde website (noot 46).

47 Dit blijkt ook uit de wijze waarop door sommige betrokkenen dit onderzoek werd gezien; hoewel een onderzoek naar 'onvergunde seksuele dienstverlening' werd door verschillende respondenten voortdurend verwezen naar (en gevraagd naar onze bevindingen op het gebied van) mensenhandel.

wij het niet hebben gezien'. Het onderhavige onderzoek was gericht op de niet-vergunde en 'verborgen' seksuele dienstverlening in Almere *in het algemeen* en niet enkel, of in het bijzonder, op de vormen daarvan waarbinnen zich exploitatie en dwang voordoet. Binnen de door ons gevonden vormen van onvergund en vergund sekswerk (binnen de buitenseks scene, vergunde inrichtingen, thuiswerk, rand prostitutie in de verslaafdenscene en binnen massage-salons) hebben wij geen mensenhandel gevonden; wel (namelijk binnen de verslaafdenscene) van uitbuiting en misbruik van afhankelijkheidsrelaties. De meeste sleutelrespondenten uit verschillende organisaties hebben geen signalen van mensenhandel geuit, maar zeggen ook dat zij dergelijke signalen niet denken te zullen herkennen (zie hoofdstuk 7). Eén sleutelrespondent (AMK, oktober 2010) was betrokken in een casus waarin sprake was van seksuele exploitatie onder dwang. Het ging hier om een Pools 'stel', afkomstig uit Amsterdam, waarvan de vrouw in Almere beviel van de man, die haar pooier bleek te zijn. Deze zaak is ook in de media verschenen.

In dit onderzoek is gesproken met de zedenpolitie en de expert Mensenhandel/Mensensmokkel van de Regionale Recherche Dienst (dubbelinterview april 2011). Zij hebben afgelopen jaren een aantal zaken behandeld van seksuele exploitatie die zij duiden als mensenhandelzaken, waarbij de betrokken personen (daders, dan wel slachtoffers) in Almere woonachtig zijn of waren. Ook recherche teams uit Utrecht en Amsterdam hebben volgens hen wel eens in Almere opsporingsactiviteiten ondernomen in het kader van een mensenhandelzaak. De eigen opsporingszaken zijn volgens de respondenten vooral te duiden als loverboy-problematiek⁴⁸; jonge Almeerse vrouwen die via een zogenaamde lover- of pooierboy terecht komen in de seksbranche in Amsterdam of Utrecht.

"We krijgen daar best veel meldingen van, maar daar zitten ook bezorgde ouders tussen die niet blij zijn met het vriendje van hun dochter, maar waar verder niet zoveel aan de hand is. Het is jammer dat dit aspect buiten jullie onderzoek valt; we hebben hiervan al wel wat zaken gehad. (...) Een deel van die meisjes doet het naar eigen zeggen vrijwillig en voor een ander deel geldt dat ze dit doen vanuit hun verknoptheid met zo'n loverboy. (...) Er is geen sprake van een duidelijk etnisch profiel, het is een gemêleerd gezelschap."

(Interview expert mensenhandel/mensensmokkel Regionale Recherche Dienst, april 2011)

De zedenpolitie en de expert Mensenhandel/Mensensmokkel zeggen in de afgelopen drie jaar zes mensenhandelzaken te hebben behandeld die vanwege hun complexiteit langer dan een half jaar duurden en waarin Almeerse daders of slachtoffers waren betrokken. Daarnaast zijn er volgens hen korte onderzoeken verricht die zij als 'mensenhandelzaken' duiden; hierin waren er vaak te weinig opsporingsindicaties om georganiseerde mensenhandel te veronderstellen en de onderzoeken zijn in overleg met het bevoegd gezag (Openbaar Ministerie) om die reden gestopt. De respondenten zouden in dergelijke zaken graag nader onderzoek doen en ook meer preventieve activiteiten willen ondernemen om mensenhandelzaken tijdig op te kunnen sporen en vervolgen (ibid, dubbelinterview april 2011).

Dossieronderzoek bij de politie maakte geen deel uit van de gebruikte methoden in dit onderzoek. Over de door de sleutelrespondenten genoemde zaken kunnen wij dan ook niet méér zeggen dan hetgeen de respondent van de zedenpolitie en de expert Mensenhandel/Mensensmokkel Regionale Recherche Dienst daarover zelf vertellen. Samenattend menen zij dat het fenomeen mensenhandel zich (ook) in Almere voordoet, maar dat de stad, vergeleken met andere steden, geen bijzondere of spilfunctie vervult. Wij vroegen hen vanuit hun expertise te reflecteren op de vraag of Almere een interessante locatie zou kunnen zijn, nu of in de toekomst, voor mensenhandelactiviteiten en waarom.

S1: "De ligging ten opzichte van Amsterdam maakt Almere interessant, de goede bereikbaarheid en logistiek en de beschikbaarheid van panden."

S2: "Je hebt hier dus de gelegenheid en de middelen. (...) Ik denk ook dat je hier relatief onzichtbaar te werk kan gaan. Je zag het ook toen in Amsterdam de illegale seksbranche werd aangepakt, toen verschoof het naar Diemen. In Diemen hebben ze ondertussen een behoorlijke know-how en dan valt te verwachten dat het weer verder opschuift. Almere is dan helemaal niet zo ver."

S1: "Een waterbed-effect dus."


Op grond van de secundaire data van de politie concluderen wij dat hoewel wij in dit onderzoek onder de geïnterviewde sekswerkers geen tekenen van mensenhandel hebben gevonden, er redenen zijn aan te dragen om preventief aandacht aan

⁴⁸ Zie: Foppen & Snel (2010).

het fenomeen te besteden. Almere's relatief grote aantal jonge inwoners maakt de stad gevoelig voor loverboy-problematiek⁴⁹ en de nabijheid en verbondenheid met Amsterdam maakt het plausibel dat Almere nu of in de toekomst een uitvalsgebied kan zijn of worden nu daar de regels en controle zijn aangescherpt. Het feit dat de stad in 2030 wellicht tot de vier grootste van Nederland behoort, legitimeert zulke preventieve maatregelen.

6.3 Transnationale 'prostitutiemigratie'

Uit de quickscan van het register van de Kamer van Koophandel en de signalen van de geïnterviewde sleutelinformant (Kamer van Koophandel, april 2011) blijkt dat het vóórkomt dat buitenlandse sekswerkers in Almere of omstreken actief zijn; dit is echter niet op grote schaal het geval. Er staan momenteel twee sekswerkers uit Oost-Europa ingeschreven als 'prostitutie', één daarvan heeft tevens een seksbedrijf in Amsterdam. Zoals hierboven al genoemd zegt dit niets over de vraag of dit sekswerk legaal in Nederland wordt uitgeoefend of niet en of het gaat om gedwongen of vrijwillig sekswerk. Er is in principe geen reden om transnationaal sekswerk op een andere wijze te beschouwen dan nationaal sekswerk of te vooronderstellen dat het hier om gedwongen sekswerk gaat. Net als in Nederlands sekswerk kan dat per casus verschillen. Wel kan Almere, gezien hierboven genoemde redenen van de nabijheid van Amsterdam, de logistieke voordelen van de stad en haar snelle groei, *preventief* zorgen voor een goede informatie uitwisseling met de KvK en hulpverleningsinstanties teneinde eventuele toekomstige signalen van niet-vrijwillig sekswerk goed op te vangen, niet vanwege de aanwezigheid van (enkele) buitenlandse sekswerkers in Almere maar vanwege de nabijheid van Amsterdam en de aldaar steeds restrictiever tegemoet getreden seksbranche.

 **Erotische massagesalons zijn niet eenvoudig te onderscheiden van reguliere massagepraktijken. Bovendien is er binnen deze sector verwarring ten aanzien van de term: deze scheert salons met méér dan één werknemer en zelfstandig werkende erotisch masseuses /masseurs over één kam, terwijl die laatste groep in alle opzichten lijkt op 'thuisprostitutie'.**

 **In dit onderzoek zijn onder de onderzochte groepen sekswerkers geen signalen gevonden van mensenhandel. De politie doet wel melding van een aantal mensenhandelzaken. Gezien de de gunstige logistiek in Almere en de snelle groei van de stad, alsmede de nabijheid van Amsterdam en het steeds restrictiever prostitutiebeleid aldaar, ligt het voor de hand preventief aandacht te besteden aan het fenomeen mensenhandel (gedwongen seksuele exploitatie) door bijvoorbeeld informatie en signalen van politie, Kamer van Koophandel en hulporganisaties in Gemeentelijk verband samen te brengen.**

⁴⁹ En zie: Foppen & Snel (2010).

7 Het huidige prostitutiebeleid en de weerbarstige praktijk

In 2000, het jaar waarin het bordeelverbod in Nederland werd opgeheven en gemeenten verantwoordelijk werden voor het eigen prostitutiebeleid en de handhaving daarvan, is in Almere het prostitutiebeleid bepaald. Daarin staat een aantal gemaakte keuzes voor de soort en hoeveelheid seksuele dienstverlening die wenselijk is in de stad, alsmede de plaatsen waar de verschillende soorten dienstverlening zich zouden mogen vestigen. Ondertussen zijn we elf jaar verder: hoe ziet de vergunde seksuele dienstverlening in Almere er nu uit, hoe wordt het prostitutiebeleid gehandhaafd en welke andere organisaties spelen een rol in die handhaving, dan wel in het sociale vangnet van voorzieningen voor sekswerkers? Daarover gaat dit hoofdstuk.

7.1 Het Almeerse prostitutie- en vergunningenbeleid

In december 2000, hetzelfde jaar waarin het bordeelverbod is opgeheven, is in Almere de Nota Prostitutiebeleid Almere verschenen. Met het opheffen van het bordeelverbod in Nederland was het exploiteren van een seksinrichting en het souteneur-schap niet langer strafbaar, tenminste: wanneer de sekswerker vrijwillig werkt en niet jonger is dan 18 jaar. Wanneer niet aan die voorwaarden is voldaan, is de exploitatie van de prostitutie van anderen nog steeds strafbaar; sterker nog: met het opheffen van het bordeelverbod is de strafbaarstelling van ongewenste vormen van prostitutie aangescherpt (Daalder 2007). Ook zelfstandig sekswerk is in Nederland

legaal, mits, wederom, de sekswerker het werk vrijwillig doet en de vereiste minimumleeftijd heeft. Er werd, met het schrappen van het bordeelverbod, geen nieuwe, landelijke prostitutiewet geschreven, maar het werd aan gemeenten overgelaten om hun eigen prostitutiebeleid te formuleren, opdat zij dit konden aanpassen aan lokale omstandigheden⁵⁰.

In het prostitutiebeleid van Almere wordt uiteengezet hoeveel seksinrichtingen, sexswinkels en escortbureaus in Almere wenselijk zijn en waar die zich zouden mogen vestigen. Daarbij zijn de uitgangspunten van het gemeentelijk prostitutiebeleid (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 3):

- Het verminderen van overlast door prostitutie
- Het verbeteren van de werkomstandigheden van prostituees en
- Het voorkomen en aanpakken van strafbare feiten met betrekking tot prostitutie

en gelden als aanvullende doelstellingen: de concentratie van bepaalde vormen van seksinrichtingen; kwaliteitsverbetering van het aanbod (waaronder bijvoorbeeld wordt genoemd: eisen ten aanzien van de veiligheid en gezondheid in het sekswerk) en het scheppen van voorwaarden ten aanzien van nieuwe initiatieven. Men streeft een 'actief regulerend beleid' na (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 4).

Volgens het Almeerse prostitutiebeleid bestaat een vergunningplicht voor seksinrichtingen, sexswinkels en escortbedrijven. Daaronder vallen exploitanten van clubs, privéhuizen, erotische massagesalons, sexswinkels, erotheken seksbioscopen, seksautomatenhallen, sekstheaters, parenclubs en escortbureaus. De Algemene Plaatselijke Verordening 2011 (van 22 december 2010) bepaalt dat vergunningen worden geweigerd wanneer de exploitant of leidinggevende niet voldoet aan een aantal eisen (zoals het van onbesproken gedrag zijn), wanneer de vestiging of exploitatie van de seksinrichting, het escortbedrijf of de sexwinkel in strijd is met het bestemmingsplan (of provinciaal of rijksinpassingsplan) of met de Wet Ruimtelijke Ordening of wanneer de seksinrichting of het escortbedrijf in strijd handelen met artikel 273f in het Wetboek van Strafrecht, de Wet arbeid vreemdelingen of de Vreemdelingenwet. Ook kan een vergunning worden geweigerd in het belang van de openbare

⁵⁰ Toen uit een evaluatie van de opheffing van het bordeelverbod bleek dat er knelpunten bestonden in de seksbranche, is in 2009 het wetsvoorstel 'Regels betreffende de regulering van prostitutie en betreffende het bestrijden van misstanden in de seksbranche' ingediend. Daarin wordt onder andere een vast vergunningstelsel voor gemeenten voorgesteld. Ook moeten, volgens het voorstel, zelfstandige sekswerkers zich registreren. In de wijzigingen van het wetsvoorstel in april 2010 wordt onder andere voorgesteld de minimumleeftijd van sekswerkers te verhogen naar 21 jaar. Over het wetsvoorstel is op 1 en 10 februari in de Tweede Kamer gedebatteerd. De minister heeft daarop afgezien van het pasjessysteem voor sekswerkers (de zogenaamde 'peespas'), maar niet van de registratieplicht voor sekswerkers. De Tweede Kamer heeft op 29 maart 2011 ingestemd met het voorstel. Op het moment van schrijven ligt het nog ter beoordeling bij de Eerste Kamer. Het voorbereidend onderzoek door de Eerste Kamercommissies voor Justitie en voor BZK/AZ vindt plaats op 24 mei 2011. Zie voor de gang van zaken ten aanzien van dit wetsvoorstel: http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32211_wet_regulering_prostitutie#p0, laatst geraadpleegd: mei 2011.

orde, ter voorkoming of beperking van overlast, bij aantasting van het woon- en leefklimaat, wanneer de veiligheid van personen of goederen, de verkeersveiligheid of de gezondheid of zedelijkheid in gevaar komt of wanneer de arbeidsomstandigheden van de prostituee daartoe aanleiding geven (APV 2011: 26-27). Thuiswerkers hebben volgens het prostitutiebeleid geen vergunningplicht.

In het overzicht van de beslispunten van het prostitutiebeleid (2000: 16-18) wordt aangegeven welke soort seksuele dienstverlening er mag plaatsvinden, waar, en in welke mate. De kern daarvan is:

- straatprostitutie en raamprostitutie is **niet** toegestaan;
- er is een **actief vestigingsbeleid** ten aanzien van seksinrichtingen;
- er mogen **maximaal vijf seksclubs** worden gevestigd, verdeeld over de centrumgebieden van de stadskernen. Ze zijn vergunningplichtig en hebben een vestigingsbeperking, nl. vestiging in de centrumgebieden;
- er mogen **maximaal vijf erotische massagesalons** worden gevestigd; zij zijn vergunningplichtig en hebben een vestigingsbeperking, nl. aan de rand van een woonwijk of woonbuurt;
- er mogen zich **maximaal vijf privéhuizen** vestigen, zij zijn vergunningplichtig en hebben een vestigingsbeperking, nl. aan de rand van een woonwijk of woonbuurt;
- aan het aantal **escortbureaus** wordt **geen maximum** gesteld, ze zijn vergunningplichtig maar hebben geen vestigingsbeperking;
- er mogen **maximaal vijf bedrijven** worden gevestigd waar **geen seksuele handelingen** plaatsvinden (zoals sekswinkels, seksbioscoop et cetera); die zijn vergunningplichtig en hebben een vestigingsbeperking, nl. in de centrumgebieden van de stadskernen
- er mogen zich **maximaal drie parenclubs** vestigen, met vergunningplicht en een vestigingsbeperking, nl. aan de rand van een woonwijk of woonbuurt;
- **thuisprostitutie is toegestaan** met het in acht nemen van de in de bestemmingsplannen opgenomen omschrijving **‘beroepsuitoefening aan huis’**.

7.2 Aanwezigheid vergunde seksbedrijven: actuele stand van zaken

Wanneer we het in 2000 voorziene aantal seksvoorzieningen bezien met in het achterhoofd het beoogde streven naar een ‘actief vestigingsbeleid’ en

de doelstelling van ‘het scheppen van voorwaarden ten aanzien van nieuwe initiatieven’ (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 4), is het actuele aanbod van gereguleerde betaalde seks in Almere mager. Ruim tien jaar na het opstellen van het prostitutiebeleid zijn er in de stad vijf vergunde bedrijven, waarvan er één mogelijk niet meer, en één nog niet actief is; dat brengt het aantal vergunde seksbedrijven op drie en het aantal bedrijven waar sekswerk plaatsvindt op twee (e.g. één vergund bedrijf is een sekswinkel; hier vindt geen sekswerk plaats). Hoe komt het dat er in Almere zo weinig vergunde seksinrichtingen zijn?

Volgens het overzicht van de Afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente (schriftelijke correspondentie augustus 2010) zijn er sinds 2000 dertien seksbedrijven geweest die een vergunningsaanvraag deden, of als seksbedrijf bekend waren en in principe voor een vergunning in aanmerking kwamen. Vijf daarvan hebben een vergunning gekregen. De overige kregen geen vergunning omdat zij die zelf nooit hebben aangevraagd of hebben laten verlopen (drie bedrijven) of omdat de exploitanten niet door het Bibob onderzoek heen kwamen (dit gold voor twee bedrijven). Van de overige drie bedrijven valt de reden niet uit het overzicht op te maken. Volgens de (vier) respondenten van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente (november 2010 en april 2011; expertmeeting april 2011) is de belangrijkste reden dat bestaande bestemmingsplannen geen ruimte bieden aan seksinrichtingen⁵¹. Dit betekent dat ondernemers die zo’n bedrijf willen vestigen, een ontheffing van het vigerende bestemmingsplan moeten aanvragen. Dit is volgens de sleutelrespondenten, alsmede volgens exploitanten (interviews oktober en november 2010), een moeizaam, langdurig en kostbaar proces. Voor één van hen was het verkrijgen van een vergunning wel snel gegaan (exploitant, september 2010).

Dat (potentiële) exploitanten het proces van vergunningsaanvraag complex vinden illustreert het interview met een thuiswerker. Zij overwoog in het verleden om een eigen bedrijfje op te starten in Almere, specifiek gericht op seksuele dienstverlening (erotische massage) aan gehandicapten. Zij had ruimte ervaring in de erotische massage branche, had enkele jaren in een grote club in Lelystad gewerkt en werkte al enkele jaren (‘wit’)

51 In 2000 wordt in het prostitutiebeleid gesproken van een ‘globaal paraplubestemmingsplan’ dat ingaat op mogelijke plaatsen van vestiging van seksinrichtingen en ‘in afwachting van de vastgestelde beleidskeuzes (...) en detail [kan] worden geformuleerd’ (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 6). In het maken en aanpassen van bestaande bestemmingsplannen wordt volgens de respondenten echter op dit moment geen of onvoldoende rekening gehouden met de seksbranche.

voor zichzelf. Toen het bordeelverbod was opgeheven, wilde ze proberen een vergunning te krijgen voor een eigen bedrijf. Zij zette hiertoe de eerste stap - namelijk het aanvragen van informatie bij de gemeente - maar die maakte dat zij van haar plannen afzag:

“Toetsing dit, toetsing dat, je pand moet op een industrieterrein staan... Dan moet je zo'n ontheffing aanvragen, dat kost ook geld. Qua kosten is het nu heel moeilijk. Had ik dat twintig jaar eerder geweten...”
(Interview Natasja, april 2011)

Aanvragen tot ontheffing moeten bovendien altijd publiekelijk worden bekendgemaakt (dit gebeurt in de stadskrant), waarbij de exploitant met naam en toenaam vermeld wordt. Voor kleinere bedrijfjes kan dit een rem vormen op het voortzetten van de plannen, aangezien zij (mede door het stigma dat op deze beroepsgroep rust) gesteld zijn op discretie. Wanneer dus een keuze moet worden gemaakt tussen een lang, kostbaar traject van het opzetten van een legaal bedrijf, en het op kleinere schaal, onvergund (maar legaal en 'wit') thuiswerken, zal men vaak voor het laatste kiezen. Verschillende zelfstandige sekswerkers zouden dat overigens graag anders zien:

“Ik vind dat de seksbranche in Almere een beetje moet floreren. Het wordt tóch gedaan [gebruikmaken van betaalde seksuele dienstverlening], dus dan kun je beter nadenken over hoe je het zó kunt regelen dat mensen er geen last van hebben.”
(Interview Delilah, april 2011)

Ook door exploitanten (interviews september 2010 en november 2010) wordt het Almeerse prostitutiebeleid overwegend als té terughoudend gezien; zij vinden dat de Gemeente meer ruimte zou mogen creëren voor seksinrichtingen. Daarbij wordt als reden opgegeven dat het 'niet slim' is om seksvoorzieningen in Almere tegen te gaan omdat legale seksvoorzieningen veel beter te controleren zijn. Nu is de seksindustrie in Almere helemaal niet zichtbaar, vinden zij, en daarmee juist interessant voor 'criminelen en criminele organisaties'. Deze mening wordt gedeeld door de respondenten van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving; zij zeggen graag méér bedrijven te willen vergunnen, maar hierin beperkt te worden door bestaande bestemmingsplannen. Ook speelt de angst voor overlast een rol: “ons uitgangspunt op dit moment is overlast; weigeringsgronden voor vergunningen

die tot nu toe zijn aangevraagd, hadden allemaal te maken met de angst voor overlast” (afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving, expertmeeting april 2011).

Samenvattend lijkt, op grond van de interviews in dit onderzoek, het huidige proces van vergunningverstrekking ontmoedigend voor nieuwe ondernemers in deze branche.

7.3 Ondoorzichtigheid in de vergunningplicht 'massagesalons' & thuiswerk

Naast het feit dat het in Almere lastig is een legaal bedrijf te beginnen, is het niet altijd helder voor sekswerkers wanneer eigenlijk een vergunning nodig is. Dit probleem doet zich vooral voor bij thuiswerk en erotische massage. De casus van thuiswerker Nikkie (zie paragraaf 5.5) is in dit verband illustratief. Haar vraag of zij in Almere een vergunning nodig heeft voor erotische massages aan huis (als zelfstandige) kon niet beantwoord worden door haar contactpersoon bij de KvK, en leidde bij navraag bij de Gemeente tot het advies om een bestemmingsplantoets te doen. Die zou, zo werd door de medewerker verwacht, negatief uitvallen (Nikkie zou dus haar werk niet legaal op de thuislocatie mogen uitvoeren) en Nikkie zou dan tevens een ontheffing van het bestemmingsplan moeten aanvragen. De kans dat zij die ontheffing zou krijgen, werd laag ingeschat, zo werd haar meegedeeld, vanwege de afwezigheid van 'sekswerk' in de vigerende bestemmingsplannen (telefonisch interview Nikkie, april 2011)⁵². Volgens het prostitutiebeleid (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 13) geldt echter voor thuisprostitutie geen vergunningplicht en dient het beschouwd te worden als andere vormen van werken aan huis:

“Wat de thuisprostitutie betreft heeft (...) de gemeente daar niet direct bemoeienis mee. Een prostituee die thuis werkt zal de in bestemmingsplannen gebruikte begripsbepaling 'beroepsuitoefening aan huis' (...) in acht moeten nemen. De ervaring tot nu toe is dat thuisprostitutie geen overlast veroorzaakt. Het gaat immers om kleinschalige activiteiten waarvan de planologische consequenties gelijk zijn aan die van andere vormen van werken aan huis.”

⁵² Dit komt overeen met de informatie die een andere thuiswerker kreeg in een vergelijkbaar geval, alsmede met de informatie uit het interview met de respondenten van de afdeling Vergunningen Toezicht en Handhaving van de Gemeente.

Voor het uitoefenen van een beroep aan huis is vaak ruimte in bestemmingsplannen, mits het beroep voorkomt op de lijst van vrije beroepen⁵³. Zelfstandig sekswerk aan huis - inclusief erotische massage - staat niet op deze lijst⁵⁴ en wordt anders benaderd dan andere vormen van werken aan huis (interview afdeling Vergunning, Toezicht en Handhaving, april 2011). Thuiswerkers die erotisch masseuse zijn, worden soms verward met 'erotische massagesalons' (zie hoofdstuk 6) - die vallen onder 'seksinrichtingen' en zijn vergunningplichtig; ze mogen bovendien enkel aan de rand van een woonwijk worden gevestigd (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 17, 23). Wanneer zij niet als salon worden benaderd, worden ze gezien als een specifieke vorm van dienstverlening, die expliciet in het bestemmingsplan genoemd moet zijn (als 'prostitutie') om te worden toegestaan. Seksuele dienstverlening of prostitutie is in geen bestemmingsplan (nog) expliciet benoemd, waardoor de toets en ook de eventuele aanvraag voor ontheffing 'in 99 procent van de gevallen' negatief uitvalt (interviews afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving, april 2011)⁵⁵.

Samenvattend blijkt uit de interviews met sekswerkers dat de ondoorzichtigheid van het vergunningaanvraag proces hen ontmoedigt om een vergund bedrijf trachten te verwezenlijken. Bovendien kunnen in principe vergunningen worden aangevraagd - en afgewezen - waar mogelijk geen vergunningplicht bestaat. De eenduidige regels hierover in het prostitutiebeleid lijken zich niet eenduidig te vertalen naar de praktijk, waardoor een onduidelijke situatie ontstaat voor thuiswerkers - in het bijzonder zij die erotische massages geven.

53 Voor beroepen op deze lijst geldt dat zij zijn toegestaan wanneer het bestemmingsplan het 'uitoefenen van een aan huis gebonden beroep of kleinschalige bedrijfsmatige activiteiten aan huis' toestaat - wat in veel bestemmingsplannen het geval is - en wanneer niet meer dan 25 procent van de woonruimte als werkruimte wordt gebruikt.

54 Zie het formulier 'Voortoets bestemmingsplan, versie 3.1, oktober 2010.

55 Twee medewerkers van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving bevestigen dat thuiswerk op dit moment een 'grijs gebied' is (interview april 2011; expertmeeting 2011). Dit leidt tot onduidelijke informatieverstrekking aan thuiswerkers. Formeel gezien mogen zelfstandige sekswerkers thuiswerken indien een aan huis gebonden beroep in het bestemmingsplan is toegestaan. Ze mogen dan echter geen reclame voeren, want dan vallen ze onder een bedrijf en is het noodzakelijk om een ontheffing van het bestemmingsplan aan te vragen.

7.4 Overige bedrijven in de seksscape: het opzoeken van 'grijze gebieden'?

In Almere bevinden zich nog andere bedrijven die deel uitmaken van de seksscape, maar niet vergunningplichtig zijn omdat ze niet als seksinrichtingen werkzaam zijn maar onder de detailhandel of andere sectoren vallen, of voor hun activiteiten gebruik maken van internet. In het laatste geval zijn de regels en wetten (nog) niet zozeer uitgewerkt als in de non-virtuele wereld, waardoor men meer activiteiten kan ondernemen zonder strafbaar te zijn.

In de eerste categorie van bedrijven valt bijvoorbeeld Scala/Playhouse. Dit is een bedrijf dat seksspeeltjes, films & video's, (erotische) drogisterij producten en lingerie verkoopt. Het bedrijf is gevestigd in Almere en beroept zich erop één van de grootste verspreiders van dergelijke producten van Europa te zijn. Een ander voorbeeld in deze categorie is Your Secret Dreams B.V., een bedrijf in Almere dat erotische feesten organiseert. Deze feesten kennen een dresscode (feestgangers mogen geen jeans dragen en kunnen bijvoorbeeld in lingerie gekleed zijn) en er zijn ruimtes waar stelletjes of swingers zich kunnen terugtrekken. Volgens een respondent in dit onderzoek vindt er geen betaalde seks plaats op zulke feesten, maar komt het wel voor dat naar aanleiding van zo'n feest op speciale forums wordt uitgenodigd om op een privé adres tegen betaling 'door te feesten'.

In de tweede categorie van bedrijven (die internetdiensten aanbieden voor sekswerkers) valt een internetbedrijf in Almere dat websites maakt en daaraan aanverwante diensten levert, zoals webdesign (inclusief foto's maken voor op de site), webhosting, sekswerkers adviseren over het opstarten als zelfstandig sekswerker en het werven van klanten, en ondersteuning bieden bij het bekend maken op internet. Het gaat hier om een voormalig escortbedrijf dat in Almere geen vergunning heeft gekregen en sindsdien, volgens de gegevens van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving 'vertrokken' is. Het nieuwe internetbedrijf dat hieraan verwant is, bevindt zich echter wel degelijk in Almere en heeft zijn expertise nu ingezet voor onder andere het 'webhosten van erotische content'. Onder de lijst van websites die gebruik maken van de diensten van dit bedrijf, staat ook een link naar een online escortbedrijf dat dezelfde naam draagt als het voormalige Almeerse escortbedrijf. Op die site is geen informatie te vinden over de locatie van het bedrijf of het KvK-nummer.

Met name bij het laatste bedrijf is het de vraag of de stap naar internet hier heeft gefungeerd als alternatief voor de sterk gereguleerde vergunde seksbranche. Wanneer dit het geval zou zijn, zou dat

betekenen dat internet ondernemers die om één of andere reden niet door de vergunningaanvraag heenkomen of daar in het geheel niet aan willen beginnen, via internet toch een mogelijkheid zien om actief te blijven in de seksbranche.

7.5 (Coördinatie van) de handhaving van het prostitutiebeleid

In het toezicht op de handhaving van de geldende regels en procedures van het vergunningenbeleid zijn volgens het prostitutiebeleid de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente, de politie, de GGD (technische hygiënezorg) en de Arbeidsinspectie betrokken. De Gemeente heeft de regie over die partijen en vervult een coördinerende, regulerende en controlerende rol (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 8).

De GGD doet sinds 1 januari 2011 voor het eerst de controle op ‘technische hygiëne zorg’ bij de vergunde bedrijven. De vergunde bedrijven zijn blij met de hierdoor gelegde contacten met de GGD (zie volgende paragraaf). De sleutelrespondenten van de GGD wezen er echter op dat de plicht om de GGD toe te laten tot de seksinrichting, uit de APV is gehaald. Dat klopt: terwijl in de APV 1996 nog staat: “de exploitant en de beheerder van een seksinrichting verlenen aan de GGD toegang tot de seksinrichting en werken mee aan het bezoek van de medewerker(s) van de GGD die (...) een technische hygiëne inspectie uitvoert” (zie: Nader Regels Seksinrichtingen en Escortbedrijven, 7 november 2000, in: Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: ongenummerde bijlage), is dit in de APV van 2011 niet terug te vinden. Volgens de Gemeente is het opnemen van zo’n regel in de APV juridisch niet mogelijk. Volgens de sleutelrespondenten van de GGD ontnemt dit hen echter formeel een wettelijk kader waarbinnen zij de controles uitvoerden.

De controles door de zedenpolitie hebben in het verleden gewoon plaatsgevonden, vervolgens hebben er wegens prioritering in 2010 in mindere mate controles plaatsgevonden en sinds 1 januari 2011 wordt dit weer zes keer per jaar gedaan (interview zedenpolitie, april 2011). De controles worden regionaal uitgevoerd door een team van vijf personen: de expert menshandel van de Regionale Recherche Dienst, twee personen van het zedenteam van Almere en twee personen van het zedenteam van Flevoland Noord. Naast de controles van vergunde seksinrichtingen zou de expert mensenhandel/mensensmokkel van de Regionale Recherche Dienst graag tevens pro-actief meer gedwongen prostitutie willen opsporen. Dit is echter altijd een afweging in prioriteiten; onderzoek mag enkel gedaan worden door gespecialiseerde recher-

cheurs (Zedenrechercheurs). De prioriteitstelling is daardoor direct van invloed op de huidige capaciteit die nodig is om de ‘normale’ zedenzaken te kunnen doen (interview Regionale Recherche Dienst, april 2011).

De Gemeentelijke handhaving binnen de vergunde seksbranche wordt door één persoon uitgevoerd (halve fte) die tevens handhaving op andere terreinen doet (inclusief, bijvoorbeeld, binnen de politiek zeer hoog op de agenda staande hennepsteelt). De handhaving op seksuele dienstverlening door de Gemeente is volgens medewerkers (interviews afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving, november 2010 en april 2011) beperkt tot ‘klantgericht handhaven’. Dit betekent dat er vooral gehandhaafd wordt wanneer daar om gevraagd wordt, bijvoorbeeld door buurtbewoners die overlast ervaren. Daarnaast wordt gecontroleerd wanneer zich in een vergund bedrijf een wijziging van leidinggevende voordoet; deze moet volgens de APV getoetst worden op onbesproken gedrag (APV 2011: 24-25). Zo is het mogelijk dat één bedrijf regelmatig door de Gemeente wordt gecontroleerd, terwijl een ander al enkele jaren niet meer is gecontroleerd. Sommige exploitanten kunnen hierdoor, volgens een medewerker van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving, het gevoel krijgen dat hun bedrijf een speciale behandeling krijgt (in positieve of negatieve zin); dit werd door één exploitant bevestigd (december 2010). De handhaving op gemeentelijk niveau is reactief, er wordt geen pro-actief toezicht, controle of handhaving uitgeoefend op bedrijven die volgens de regels vergunningplichtig zijn, maar geen vergunning hebben (en dus ‘illegaal’ werken). Respondenten van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving menen dat zij voor een consequente en pro-actieve handhaving te weinig medewerkers hebben. Ook zijn zij naar eigen zeggen onvoldoende gespecialiseerd in deze branche om bijvoorbeeld signalen van dwang of misbruik te kunnen herkennen en ontbreken vrouwelijke handhavers (Afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving, november 2010 en april 2011).

De exploitanten van de vergunde bedrijven zijn overigens over de behandeling door medewerkers van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving overwegend tevreden. Zij klagen wel dat de Gemeente zich onvoldoende buigt over het bestaan van onvergund sekswerk. Hierbij wijzen zij vooral op ‘illegale thuiswerkers’; zij stellen dat alle thuiswerkers in Almere illegaal werken. (Dit kan overigens door onze onderzoeksresultaten niet bevestigd worden: ten eerste is thuisprostitutie niet vergunningplichtig in Almere en ten tweede zijn er thuiswerkers die

belasting afdragen.) Volgens de exploitanten maakt illegaal thuiswerk de markt kapot.

Samenvattend blijkt de controle van vergunde bedrijven door de GGD en politie sinds 2011 goed op gang te zijn gekomen. Bij de Gemeente zelf is er een signaal vanuit medewerkers van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving dat men kwantitatief en kwalitatief beperkt is in de bezetting. Er is enkel controle op vergunde bedrijven; de onvergunde tak van de seksuele dienstverlening komt niet aan bod. Waar dit niet-vergunningplichtig thuiswerk betreft, is dat volgens het prostitutiebeleid niet nodig - hierin staat dat de Gemeente met thuisprostitutie “niet direct bemoeienis” heeft (Nota Prostitutiebeleid Almere 2000: 13) - maar het is de vraag in hoeverre een vergunningbeleid zinvol is zonder controle op bedrijven die zich ten onrechte aan de vergunningplicht onttrekken. Deze vraag wordt overigens ook buiten Almere en nationaal gesteld.

7.6 Het sociale vangnet: relevante organisaties

Almere heeft geen organisatie of instelling die zich speciaal richt op informatieverstrekking of hulpverlening aan mannen en vrouwen werkzaam in de seksuele dienstverlening (zoals bijvoorbeeld De Rode Draad in Amsterdam). Ook is er in Almere geen specifieke opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn geworden van mensenhandel (interview Co-Mensha, oktober 2010). Verschillende organisaties die zich in eerste instantie richten op andere sociale fenomenen en problematiek, komen echter in hun werk wel in aanraking met sekswerkers. Hieronder noemen wij er enkele⁵⁶.

De GGD komt vooral op twee manieren met sekswerkers contact: via de Technische Hygiënezorg, die controles uitvoert op hygiëne en veiligheid in vergunde seksinrichtingen en daarover de Gemeente adviseert, en via het SOA-spreekuur, waar vrouwen en mannen vrijblijvend informatie en advies krijgen en zich kunnen laten testen op HIV- en Hepatitis-besmetting. Dit laatste onderdeel heeft tot doel de preventie van SOA's en BOA's⁵⁷. Deze diensten voor sekswerkers bevinden zich in een beginstadium; voorheen deed de GGD niet zoveel met het onderwerp ‘prostitutie’. Dit is het eerste jaar dat de controles van vergunde bedrijven plaatsvinden. De ervaringen zijn goed:

⁵⁶ Naast deze organisaties zouden andere hulpverleners te maken kunnen krijgen met (onvergunde) sekswerkers, zoals huisartsen, maatschappelijk werkers, buurtregisseurs en wijkagenten.
⁵⁷ Respectievelijk: Seksueel Overdraagbare Aandoeningen en Bloed Overdraagbare Aandoeningen.

Sleutelrespondent 1: “Mensen zijn over het algemeen heel blij dat we komen. Er waren bij die bedrijven wel eens mensen van de GGD geweest, maar daar hoorden ze dan verder niets meer van. Ze wisten niet wat ze bij ons konden halen. Zo’n controle geeft een bepaalde status aan het bedrijf, ook voor de dames die er werken, die krijgen de indruk dat ze een goede werkgever hebben.”

S2: “De controles [op SOA's en BOA's] zijn gratis en omdat [S1] naar de bedrijven toegaat voor die controles, hoeven ze niet op het spreekuur te zitten.”

S1: “De hepatitis-B prikken zijn gratis, voorlichtingsbrochures en heel populair zijn de gadgets die we uitdelen: tasje met condooms, glijmiddel, nagelveiltjes en sponsjes⁵⁸.”
(Dubbelinterview sleutelrespondenten GGD, maart 2011)

De GGD komt aldus met sekswerkers uit de vergunde sector in contact. Maar ook (onvergunde) zelfstandige, thuiswerkende sekswerkers kunnen bij de GGD terecht komen via het SOA-spreekuur, en dat gebeurt ook. Ze weten, van horen zeggen, via vriendinnen van het SOA-spreekuur of hebben het gevonden op internet. Het gaat hier vooral om sekswerkers die de weg naar de hulpverlening goed kennen, “vrouwen die geëxploiteerd worden en heroïnehoertjes zien we hier niet.” Volgens de sleutelrespondenten zijn geëxploiteerde vrouwen en slachtoffers van mensenhandel te dynamisch en mobiel; “het is echt een andere wereld, daar kom je niet bij.” De GGD heeft dan ook geen signalen van exploitatie of mensenhandel, maar geeft ook aan dat ze niet zeker zijn dat ze die zouden herkennen wanneer ze zich in hun werk zouden voordoen. Uit zaken van mensenhandel die de zedenpolitie heeft behandeld, blijkt dat slachtoffers daarvan wel degelijk met de GGD in contact zijn geweest (expertmeeting april 2011).

Een andere organisatie in Almere die met onvergunde seksuele dienstverlening in aanraking komt, is **Tactus**, de organisatie die zich bezighoudt met verslavingszorg. Tactus is sinds 1 januari 2010 in Almere geopend; daarvoor zat er 25 jaar lang een Consultatiebureau Alcohol en Drugs (CAD). Tactus heeft een behandelteam (hier vindt bijvoorbeeld ook internetbehandeling plaats), biedt sociale versla-

⁵⁸ Met een ‘sponsje’ of ‘Beppy’ kan de sekswerker doorwerken bij menstruatie. De gadgets zijn sponsorproducten van de fabrikant.

vingszorg aan langdurige en chronische verslaafden (methadonverstrekking, doorverwijzen en begeleiden in geval van ziekte, huiskameractiviteiten enzovoort) en heeft een straatteam dat verslaafden op straat opzoekt⁵⁹. Het laatste werkt samen met andere instanties, aan welke zij cliënten kan doorverwijzen, zoals de Inloop en de Dag- en Nachtopvang (DNO) van het Leger des Heils en het Vangnet & Advies van de GGD. Volgens de sleutelrespondenten (dubbelinterview september 2010; informele gesprekken april 2011 en telefonisch interview april 2011) is het aantal vaste cliënten van Tactus Almere, vergeleken met landelijke cijfers, maar klein; ook Benschop et al (2007) concluderen dat de groep dak- en thuislozen en verslaafden in Flevoland niet erg omvangrijk is. De vaste groep bestaat uit meer mannen dan vrouwen, maar de sleutelrespondenten schatten in dat zij ook een min of meer vaste groep van ongeveer twintig tot dertig vrouwen hebben. De laatste komen voor de methadonverstrekking maar blijven - in tegenstelling tot de mannen - niet 'hangen' voor een kop koffie of een gesprek. Op het moment van dit onderzoek volgen tachtig patiënten een behandeling met medicatie bij de sociaal verpleegkundige van Tactus, waarvan (geschat) twintig vrouwen en zestig mannen.

Bij de werknemers van Tactus is er bekend dat onder de groep verslaafde vrouwen én mannen zogenaamde randprostitutie plaatsvindt (zie hoofdstuk 5, paragraaf 5.6). Ook komt het volgens de sleutelrespondenten voor dat verslaafde mannen hun vriendinnen laten werken om beider verslaving te kunnen betalen. Dit kan in overeenstemming gebeuren, maar ook vindt er volgens hen misbruik, bepaalde vormen van dwang en exploitatie plaats. Tekenen die wijzen op meer commerciële vormen van seksuele dienstverlening zijn er op het moment van het onderzoek niet, volgens de sleutelrespondenten, en zij kennen die in Almere ook niet uit het verleden. Maar zij geven tevens aan dat het lastig is om echt zicht te krijgen op de randprostitutie binnen deze groep: "Dat is heel erg verborgen, daar praten ze niet over" en: "over het misbruik binnen een gebruikersrelatie wordt door vrouwen niet openlijk gesproken." Bovendien zeggen de sleutelrespondenten dat zij door een bepaalde bril naar hun cliënten kijken, namelijk die van de verslavingsproblematiek. Volgens hen kan dat ertoe leiden dat eventuele signalen van commerciële seksuele dienstverlening en/of dwangsituaties daarbinnen of binnen de randprostitutie, hen zouden ontgaan.

Een organisatie waar Tactus veel mee samenwerkt en van wie de cliëntpopulatie deels overlapt,

is het **Leger des Heils** (LdH). Vlakbij het centraal station van Almere is het hoofdkantoor gevestigd en het inloopcentrum met een zitkamer voor dak- en thuislozen. Bij de medewerkers is het bekend dat sommige vrouwen uit de cliëntpopulatie met randprostitutie in hun verslavende middelen voorzien. Deze vrouwen maken daarvoor wel eens gebruik van de faciliteiten van het LdH; ze bieden er aan om mannen te pijpen voor 7,50 euro. Volgens een sleutelrespondent betreft het vooral autochtone Nederlandse vrouwen. Ze hebben vaak een 'maatje' die hen onderhoudt in ruil voor seks.

Voor dit onderzoek is tevens gesproken met een sleutelrespondent (interview september 2010) van het **Steunpunt Huiselijk Geweld Flevoland**. Het Steunpunt biedt gespecialiseerde hulp aan daders, slachtoffers en bijstaanders van (onder andere) seksueel geweld. Cliënten kunnen zich zowel voor actuele misbruiksituaties aanmelden, alsook voor de verwerking van ervaringen uit het verleden. De aanmelding kan direct door de cliënt plaatsvinden, of via een doorverwijzing door derden. Het Steunpunt biedt individuele therapie, ondersteuning bij een eventuele aangifte en relatie- en partnersgesprekken⁶⁰. Het Steunpunt heeft meerdere cases waarin vrouwen door hun partner 'uitgeleend' worden aan derden; soms zien de vrouwen dat zelf als 'een cadeau voor mijn vriend'. Bij dergelijke cases wordt niet direct aan betaalde seksuele dienstverlening/prostitutie gedacht, omdat de betrokken vrouwen vaak zelf niet weten of hun vriend daarvoor ook een vergoeding ontvangt. De loverboy-problematiek is bij het Steunpunt eveneens bekend. Tenslotte heeft het Steunpunt een aantal cases die zij classificeren als 'misbruik en verkrachting'. Op onze vraag of zich binnen die categorie mogelijk ook gevallen van misbruik bevinden die binnen een kader van (rand) prostitutie of mensenhandel hebben plaatsgevonden, antwoordt de sleutelrespondent dat dit zou kunnen. Net als bij Tactus wordt er bij het Steunpunt met een bepaalde bril op naar de problematiek van cliënten gekeken: die van huiselijk geweld en misbruik. Daarbij is er geen directe focus op fenomenen als (rand) prostitutie of mensenhandel.

Een organisatie in Almere die van belang kan zijn in de melding van misstanden binnen de seksuele dienstverlening, ook al biedt zij geen hulpverlening aan sekswerkers, is het **Advies & Meldpunt Kindermishandeling Flevoland**. Dit Meldpunt, dat intensief samenwerkt met Bureau Jeugdzorg Flevoland, geeft advies en onderzoekt (vermoedelijke) situaties van kindermishandeling en brengt de juiste hulpverlening op gang⁶¹. Het kan voorkomen dat

⁵⁹ Zie de website: www.tactus.nl, voor het volledige dienstenaanbod..

⁶⁰ Zie: www.huiselijkgeweldflevoland.nl voor het gehele dienstenaanbod.

⁶¹ Zie: www.amk-nederland.nl voor meer informatie.

aldus meldingen binnenkomen die met (rand)prostitutie of betaalde seksuele dienstverlening hebben te maken, bijvoorbeeld wanneer melders zich zorgen maken om de invloed van seksuele dienstverlening van ouders op hun kinderen. Zulke meldingen komen niet zo vaak voor volgens de sleutelrespondent van het AMK (interview oktober 2010), zij schat ongeveer één keer per maand. Wat vaker voorkomt, zijn meldingen van loverboy-problematiek; er wordt dan een jongere (vooral meiden van 15-16 jaar) aangemeld waarop geen grip meer is⁶². Bij het AMK komen ook wel eens meldingen binnen waar huiselijk geweld en prostitutie samen in beeld komen. In dergelijke gevallen blijkt de ‘echtgenoot’ vaak pooier. De sleutelrespondent noemde hiervan één concreet voorbeeld (zie Hoofdstuk 6, paragraaf 6.2). Samenvattend wordt duidelijk dat hoewel het niet heel vaak voorkomt, het AMK signalen kan ontvangen van onvergunde seksuele dienstverlening, misstanden daarbinnen en/of mensenhandel. Zij werkt dan ook regelmatig samen met het Steunpunt Huiselijk Geweld. Ook is er een goed contact met de politie en met de GGz.

Op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg is er in Almere een centrum voor volwassenen- en ouderenpsychiatrie: de Meregwaard, dat deel uitmaakt van de **GGz Centraal**. Dit centrum biedt hulp bij ‘ernstige psychische en psychiatrische problemen’⁶³. In het kader van dit onderzoek hebben wij gesproken met een lid van de cliëntenraad (die de belangen van patiënten van De Meregwaard behartigt) die als bijstaander heeft verteld over een vorm van randprostitutie binnen de cliëntengroep van de GGz, die volgens haar door behandelaars meestal niet als prostitutie herkend en gesignaleerd wordt. In de GGz opvang heeft zij verschillende vrouwen leren kennen die voor zekerheid, bescherming of financiële ondersteuning een relatie aangaan die in seksueel opzicht misbruikend is en een grote afhankelijkheid impliceert. Binnen de behandeling wordt hierover onvoldoende gesproken, meent zij, en als dit gebeurt dan is dat op een ‘medicaliserende manier’ - “vrouwen worden beschouwd als depressief of lijdend aan een persoonlijkheidsstoornis” (interview ‘betrokkene’, november 2010). Er is volgens haar een hoge drempel onder patiënten van GGz-instellingen om hierover te praten en haar indruk is dat dit te maken heeft met het taboe dat binnen de GGz heerst om over prostitutiezaken te praten. Omdat het hier slechts

62 Aangezien deze jongeren prostitutie problematiek buiten de reikwijdte van dit onderzoek viel, is hierop niet verder ingegaan. Het moge duidelijk zijn dat voor het ontvangen van zulke meldingen, het AMK een centrale speler is.

63 Zie: www.ggzcentraal.nl/merken/de-meregaard/de-meregaard voor meer informatie.

om één signaal gaat, kan onmogelijk vastgesteld worden of dit inderdaad het geval is. Echter, een herkenbaar en terugkerend element in verschillende interviews met hulpverleningsinstanties, dat ook in bovenstaande indrukken van deze cliënt van de GGz aan de orde lijkt, is het ‘opdelen’ van problematiek waarmee cliënten te maken krijgen. Hiermee wordt bedoeld dat de omvangrijke problematiek van een cliënt door iedere hulpinstantie wordt bekeken door de bril van de eigen expertise. Dit is, zogezegd, meestal geen ‘rode bril’.

Tekenen dat misstanden met randprostitutie, commerciële seksuele dienstverlening of mensenhandel te maken hebben, kunnen zo onopgemerkt blijven. Dit laatste verklaart mogelijk ook waarom een groot aantal instanties (binnen de GGz, forensische psychiatrie, vluchtelingenwerk en andere), welke wij via email en telefonisch benaderden met het verzoek om een gesprek, vertelden dat de door ons genoemde problematiek zich bij hen niet voordeed⁶⁴.

Tijdens de expertmeeting in het kader van dit onderzoek (april 2010) bleek dat de meeste participanten (en in het bijzonder: GGD, Tactus en de expert Mensenhandel van de Politie Flevoland) van mening waren dat het sociale vangnet voor sekswerkers en (rand)prostituees op dit moment ontoereikend is.

Sleutelrespondent (S)1: “Vanuit de Gemeente is het belangrijk dat je het goed regelt voor deze groep. Als je zoiets als een P&G in Almere kunt realiseren... bijvoorbeeld twee middagen in de week.”

S2: “Ook uitstaptrajecten [zijn gewenst]. Nu moeten ze daarvoor naar Utrecht of Amsterdam.”

S3: “Crisisopvang voor prostituees. We hebben zelfs geen één bed. Je kunt ze toch moeilijk mee naar huis nemen!”
(Expertmeeting, april 2010)


Daarnaast bleek uit de expertmeeting (april 2011) en tijdens de interviews in het kader van dit onderzoek een grote bereidheid en bevoegdheid van verschillende partners in de uitvoering van het prostitutiebeleid, alsmede van organisaties die vanwege hun werkzaamheden te maken krijgen met de Almeerse seksscape, om in Almere een ‘gezonde’ seksscape te realiseren. In de expertmeeting bleek onder de participanten bovendien behoefte aan uitwisseling van informatie en diensten (e.g. onder-


64 Daarbij gold waarschijnlijk tevens een angst om vertrouwelijke gegevens te moeten uitwisselen, of angst voor een negatief imago.

linge voorlichting, het 'kwijt kunnen' van signalen van misstanden et cetera), alsmede aan een aanspreekpersoon binnen de Gemeente om dergelijke initiatieven mogelijk te maken en uitwisseling te faciliteren.

 **Het Almeerse prostitutiebeleid geeft ruime mogelijkheden voor de vestiging van vergunde seksinrichtingen. Toch is de vergunde seksbranche in een stad van deze grootte beperkt. Hieraan liggen volgens betrokkenen (exploitanten, sekswerkers en medewerkers van de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving) vooral het feit dat bestaande bestemmingsplannen (nog) geen ruimte bieden voor de vestiging van seksinrichtingen en de complexiteit van de vergunningaanvraag ten grondslag.**

 **De handhaving van het prostitutiebeleid is sinds 1 januari 2011 bij de GGD en de politie goed van de grond gekomen. Er zijn signalen binnen de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de Gemeente van een kwalitatief tekort aan know-how met betrekking tot deze sector, en een kwantitatieve beperking van menskracht. Hierdoor wordt er op gemeentelijk niveau volgens hen onregelmatig gehandhaafd en is geen tijd voor onderzoek naar onvergunde (vergunningplichtige) vormen van seksuele dienstverlening.**

 **Er zijn in Almere geen gespecialiseerde instanties voor hulpverlening en informatie-verstrekking aan sekswerkers, noch zijn er voor deze groep opvangvoorzieningen.**

 **De meeste instanties die mogelijk met onvergunde sekswerkers en/of met slachtoffers van mensenhandel/ seksuele exploitatie in aanraking komen, zeggen signalen van (met name) mensenhandel niet te zullen herkennen als die zich in hun werk voordoen.**

8 Conclusies

In dit rapport hebben wij verslag gedaan van het fenomeenonderzoek naar seksuele dienstverlening in Almere. Dit onderzoek bezag de vragen hoe de lokale seksscape (het ‘landschap’ van seksuele dienstverlening en betrokken actoren daarbinnen) er in Almere uitziet tegen de achtergrond van het profiel van een jonge suburbane stad; wat de aard is van de onvergunde seksuele dienstverlening daarbinnen; en welke beleidsdilemma’s deze onvergunde dienstverlening mogelijk met zich meebrengt.

De belangrijkste conclusies daaruit zijn, in de eerste plaats, dat Almere een mager aanbod heeft van vergunde seksuele dienstverlening. Hoewel het prostitutiebeleid van Almere uit 2000 voldoende aanknopingspunten biedt voor het toestaan van seksbedrijven in de stad, zijn er momenteel vijf vergunde bedrijven, waarvan slechts twee waar feitelijk sekswerk plaatsvindt. Bestemmingsplannen zijn (nog) niet ingericht op het toestaan van seksinrichtingen. Ook wordt de vergunningaanvraag procedure als ingewikkeld en langdurend ervaren.

Ten tweede zijn in de onvergunde sector verschillende actoren gevonden (massagesalons, randprostitutie binnen de verslaafdenscene en (mobiele) thuiswerkers, waaronder zelfstandige erotische masseuses). In Almere domineren thuiswerkers de onvergunde sector; wij hebben er 120 geteld (cyberonderzoek) maar dit aantal ligt waarschijnlijk hoger. Binnen de groep zijn drie typen te onderscheiden: de ‘bijverdiener’, de ‘professional’ en de ‘hobbyist/ sociale dienstverlener’. Binnen de groep thuiswerkers hebben wij geen signalen van uitbuiting of schrijnende misstanden gevonden. Ook komen over thuiswerk weinig overlastklachten binnen bij de Gemeente. Er is geen reden aan te nemen dat er een dringende behoefte bestaat aan hulpverlening onder de (niet-verslaafde) thuiswerkers.

In de derde plaats hebben wij in dit onderzoek zelf geen zaken van mensenhandel gevonden. Almere lijkt geen bijzondere positie in te nemen waar het mensenhandel betreft.

Ten slotte blijken er in Almere, zoals in de meeste steden, geruchten te bestaan over prostitutie die op bepaalde locaties zou plaatsvinden. Het bezoeken

van deze locaties maakte deel uit van dit onderzoek; er is op verschillende plaatsen tevens met bezoekers daarvan gesproken. De meeste plaatsen bleken vooral homo ontmoetingsplekken en plekken voor recreatieve buitenseks; op één plek na konden wij op geen van deze plekken het signaal van onvergund sekswerk bevestigen.

Aandachtspunten

Op grond van en in toelichting op deze bevindingen, signaleren wij een aantal aandachtspunten:

- De verslaafde groep thuiswerkers blijkt kwetsbaar voor misbruik en exploitatie vanwege de relatieve onzichtbaarheid van dit sekswerk (onder andere door gebrek aan voorzieningen), afhankelijkheidsrelaties en de fysieke en mentale conditie van de sekswerker. Deze problematiek vraagt meer aandacht.
- De Gemeentelijke regels ten aanzien van thuisprostitutie zijn duidelijk in het prostitutiebeleid (thuisprostitutie heeft geen vergunningplicht en de Gemeente heeft hier ‘niet direct bemoeienis mee’) maar niet in de uitvoering daarvan en de informatieverstrekking erover naar thuiswerkers, hetgeen onder hen verwarring schept.
- In het Prostitutiebeleid wordt gesproken van het streven naar een ‘actief regulerend beleid’. De controle op de vergunde sector bij politie en GGD is goed op gang sinds dit jaar. Op Gemeentelijk niveau is de handhaving enkel reactief; er is geen pro-actieve controle op bedrijven die vergunningplichtig zijn maar geen vergunning aanvragen (en dus ‘illegaal’ werkzaam zijn).
- In dit onderzoek hebben wij geen mensenhandelzaken gevonden, maar dat wil niet zeggen dat het fenomeen in Almere niet bestaat; die conclusie wordt weerlegd door secundaire gegevens van politie in dit onderzoek. Nader wetenschappelijk onderzoek naar dit fenomeen met andere dan de door ons gebruikte methodes (bijvoorbeeld dossieronderzoek) kan leiden tot meer inzicht in de specifieke betrokkenheid van Almere hierin. Het niet vinden van mensenhandel kan bovendien gemakkelijk leiden tot de idee dat georganiseerde misdaad zich in Almere niet voordoet. Dit kan op grond van onze data niet worden geconcludeerd; georganiseerde misdaad houdt zich met méér

bezig dan met mensenhandel alleen. Ook in dit verband kan verder onderzoek tot meer inzicht leiden in, bijvoorbeeld, de vraag hoe lokale drugs-handel zich verhoudt tot uitbuitingssituaties in de randprostitutie binnen de verslaafdenscene.

- Gezien het specifieke profiel van Almere als jonge stad in ontwikkeling en de fysieke nabijheid van Amsterdam, lijkt oplettendheid ten aanzien van situaties van uitbuiting binnen de seksbranche, mensenhandel en daarmee samengaande vormen van georganiseerde misdaad legitiem. Daarin is het signaal van belang dat medewerkers van verschillende hulpinstanties, alsmede binnen de Gemeente zeggen signalen van mensenhandel mogelijk niet te kunnen herkennen.

Ten slotte

De lokale seksscape van Almere toont op dit moment, en voor zover met door ons gehanteerde methoden te observeren, geen schrijnende misstanden binnen de onvergunde sector. Actieve oplettendheid voor dergelijke misstanden is echter van belang gezien de nabijheid van Amsterdam en het specifieke profiel van Almere als jonge, snelgroeiende stad.

Bibliografie

- Aas, K. Franko (2007) *Globalization and Crime*. Los Angeles: Sage.
- Agustin, L.M. (2007) *Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. London: Zed Books.
- Appadurai, A. (1996) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- APV (2011) Algemene Plaatselijke Verordening Almere 2011. Almere: Gemeente Almere.
- Barendregt, C. & Wits, E. (2009) *Chronisch problematische verslaafden in Flevoland. Problematiek en behoefte aan woonzorg, laagdrempelige voorzieningen en dagbesteding*. Rotterdam: IVO.
- Beck, U. (1999) *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.
- Benschop, A., Place, S., Wouters, M. & Korf, D.J. (2007) *Flevomonitor 2006; Kwetsbare groepen en huiselijk geweld*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Berg, J. Franke, S. & Reijndorp, A. (2007) *Adolescent Almere: hoe een stad wordt gemaakt*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Best, J. & Horiuchi, G.T. (1985) The Razor Blade in the Apple. The Social Construction of Urban Legends. *Social Problems* 32: 488-92.
- Bossenbroek, M. & Kompagnie, J.H. (1998) *Het mysterie van de verdwenen bordelen. Prostitutie in Nederland in de negentiende eeuw*. Plaats: Uitgeverij Bert Bakker.
- Boutellier, H. (2002) *De veiligheidsutopie: hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Brennan, D. (2004) Women Work, Men Sponge, and Everyone Gossips: Macho Men and Stigmatized/ing Women in a Sex Tourist Town. *Anthropological Quarterly*, 77 (4): 705-733.
- Brunovskis A. & Surtees R (2008) Agency or illness - the conceptualization of trafficking: victims' choices and behaviors in the assistance system. *Gender, Technology and Development*, 12(1):53-76.
- Burger, P. (2008) De levenskracht van marginale verhalen over misdaad. Moderne sagen, ostension en culturele criminologie. In: Siegel, D., Bovenkerk, F. & Van Gemert, F. (eds.) *Culturele Criminologie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers: 83-96.
- CBS (2009) *Gemeente op maat: Almere*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chanfrault-Duchet, M. (1991) Narrative Structures, Social Models, and Symbolic Representation in the Life History. In: Berger Gluck, S. & Patai, D. (eds) *Women's Worlds: The Feminist Practice of Oral History*. New York: Routledge.
- Daalder, A.L. (2007) *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod*. WODC, Den Haag.
- Davies, J. (2009) 'My name is not Natasha'. *How Albanian Women in France use trafficking to overcome social exclusion (1998-2001)*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Deben, L. & Schuyt, K. (2000) *Social cohesion in Almere. Soocial relationships in a young city*. Amsterdam: Het Spinhuis Publishers.
- Decorte, T. & Zaitch, D. (2009) *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminology*. Leuven: Acco.
- Ebbe, O.N.I. & Das, D.K. (2008) *Global Trafficking in Women and Children*. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Foppen, C. & Snel, R. (2010) *Modern pooierschap. Een fenomeenonderzoek naar loverboys in de regio Flevoland*. Stafdienst Politie Beleidsondersteuning.
- Gemeente Almere (2000) *Nota Prostitutiebeleid Almere*. Almere: Gemeente Almere.
- Goderie, M. & Boutellier, H. (2006) *Prostitutie in Rotterdam*. Utrecht: Verweij Jonker Instituut.

- Hammersley, M. & P. Atkinson (1992) *Ethnography. Principles in Practice*. London: Routledge.
- Intraval (2010) *Evaluatie opheffing bordeelverbod Nijmegen*. Groningen: Copy-Copy Groningen.
- Janssen M. (2007) *Reizende sekswerkers: Latijns-Amerikaanse vrouwen in de Europese prostitutie*. Amsterdam: Het Spinhuis
- Kara, S. (2009) *Sex Trafficking. Inside the Business of Modern Slavery*. New York: Columbia University Press.
- Kempadoo, K. (2005) *Trafficking and Prostitution Reconsidered. New Perspectives on Migration, Sex Work, and Human Rights*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
- Korf, D.J., Ginkel, P. van & Wouters, M. (2004) *Je ziet het ze niet aan; zwerfjongeren in Flevoland*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J., Van Vliet, E., Knotter, J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone. Straatprostitutie en verborgen prostitutie in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Miller, D. (1992) Snakes in the greens and rumor in the inner city. *The Social Science Journal*, 29(4): 381-393.
- Moors, H., Rovers, B., Bruinsma, M. & Fijnaut, C. (2009) *Criminaliteit en veiligheid in Almere, 1984-2030*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Murray, A. (1998) Debt-Bondage and Trafficking: Don't Believe the Hype. In: Kempadoo, K. & Doezema, J. (eds.), *Global Sex Workers: Rights, Resistance, and Redefinition*. New York: Routledge.
- O'Connell Davidson, J. (2005) *Children in the Global Sex Trade*. Cambridge: Polity Press.
- O'Neill, M., Campbell, R., Hubbard, P., Pitcher, J. & Scoular, J. (2008) Living with the other: street sex work, contingent communities and degrees of tolerance. *Crime, Media, Culture* 4 (1): 73-93.
- Oude Breuil, B. (2008) 'Precious Children in a Heartless World'? The Complexities of Child Trafficking in Marseille. *Children & Society*, 22 (3): 223-234.
- Oude Breuil, B. & Rozema, R. (2009) Fatal Imaginations: Death squads in Davao City and Medellín compared. *Crime, Law & Social Change* 52: 404-424.
- Oude Breuil, B., Siegel, D., Van Reenen, P., Beijer, A. & Roos, L. (2011) Human trafficking revisited: legal, enforcement and ethnographic narratives on sex trafficking to Western Europe. *Trends in Organized Crime*, 14 (10): 30-46.
- Pitcher, J., Campbell, R., Hubbard, P., O'Neill, M. & Scoular, J. (2006) *Living and Working in Areas of Street Sex Work: From Conflict to Coexistence*. Bristol: The Policy Press.
- Sanders, T. (2005) *Sex Work: A Risky Business*. Collumpton: Willan.
- Sanders, T., O'Neill, M., & Pitcher, J. (2009) *Prostitution. Sex Work, Policy & Politics*. Los Angeles: Sage Publications.
- Siegel D. & Yesilgoz Y (2003) Natashas and Turkish men: new trends in women trafficking and prostitution. In: Siegel D, Van de Bunt H, Zaitch D (eds.) *Global organized crime. Trends and developments*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers: 73-84.
- Siegel, D. (2005) Recent trends in women trafficking and voluntary prostitution: Russian-speaking sexworkers in the Netherlands. *Transnational Crime*, 4 (1): 4-23.
- Siegel, D. (2009) Human Trafficking and Legalized Prostitution in the Netherlands. *Temida*, mart: 5-16.
- Ulijn, P. (2008) *Ik woon in Almere. De stad die geschiedenis maakt*. Schoorl: Uitgeverij Conserve.
- Zhang, S.X. (2009) Beyond the 'Natasha' story - a review and critique of current research on sex trafficking. *Global Crime*, 10(3):178-195.

Kranten & Internetbronnen

Almere Escort (z.d.) z.t. Zie: <http://www.almere-escort.nl/sex/>, geraadpleegd: april 2011.

AMK (z.d.) z.t. Zie: <http://www.amk-nederland.nl>, geraadpleegd: april 2011.

Amsterdams Stadsblad (8 april 2010) *Bezwaren tegen komst privéhuus* Poldervlak. Zie: <http://www.amsterdamsstadsblad.nl/almere/ondernemersnieuws/artikel/1123043/bezwaren-tegen-komst-privéhuus-poldervlak.aspx>, geraadpleegd: april 2011.

Belastingdienst (z.d.) z.t. Zie: http://www.belastingdienst.nl/zakelijk/ondernemen_hulp/ondernemen_hulp-17.html, geraadpleegd: april 2011.

Boomkens, R. (18 november 2009) *De stad wordt aangeharkt, maar onkruid kruipt... Essay vertrutting Amsterdam*. De Groene Amsterdammer. Zie: <http://www.groene.nl/2009/47/de-stad-wordt-aangeharkt-maar-het-onkruid-kruipt>, geraadpleegd: april 2011.

CBS statline (z.d.) z.t. Zie: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/home/default.htm>, geraadpleegd: april 2011.

Chelsea Unlimitations (z.d.) z.t. Zie: <http://www.sm-almere.nl>; <http://www.studiochelsea.net>; <http://www.sm-rotterdam.nl>, geraadpleegd: april 2011.

Eerste Kamer (z.d.) z.t. Zie: http://www.eerste-kamer.nl/wetsvoorstel/32211_wet_regulering_prostitutie#p0, geraadpleegd: mei 2011.

Gemeente Almere (z.d.) z.t. Zie: http://www.almere.nl/de_stad/actueel/feiten_en_cijfers/content/_pid/kolom1-1/_rp_kolom1-1_elementId/1_64954, geraadpleegd: april 2011.

GGZ Centraal (z.d.) z.t. Zie: <http://www.ggzcentraal.nl/de-meregaard/de-meregaard>, geraadpleegd: april 2011.

Huiselijk Geweld Flevoland (z.d.) z.t. Zie: <http://huiselijkgeweldflevoland.nl>, geraadpleegd: april 2011.

Kinky (z.d.) z.t. Zie: <http://www.kinky.nl>, geraadpleegd: april 2011.

Masseur aan de deur (z.d.) z.t. Zie: <http://www.masseuraandedeur.nl/>, geraadpleegd: april 2011.

Nieuwsuur (3 januari 2011) *Prostituees verzetten zich tegen de peespas*. Zie: <http://niewsuur.nl/onderwerp/209041-prostituees-verzetten-zich-tegen-de-peespas.html>, geraadpleegd: april 2011.

Nu.nl (26 oktober 2010) *Prostitutie verplaatst zich naar kapsalon's en sauna's*. Zie: <http://www.nu.nl/algemeen/2049189/illegale-prostitutie-in-massage-salons.html>, geraadpleegd: april 2011.

Nu.nl (11 februari 2011) *Parlement piekert over peespas*. Zie: <http://www.nu.nl/politiek/2437061/parlement-piekert-peespas.html>, geraadpleegd: april 2011.

Seksafspraak (z.d.) Zie: <http://www.seksafspraak.com/seksplaatsen/index.php?cat=11>, geraadpleegd: april 2011.

Soa Aids Nederland (z.d.) *Swing soa-vrij. Informatie voor swingers*. Zie: http://www.soaids.nl/veilig_vrijen/swingsoavrij, geraadpleegd: april 2011.

Tactus Verslavingszorg (z.d.) Zie: <http://www.tactus.nl>

Bijlage 1: Samenvatting

Aanleiding tot het onderzoek

Almere is een jonge en snel groeiende stad; in 2030 wordt een inwonertal van 350.000 verwacht (Moors c.s. 2009: 29). Verwacht wordt dat daarbij ook een grootsteeds criminaliteitsbeeld zal gelden, hetgeen aanleiding geeft om reeds nu kennis te vergaren over verschillende vormen van criminaliteit in Almere, teneinde preventief beleid te kunnen formuleren. Onderhavig onderzoek naar seksuele dienstverlening in Almere is uit deze behoefte voortgekomen. Op het moment van dit onderzoek heeft Almere vijf vergunde seksbedrijven. Almere heeft geen raamprostitutie en geen legale tippelzone. Bij de Gemeente leeft het vermoeden, gebaseerd op berichten over vergunde en onvergunde (en meer verborgen) vormen van seksuele dienstverlening in andere Nederlandse steden, dat een stad van de huidige grootte meer seksuele dienstverlening zal kennen dan die binnen de momenteel bekende, vergunde bedrijven. Een blik op internet bevestigt zulk vermoeden: alleen al op de advertentiesite kinky.nl bieden zich op een willekeurige doordeweekse dag rond de dertig sekswerkers (met name vrouwen) uit Almere aan voor commerciële seksuele dienstverlening (en dit is natuurlijk niet de enige site op dit gebied, noch het enige mediamedium om sekswerk aan te bieden). Dit onderzoek heeft als doel zowel de vergunde sector, als deze en andere vormen van onvergunde (en min of meer ‘verborgen’) seksuele dienstverlening in Almere te verkennen.

Onderzoeksvraag

Hoe ziet de lokale ‘seksscape’ van Almere eruit tegen de achtergrond van het profiel van een jonge, suburbane stad en wat is de aard (en geschatte omvang) van de onvergunde seksuele dienstverlening daarbinnen? Welke beleidsdilemma’s brengt deze onvergunde dienstverlening met zich mee?

Onder de term ‘seksscape’ wordt verstaan: het ‘landschap’ van seksuele dienstverlening, inclusief instanties en personen die met deze sector te maken krijgen. ‘Onvergunde seksuele dienstverlening’ is een brede categorie die verschillende vormen van seksuele dienstverlening omvat (zie ‘resultaten’). Er

is hier niet gekozen voor de term ‘prostitutie’ vanwege de stigmatiserende connotaties van de term, die mogelijk over het hoofd doen zien dat sekswerker in Nederland een legaal beroep is. Bovendien omvat ‘seksuele dienstverlening’ ook bedrijven waarbinnen geen feitelijk sekswerk plaatsvindt, zoals sekswinkels. Dat een bepaalde vorm van seksuele dienstverlening ‘onvergund’ is (er is geen vergunning voor aangevraagd of toegekend) betekent niet per se dat het ook ‘illegaal’ is; er zijn immers vormen van seksuele dienstverlening waarvoor geen vergunningplicht bestaat. In dat geval kan men op legale wijze onvergund sekswerk doen - mits men uiteraard geen andere regels overtreedt, zoals de belastingwet (bij ‘zwartwerken’) of regels vastgelegd in bestemmingsplannen. Ook is ‘vergunde’ seksuele dienstverlening niet per definitie legaal; wanneer binnen een vergund bedrijf de voorwaarden van de vergunning worden overtreden, is dit ‘illegaal’

Onderzoeksmethoden

Dit onderzoek vond plaats van augustus 2010 tot en met mei 2011. Er is gekozen voor een exploratieve, etnografische aanpak, waarbij alle vormen van onvergunde seksuele dienstverlening die via het veldwerk zijn aangetroffen of waarvan signalen werden opgevangen, nader zijn bestudeerd⁶⁵. Er hebben regelmatig nachtelijke observaties, evenals observaties gedurende de dag plaatsgevonden. De gebruikte methode van ‘participerende observatie’ hield in dat het onderzoeksteam aanwezig was in de ‘*scene of the action*’ en heeft gecommuniceerd met de daarin betrokken individuen: sekswerkers, (mogelijke) klanten, ‘*bystanders*’ (zoals taxichauffeurs, straatschoonmakers, uitsmijters et cetera), buurtbewoners en respondenten uit instanties die wegens de aard van hun werkzaamheden met sekswerkers in aanraking kunnen komen. Met ruim vijftig respondenten uit instanties heeft persoonlijk, telefonisch of email contact plaatsgevonden. Na cyberonderzoek zijn 120 sekswerkers telefonisch benaderd; met vijftien van hen zijn gesprekken gevoerd. Ook zijn gesprekken gevoerd met exploitanten van vergunde seksinrichtingen in Almere. Ten slotte maakten literatuuronderzoek, twee quickscans (respectieve-

⁶⁵ Een uitzondering is de zogenaamde loverboy-problematiek en jongensprostitutie. Deze vielen wegens tijdsbeperking buiten het kader van dit onderzoek.

lijk van het Kamer van Koophandel register en het klachtenmeldingen systeem van de Gemeente) en een expertmeeting deel uit van de onderzoeksmethoden.

Samenvatting resultaten

Hoofdstuk 2 De seksscape van Almere; dynamiek van een jonge stad

- Omringende steden (zoals Amsterdam, Utrecht, Amersfoort en Lelystad) beïnvloeden de dynamiek van de Almeerse *seksscape*. Clubs en salons trekken klanten van Almere naar omringende steden; sekswerkers uit Almere hebben gewerkt of werken nog in omringende steden in clubs, als escortdame of bij wijze van ‘uitstapje’ in de thuisprostitutie; en de dynamiek in de verslaafdenopvang in omringende steden beïnvloedt de randprostitutie binnen de Almeerse verslaafdenscene;
- Almere kent enerzijds een suburbane, buurtgerichte oriëntatie die een geringe tolerantie voor (zichtbaar) sekswerk met zich meebrengt. Claims om sekswerk te weren, worden onderbouwd met verwijzingen naar het potentiële effect van zulke activiteiten op (kleine) kinderen (dit wordt ook in studies buiten Nederland geobserveerd). Anderzijds groeit Almere snel en zien we ook een grotere tolerantie voor discrete seksuele dienstverlening die zich verder van de eigen leefomgeving afspeelt.

Hoofdstuk 3 Recreatieve buitenseks of onvergund sekswerk? ‘Urban legends’ nader beschouwd

- Door haar profiel als jonge stad in ontwikkeling, kent Almere veel zogenaamde ‘*non-places*’ - marginale plekken in de stad die (nog) geen duidelijke functie hebben - welke zich wellicht lenen voor buitenseks. In Almere bestaan verschillende geruchten over prostitutie op dergelijke plekken. Deze zeggen méér over de wijze waarop stadsbewoners hun sociale en fysieke omgeving interpreteren en de angsten en zorgen die zij op dat gebied ervaren, dan over de precieze aard van de sekscontacten die op deze *outdoor* locaties plaatsvinden.
- De bestudeerde buitenseks plaatsen in Almere bleken overwegend homo-ontmoetingsplaatsen en plaatsen waar recreatieve, vrijwillige en onbetaalde seks plaatsvindt. Op één plaats na, werden op deze plekken geen signalen gevonden voor onvergunde, betaalde seks. (Etnografisch vervolgonderzoek naar buitenseks en de rol van Almere’s bloeiende swingersscene daar-

binnen kan inzicht geven in de wijze waarop hierbinnen misstanden worden voorkómen of gereguleerd.)

Hoofdstuk 4 Vergunde seksinrichtingen in Almere

- Er zijn in Almere vijf vergunde seksinrichtingen, waarbij één vergunning nog niet in een seksinrichting heeft geresulteerd, en één bedrijf mogelijk niet meer actief is. Dit brengt het aantal actieve seksinrichtingen op drie. Deze betreffen: een seksshop, een escortbureau en een SM-club. Alle drie zijn (sinds kort) met enige regelmaat gecontroleerd door de Gemeente en/of GGD (technische hygiënezorg) en/of de zedenpolitie. Er zijn daarbij controles geen onregelmatigheden aangetroffen.
- Sekswerkers in vergunde bedrijven voelen zich doorgaans veilig in hun werk. Waar exploitanten het aanleveren van voldoende klanten als voordeel van het werken in een club/salon zien, benoemen sekswerkers dit ook als nadeel (nl. het afwerken van de één na de andere klant). Andere genoemde nadelen zijn de onkosten die zij maken (bovenop belastingafdracht en afdracht aan de club/salon/escortbureau) en concurrentie tussen sekswerkers.

Hoofdstuk 5 Thuiswerkers.

(Semi)legale seksuele dienstverlening

- Almere kent een bloeiende thuiswerkbranche van een observeerbare (ongeveer) 120 sekswerkers. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk hoger. Onder thuiswerkers worden hier ook zelfstandige erotische masseurs/ masseuses en individuele, zelfstandige sekswerkers die (ook) de klant op locatie bezoeken (ofwel: ‘mobiele thuiswerkers’, te onderscheiden van escort in de vergunde branche) verstaan.
- Binnen de groep thuiswerkers in dit onderzoek herkennen we drie typen: ‘bijverdieners’ (zij werken, vaak ‘zwart’, uit financiële noodzaak en houden het werk vaak verborgen); ‘professionals’ (zij zijn ervaren, adverteren intensief, werken veel en gedeeltelijk ‘wit’) en ‘hobbyisten/ dienstverleners’ (zij zijn wat ouder, ervaren, werken onregelmatig, ‘wit’ of deels ‘wit’, houden het werk niet verborgen en zien het als hobby of sociale dienstverlening).
- Veel thuiswerkers hebben voorheen binnen vergunde seksinrichtingen/ escort gewerkt. Zij gaan thuiswerken omdat dit hun voordelen biedt, zowel financieel als de werkomstandigheden betreffend (zij vinden thuiswerken meer ‘relax’, de werktijden meer flexibel en zijn

‘eigen baas’). In dit onderzoek zijn binnen bovengenoemde typen van thuiswerk geen vormen van exploitatie gevonden. Er is voor sommige thuiswerkers (m.n. ‘bijverdieners’) wel sprake van financiële afhankelijkheid en het verborgen houden van werkzaamheden. Thuiswerkers voelen zich veilig in hun werk en zeggen weinig vervelende ervaringen met klanten te hebben gehad. Zij hebben verschillende manieren om met risico’s om te gaan, zoals het ‘screenen’ (en eventueel weigeren) van de klant en het informeren van een contactpersoon vóór en na het werk.

- Randprostitutie binnen de verslaafdenscene komt voor bij zowel verslaafde mannen als vrouwen. In Almere is dit een vorm van (mobiel) thuiswerk. Deze groep is kwetsbaar voor exploitatie en misbruik vanwege de relatieve onzichtbaarheid van dit sekswerk (o.a. door gebrek aan voorzieningen), afhankelijkheidsrelaties en de vaak slechte fysieke en/of mentale conditie.

Hoofdstuk 6 Onvergonde, ‘verborgen’ seksuele dienstverlening in Almere

- Erotische massagesalons zijn niet eenvoudig te onderscheiden van reguliere massagepraktijken. Bovendien is er binnen deze sector verwarring ten aanzien van de term: deze scheert salons met méér dan één werknemer en zelfstandig werkende erotisch masseuses /masseurs over één kam, terwijl die laatste groep in alle opzichten lijkt op ‘thuis prostitutie’.
- In dit onderzoek zijn onder de onderzochte groepen sekswerkers geen signalen gevonden van mensenhandel. De politie doet wel melding van een aantal mensenhandelzaken. Gezien de gunstige logistiek in Almere en de snelle groei van de stad, alsmede de nabijheid van Amsterdam en het steeds restrictiever prostitutiebeleid aldaar, is actieve oplettendheid geboden ten aanzien van het fenomeen mensenhandel (gedwongen seksuele exploitatie).

Hoofdstuk 7 Het huidige Almeerse prostitutiebeleid en de weerbarstige praktijk

- Het Almeerse prostitutiebeleid geeft ruime mogelijkheden voor de vestiging van vergunde seksinrichtingen, maar de vergunde seksbranche is mager. Hieraan liggen volgens respondenten (exploitanten, sekswerkers en medewerkers binnen de Gemeente) het gebrek aan ruimte binnen bestaande bestemmingsplannen voor de vestiging van seksinrichtingen en de complexiteit van de vergunningaanvraag ten

grondslag.

- De handhaving van het prostitutiebeleid is sinds 1 januari 2011 bij de GGD en de politie goed van de grond gekomen. Op Gemeentelijk niveau wordt reactief gehandhaafd; er is geen sprake van pro-actief onderzoek naar en controle van bedrijven die vergunningplichtig zijn maar geen vergunning hebben (en die dus ‘illegaal’ werkzaam zijn).
- Er zijn in Almere geen gespecialiseerde instanties voor hulpverlening en informatieverstrekking aan sekswerkers, noch zijn er voor deze groep opvangvoorzieningen.
- Medewerkers van instanties die mogelijk met onvergonde sekswerkers en/of met slachtoffers van mensenhandel/ seksuele exploitatie in aanraking komen, zeggen signalen van (met name) mensenhandel mogelijk niet te zullen herkennen als die zich in hun werk voordoen.

Conclusies

Almere heeft een mager aanbod van vergunde seksuele dienstverlening. Hoewel het prostitutiebeleid van Almere uit 2000 voldoende aanknopingspunten biedt voor het toestaan van seksbedrijven in de stad, zijn er momenteel vijf vergunde bedrijven, waarvan slechts twee waar feitelijk sekswerk plaatsvindt. Bestemmingsplannen zijn (nog) niet ingericht op het toestaan van seksinrichtingen. Ook wordt de vergunningaanvraag procedure als ingewikkeld en langdurend ervaren.

In de onvergonde sector zijn verschillende actoren gevonden -massagesalons, randprostitutie binnen de verslaafdenscene en (mobiele) thuiswerkers, waaronder zelfstandige erotische masseuses. In Almere domineren thuiswerkers de onvergonde sector; wij hebben er 120 geteld (cyberonderzoek) maar dit aantal ligt waarschijnlijk hoger. Binnen de groep thuiswerkers hebben wij geen signalen van uitbuiting of schrijnende misstanden gevonden. Ook komen over thuiswerk weinig overlastklachten binnen bij de Gemeente. Er is geen reden aan te nemen dat er een dringende behoefte bestaat aan hulpverlening onder de (niet-verslaafde) thuiswerkers.

In dit onderzoek hebben wij zelf geen zaken van mensenhandel gevonden. Dossieronderzoek van politiezaken maakte geen deel uit van dit onderzoek (zie ‘aandachtspunten’ hieronder). Almere lijkt geen bijzondere positie in te nemen waar het mensenhandel betreft.

Ten slotte blijken er in Almere, zoals in de meeste steden, geruchten te bestaan over prostitutie die op bepaalde locaties zou plaatsvinden. Het bezoeken van deze locaties maakte deel uit van dit

onderzoek; er is op verschillende plaatsen tevens met bezoekers daarvan gesproken. De meeste plaatsen bleken vooral homo ontmoetingsplekken en plekken voor recreatieve buitensex; op één plek na konden wij op geen van deze plekken het signaal van onvergund sekswerk bevestigen.

Aandachtspunten

Op grond van deze bevindingen, signaleren wij een aantal aandachtspunten:

- De verslaafde groep thuiswerkers is kwetsbaar voor misbruik en exploitatie vanwege de relatieve onzichtbaarheid van dit sekswerk (onder andere door gebrek aan voorzieningen), afhankelijkheidsrelaties en de fysieke en mentale conditie van de sekswerker. Deze problematiek vraagt meer aandacht.
- De Gemeentelijke regels ten aanzien van thuisprostitutie zijn duidelijk in het prostitutiebeleid (thuisprostitutie heeft geen vergunningplicht en de Gemeente heeft hier ‘niet direct bemoeienis mee’) maar niet in de uitvoering en de informatieverstrekking naar thuiswerkers, hetgeen onder hen verwarring scheidt.
- In het Prostitutiebeleid wordt gesproken van het streven naar een ‘actief regulerend beleid’. Op Gemeentelijk niveau is de handhaving enkel reactief.
- In dit onderzoek hebben wij geen mensenhandelzaken gevonden, maar dat wil niet zeggen dat het fenomeen in Almere niet bestaat (die conclusie wordt weerlegd door secundaire gegevens van politie in dit onderzoek). Nader wetenschappelijk onderzoek naar dit fenomeen met andere dan de door ons gebruikte methodes (bijvoorbeeld dossieronderzoek) kan leiden tot meer inzicht in de specifieke betrokkenheid van Almere hierin. Het niet vinden van mensenhandel kan gemakkelijk leiden tot de idee dat georganiseerde misdaad zich in Almere niet voordoet. Dit kan op grond van onze data niet worden geconcludeerd (georganiseerde misdaad houdt zich met méér bezig dan met mensenhandel alleen). Verder onderzoek kan tot meer inzicht leiden in, bijvoorbeeld, de vraag hoe lokale drugshandel zich verhoudt tot uitbuitingssituaties in de randprostitutie binnen de verslaafdenscene.
- Gezien het specifieke profiel van Almere als jonge stad in ontwikkeling en de fysieke nabijheid van Amsterdam, lijkt oplettendheid ten aanzien van situaties van uitbuiting binnen de seksbranche, mensenhandel en daarmee samengaande vormen van georganiseerde misdaad legitiem. Daarin is het signaal van belang

dat medewerkers van verschillende hulpinstaties, alsmede binnen de Gemeente zeggens signalen van mensenhandel mogelijk niet te kunnen herkennen.

Tot slot

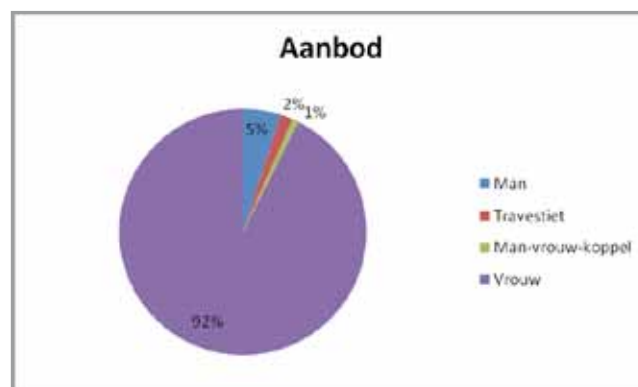
De lokale seksscape van Almere toont op dit moment, en voor zover met door ons gehanteerde methoden te observeren, geen schrijnende misstanden binnen de onvergunde sector. Actieve oplettendheid voor dergelijke misstanden is echter van belang gezien de nabijheid van Amsterdam en het specifieke profiel van Almere als jonge, snelgroeiende stad.

Bijlage 2: Cyberonderzoek

Als onderdeel van het onderzoek is gekeken naar het aanbod van thuiswerkers of sekswerkers op internet. Via het internet kunnen dames (en in mindere mate mannen en travestieten) op redelijk gemakkelijke wijze in contact komen met cliënten die op zoek zijn naar seksuele contacten (tegen betaling). Ervan uitgaand dat de advertenties op vrijwillige basis zijn gemaakt kunnen aanbieders van sekswerk op deze wijze veelal zelfstandig werken. Daarbij is er grote diversiteit in het aanbod, waardoor de groep lastig is te definiëren. Zo werken sommige aanbieders tegelijkertijd voor escortbedrijven, andere doen enkel erotisch (in de vorm van massages) en weer andere zijn slechts enkele uren per week beschikbaar, dan wel beschouwen het als een voltijdbaan. De motivatie van de sekswerkers blijft onduidelijk uit de advertenties: wordt het sekswerk als werk, bijverdienste of als hobby beschouwd? Tot de onderzoeksgroep zijn enkel diegene gerekend die seksuele (betaalde) contacten onderhouden met uitsluiting van diegenen die tot een escortbedrijf behoren of slechts een date zoeken.

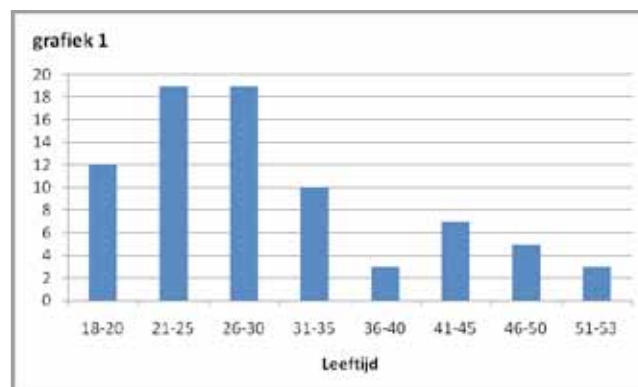
Er zijn in dit onderzoek verschillende websites geraadpleegd, waarvan de belangrijkste kinky.nl, sexjobs.nl en hookers.nl zijn. Op deze websites wordt expliciet vermeld dat het om betaald sekswerk gaat. Verder is gekeken naar datingsites zoals scoren.nl en lovedate.nl, waarbij is gezocht onder het kopje “erotisch contact”. Op deze datingsites wordt ook geadverteerd voor sekswerk zonder betaling. Het cyberonderzoek betreft enkel de advertenties waar specifiek melding werd gemaakt van betaald sekswerk. Het blijkt dat een groot aantal van de aanbieders adverteert op meerdere websites tegelijkertijd, waarbij soms de naam en/of het telefoonnummer is veranderd. Daarnaast wordt er door aanbieders van sekswerk niet continu geadverteerd: het kan zo zijn dat advertenties slechts worden geplaatst wanneer dit voor het individu goed uitkomt. De locatie waar het sekswerk plaatsvindt kan wisselen. Zo kan een individu zich na een periode verplaatsen tussen steden of werk aanbeiden op een andere locatie. In dit onderzoek zijn 120 sekswerkers geteld die actief zijn in Almere (dubbele advertenties eenmaal meegeteld). Hiervan zijn er zes man en twee travestiet. In deze bijlage zetten we hun leeftijden (figuur 1), opgegeven etnische achtergrond (figuur 2) en werklocatie (figuur 3) uiteen. Ook is gekeken

of men zelfstandig, in combinatie met een partner en/of met gebruikmaking van een tussenpersoon werkt.



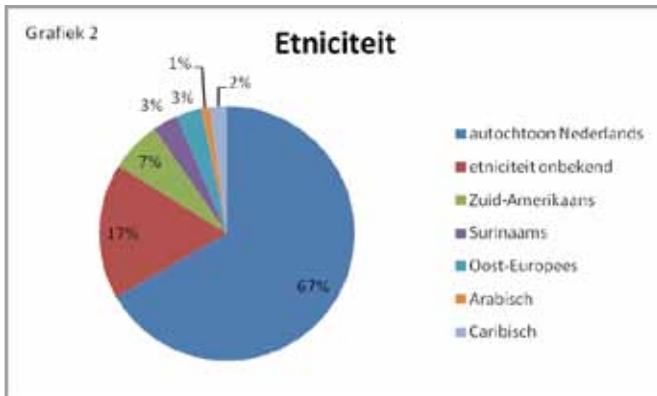
Leeftijd

Van de 120 adverterende personen gaven 78 individuen een leeftijd weer in de advertentie. De leeftijdsverdeling van die personen is weergegeven in grafiek 1. Zo is te zien dat een meerderheid tussen de leeftijd 18 en 31 jaar is. Het weergegeven van de leeftijd is echter niet altijd accuraat. Sommige advertenties zijn bijvoorbeeld gedateerd. Daarnaast zijn er ook gevallen waarbij de vrouwen zelf een jongere leeftijd opgeven dan wordt waargenomen door de cliënt (2 geregistreerde gevallen). De reden daartoe kan zijn dat jongere vrouwen meer cliënten krijgen; het is dus waarschijnlijk dat een deel van de vrouwen een jongere leeftijd vermeldt in de advertentie. De diversiteit in leeftijdscategorieën laat echter zien dat er een markt (en dus vraag) bestaat voor (naar) een veelheid aan leeftijdscategorieën.



Etniciteit

Een verdeling van de sekswerkers naar etniciteit is problematisch aangezien naar nationaliteit over het algemeen niet wordt verwezen tenzij als strategie in het werven van cliënten (“vurige Spaanse halfbloed”, “exotische Braziliaanse”, “echte Hollandse meid” et cetera). Van de in totaal 93 sekswerkers die naar etniciteit zijn ingedeeld, is 67% autochtoon Nederlands. Minder dan een kwart van de sekswerkers vermeldt (nog) een andere etnische achtergrond dan de Nederlandse.



Werklocatie

Sekswerkers of “thuiswerkers” kunnen op verschillende manieren afspreken met een cliënt. Een groot deel van de “thuiswerkers” ontvangt de cliënten daadwerkelijk in de eigen woonplaats. Ook zijn er gevallen waarin sekswerkers cliënten ontvangen in een woning die niet van hen is. Of een sekswerker een cliënt ontvangt in de eigen woonplaats of in de woning van iemand anders is niet altijd duidelijk op te maken uit de advertentie maar de locaties betreffen wel Almere zelf. Een ander deel ‘ontvangt’ cliënten in het huis van de cliënt of bijvoorbeeld in een auto. In deze gevallen kan de werkomgeving zich uitstrekken over de regio Flevoland.



Samenwerking

Over de wijze van werk (alleen, samen of met gebruik van een contactpersoon) is vrijwel geen informatie te achterhalen. Van de bestudeerde advertenties werd in vier gevallen door twee vrouwen tegelijkertijd geadverteerd en in één geval door twee mannen. Drie vrouwen gaven aan een vriendin te kunnen regelen voor een trio. Van de vier gevallen waar twee vrouwen samen adverteerden, waren twee advertenties voor twee zussen. Vier andere advertenties betroffen vrouwen die samen met hun mannelijke partner adverteerden: één als stel, en drie waarbij de man “toezicht” houdt. Ook zijn er gevallen waarin door een tussenpersoon een afspraak kan worden gemaakt: dit is bijvoorbeeld een vrouwelijke telefoniste of een chauffeur.

Colofon

© Willem Pompe Instituut voor
Strafrechtswetenschappen

Postadres:
Boothstraat 6
3512 BW Utrecht
Email B.Oudebreuil@uu.nl

www.uu.nl

Juni 2011

*Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/
of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.*

Auteurs:	Dr. B. C. Oude Breuil en Prof. Dr. D. Siegel
In samenwerking met:	Roos de Wildt en Veronika Nagy
Vormgeving:	Gemeente Almere
Opdrachtgever:	Gemeente Almere

Gemeente Almere



